

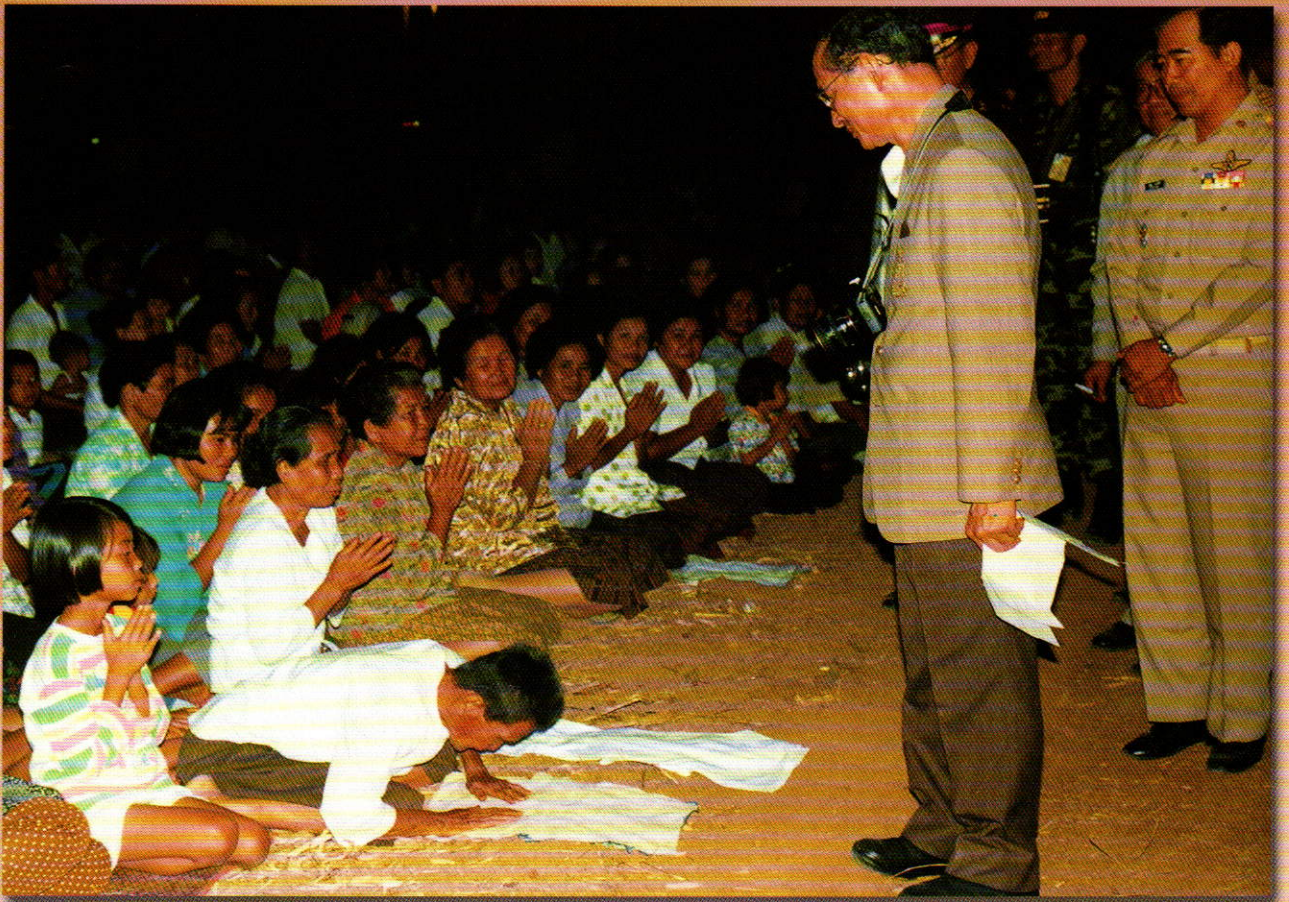

วารสารไทย

THAI JOURNAL

ปีที่ ๒๒ ฉบับที่ ๗๗ มกราคม - มีนาคม ๒๕๕๔

“เกียรติและความสำเร็จเกิดจากผลการปฏิบัติงานและ
ปฏิบัติตัวของแต่ละคนที่สามารถปฏิบัติงาน ในความรับผิดชอบ
ให้ได้ผลสมบูรณ์ตรงตามวัตถุประสงค์ และปฏิบัติตัวให้สุจริต
เที่ยงตรงพอควรพอดีแก่ตำแหน่ง หน้าที่ที่ดำรงอยู่”

พระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

พระราชทานแก่ข้าราชการพลเรือน

เนื่องในโอกาสวันข้าราชการพลเรือน พุทธศักราช ๒๕๓๑

พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน

วันที่ ๑ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๓๑

สารบัญ

● ภาษาไทยในพระบรมราโชวาท และพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว	๔
● สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร ผู้ทรงพระปรีชารอบราชการ พระเชษฐมัตตัญญู และมหาสยามกวีชาตินักปราชญ์อันประเสริฐ	๑๒
● สุนทรภู่เกี่ยวเพชรบุรี	๒๓
● ตรุษ	๓๕
● ในสวนศรี	๓๙
● การสอนศีลธรรมที่ควรบรรลุผลถึงเป้าหมาย	๔๕
● จากไขนวิทย์ถึงไขนไทรทัศน์	๕๘
● นิทานคำก่ายมมงคลสูตร (ตอนที่ ๙)	๖๖
● พระจันทร์.....จากวันวาน	๗๔
● ประวัติการประกวดร้องเพลงชิงชนะเลิศแห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๔๙๒ ณ สภาวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรมโฆษณาการ	๘๐
● ไม่ประดับย่นต้นบางชนิด	๘๗

ภาษาไทยในพระบรมราโชวาท

และ

พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

กษัตริย์ราชชนมยุราชรัตนมณฑลรัตนนปพพพ/ภมยรฤทรวคสสพพ

คุณหญิงคณิดา เลชะกุล

นับแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชเสด็จขึ้นครองราชสมบัติเป็นพระมหากษัตริย์รัชกาลที่ ๙ แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ ได้ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจนานัปการ เพื่อประโยชน์สุขของปวงชนชาวไทยมาเป็นเวลายาวนานกว่า ๕๐ ปี ได้พระราชทานพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสแก่สถาบัน บุคคล และคณะบุคคลต่างๆ มากมาย พระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสแต่ละองค์ล้วนเต็มไปด้วยเนื้อหาสาระ พระราชทานข้อคิด ข้อเตือนใจ เข้าใจง่าย จนเกิดความรู้สึกคล้อยตาม พระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสทุกองค์ทรงยึดหลักภาษาไทย มีทั้งบรรยายโวหาร อุปมาโวหาร เทคนิควิหาร และสาธกโวหาร กล่าวได้ว่ามีในทุกลักษณะ แสดงถึงพระปรีชาสามารถในการใช้ภาษาไทย ดังจะขออัญเชิญพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสในด้านต่างๆ มาพอเป็นตัวอย่างดังนี้

ความรู้กับดวงประทีปเปรียบเทียบได้ หลายทาง

“ผู้ที่มีความรู้แต่ขาดความ
ยังคิด นำความรู้ไปในทางมิชอบ ก็จะเป็นภัยแก่สังคมและประเทศชาติ
ความรู้กับดวงประทีปเปรียบเทียบกันได้
หลายทาง ดวงประทีปเป็นไฟที่
ส่องแสงเพื่อนำทางไป ถ้าใช้ไฟนี้ส่อง
ในทางที่ถูก ก็จะไปถึงจุดหมาย
ปลายทางได้โดยสะดวกเรียบร้อย
แต่ถ้าไม่ระวังไฟนั้นอาจเผาผลาญให้
บ้านช่องพินาศลงได้ ความรู้เป็นแสง
สว่างที่จะนำเราไปสู่ความเจริญ ถ้าไม่
ระมัดระวังการใช้ ความรู้ก็จะเป็น
อันตรายเช่นเดียวกัน จนทำลายเผา
ผลาญบ้านเมืองให้ล่มจมได้”

พระราชทานในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร
แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
วันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๐๕

ความพาสูกส่วนรวมเป็นของสำคัญ

“...ข้าราชการได้รับเงินเดือนจากภาษีอากร ภาษีอากรได้มาจากประชาชน
เพื่อใช้พัฒนาประเทศชาติส่วนรวม ถ้าส่วนรวมมีอุปสรรค ก็ต้องร่วมมือกันแก้ไข...
ข้าราชการต้องทำตัวให้เหมาะสมในฐานะผู้นำเอาความรู้ไปให้ประชาชน ประชาชน
ก็ต้องให้ความกตัญญู เคารพต่อข้าราชการที่นำความรู้ความเจริญมาให้ ถ้าเป็นอย่าง
นี้ ถ้อยทีถ้อยปฏิบัติต่อกัน ส่วนรวมก็จะเกิดความผาสุกและความเจริญก้าวหน้า

ความผาสุกส่วนรวมเป็นของสำคัญ คนไทยซึ่งเป็นเจ้าของประเทศมาแต่
โบราณต้องร่วมมือกันอย่างแท้จริง เพื่อประเทศของเราจะได้ดำรงอยู่อย่างผาสุก
การพัฒนาไม่ใช้การเมืองแต่เป็นเรื่องของคนไทยทุกคนที่ต้องพัฒนาตัวเองให้มีความรู้
ในอาชีพปกครองตัวเอง และความก้าวหน้าของตำบลก็คือความก้าวหน้าของ
ประเทศ”

พระราชทานแก่ผู้นำเยาวชนและเจ้าหน้าที่
ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน
วันที่ ๗ พฤศจิกายน ๒๕๑๑

ความรู้ันั้นสำคัญยิ่งใหญ

“...ความรู้ันั้นสำคัญยิ่งใหญ เพราะเป็นปัจจัยให้เกิดความสามารถ และ ความเจริญก้าวหน้า มนุษย์จึงใฝ่ศึกษากันอย่างไม่รู้จบสิ้น แต่เมื่อพิจารณาเหตุผลแล้ว การเรียน ความรู้ แม้มากมายเพียงใด บางทีก็ไม่ช่วยให้ฉลาดหรือเจริญได้เท่าไรนัก ถ้าหากเรียนไม่ ถูกถ้วน ไม่รู้จริงแท้ การศึกษาหาความรู้จึงสำคัญตรงที่ว่า ต้องศึกษาเพื่อให้เกิด**ความฉลาดรู้** คือรู้แล้วสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้จริงๆ โดยไม่เป็นพิษเป็นโทษ การศึกษาเพื่อ**ความฉลาดรู้** มีข้อปฏิบัติที่น่าจะยึดเป็นหลักอย่างน้อยสองประการ ประการแรก เมื่อจะศึกษาสิ่งใดเรื่อง ใดให้รู้จริง ควรจะได้ศึกษาให้ตลอดครบถ้วนทุกแง่มุม ไม่ใช่เรียนรู้แต่เพียงบางส่วนบาง ตอน หรือเพ่งเล็งเฉพาะแต่เพียงบางแง่บางมุม อีกประการหนึ่ง ซึ่งจะต้องปฏิบัติประกอบ พร้อมกันไปด้วยเสมอ คือต้องพิจารณาศึกษาเรื่องนั้นๆ ด้วยความคิดจิตใจที่ตั้งมั่นเป็นปกติ และเที่ยงตรงเป็นกลาง ไม่ยอมให้รู้เห็นและเข้าใจตามอำนาจความเหนียวแน่นของอคติ ไม่ว่าจะเป็นอคติฝ่ายชอบหรือฝ่ายชัง มิฉะนั้นความรู้ที่เกิดขึ้นจะไม่เป็นความรู้แท้ หากแต่ เป็นความรู้ที่ถูกอำพรางไว้หรือฉลาดเคลื่อนวิปริตไปต่างๆ จะนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์จริงๆ โดยปราศจากโทษไม่ได้”

พระราชทานในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
วันที่ ๒๒ มิถุนายน ๒๕๒๔

การปฏิบัติขึ้นอยู่กับสมองหรือใจสั่ง

“**การลงมือ** ที่จริงมีความหมายกว้างขวาง คือ หมายถึง การปฏิบัติด้วยวิธีต่างๆ ทุกอย่าง แต่เพราะที่เห็นชัด เรามัก ปฏิบัติด้วยมือ จึงพูดเป็นสำนวนว่า ‘**ลงมือ**’ การลงมือหรือ การปฏิบัตินั้นขึ้นอยู่กับการที่สมองหรือใจสั่ง คือใจสั่งเมื่อไร อย่างไร ก็ทำเมื่อนั้น อย่างนั้น ฉะนั้น ถ้าใจไม่สั่ง คืออ่อนแอ ลังเล เกียจคร้าน หรือใจไม่สุจริต ไม่เที่ยงตรง ก็จะไม่ลงมือทำ หรือทำให้ค้างค้ำ ทำให้ช้า ให้เสียหาย เป็นการเปิดเป็นตน เป็ดเป็นผู้อื่น ซึ่งไม่เป็นประโยชน์ ไม่เป็นการสร้างสรรค์

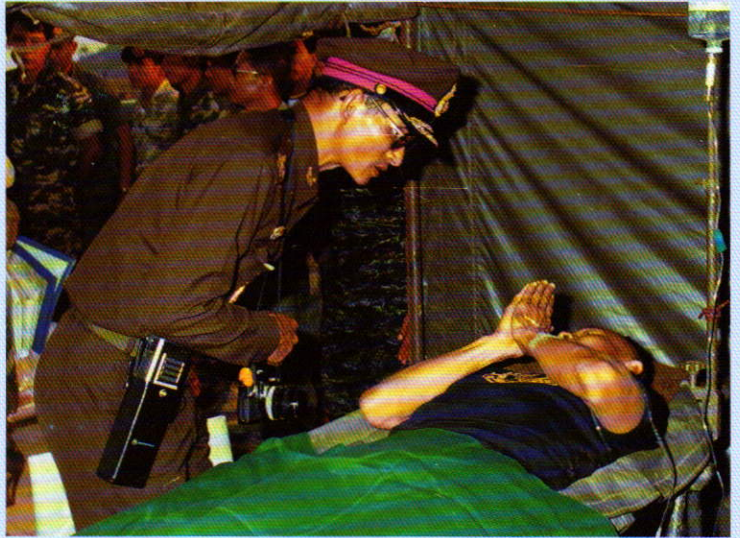
หากแต่เป็นการบั่นทอนทำลายให้เกิดความเสียหายและเกิดโทษทุจริต นักปฏิบัติงานจึงต้องรู้จัก ปฏิบัติฝึกฝนใจของตนเองเป็นสำคัญและเป็นเบื้องต้น ก่อนอื่นก็ต้องหัดทำให้หนักแน่น กล้าแข็ง และเป็นระเบียบ ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค ไม่มั่งงายเห็นแก่ความสะดวกสบาย และสำคัญที่สุดจะต้อง ให้เที่ยงตรงเป็นกลางและสุจริตอยู่เสมอ โดยไม่หวั่นไหวต่ออารมณ์เครื่องหลอกกล่อใดๆ จึงจะช่วยให้ ตนเป็นนักปฏิบัติที่ดีสามารถสร้างสรรค์ประโยชน์ได้อย่างแท้จริง”

พระราชทานในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร
แก่ผู้สำเร็จการศึกษาวิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา รุ่น ๑ - ๑๔
วันที่ ๓๐ กรกฎาคม ๒๕๒๔

หน้าที่สำคัญของทหาร

“หน้าที่สำคัญของทหาร ดูกันอย่างผิวเผินก็คือการรบ หรือการทำสงครามต่อสู้กับศัตรูของชาติ แต่ถ้าจะดูกันให้ชัดตามความจริงแล้วจะเห็นว่า หน้าที่รบเป็นเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น เพราะการป้องกันรักษาเอกราชอธิปไตย และความมั่นคงปลอดภัยของประเทศนั้น นอกจากจะต้องมีกำลังรบที่เข้มแข็งพร้อมมูลแล้วยังจำเป็นต้องมีการพัฒนาให้บ้านเมืองเกิดความเจริญมั่นคงขึ้นทุกๆ ด้านอยู่ตลอดเวลาด้วย ทหารจึงต้องรับภาระสำคัญอีกประการหนึ่งควบคู่กันไปกับการรบ ได้แก่ การพัฒนา ...

พร้อมทั้งเพียรพยายามทุกโอกาสที่จะทำตัวเป็นประโยชน์ ช่วยเหลือเกื้อกูลแก่ประชาชนโดยทั่วหน้า ... ทหารคนใดเหล่าใดปฏิบัติได้ดังนี้ จะได้ชื่อว่าทหารแท้ ... และได้ชื่อว่าเป็นผู้ป้องกันประเทศอย่างแท้จริง”

พระราชทานในพิธีสวนสนาม
ของหน่วยทหารรักษาพระองค์
วันที่ ๓ ธันวาคม ๒๕๒๓

ครูเป็นผู้ปลูกฝังทั้งความรู้และความดี

“ไทยเราเคารพยกย่องครูมาก สงเคราะห์ครูไว้ในบุพการีรองจากบิดามารดา ไม่ว่าผู้ใด แม้มียศศักดิ์อำนาจเพียงใด ก็ยังยำเกรงเชื่อฟังครู ไม่ลบหลู่ ไม่ลื้มครู เพราะเราถือว่าครูเป็นผู้ปลูกฝังทั้งความรู้และความดีให้แก่เรา เป็นผู้ที่ยืนเราให้เป็นคนดีมีประโยชน์ แต่ข้าพเจ้ารู้สึกว่ ทุกวันนี้ นักเรียนมีท่าทีแสดงว่าเลื่อมคลายความเคารพเชื่อฟังครูลง อยากให้บัณฑิตทางการศึกษาพิจารณาดูว่าเป็นเพราะเหตุใด เป็นเหตุเพราะนักเรียน เพราะสิ่งอื่นๆ หรือเพราะตัวครู ข้าพเจ้า

ขอกล่าวกับท่านว่า จิตใจของครูแต่ก่อนนั้นมากด้วยเมตตา ความเมตตาทำให้ครูเห็นแก่ศิษย์ยิ่งกว่าเห็นแก่ตัว จึงมุ่งที่จะสั่งสอนและอบรมศิษย์ให้มีทั้งความดีและความรู้ สามารถเสียสละความสุข ความสะดวกสบาย และแม้ความสนุก ความคะนองได้เพื่อประโยชน์ของศิษย์ ครูของไทยจึงผูกมัดใจศิษย์ให้เคารพรักใคร่ได้มั่นคง”

พระราชทานในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของวิทยาลัยวิชาการศึกษา
ณ วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร
วันที่ ๑๙ ธันวาคม ๒๕๑๑

นักเขียนมีปากกาคมยิ่งกว่าอาวุธ

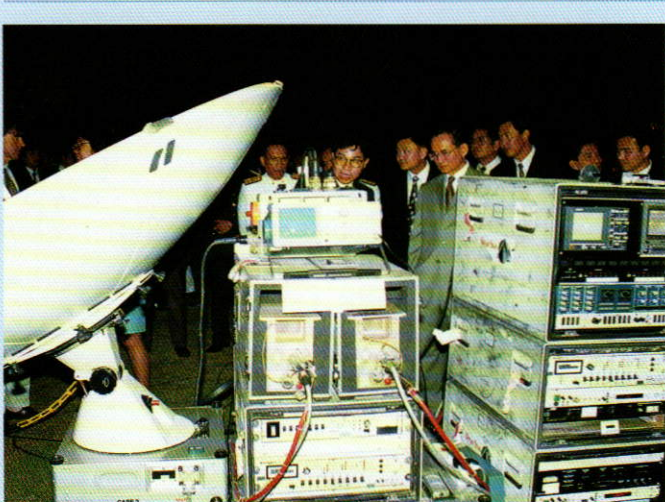
“...นักเขียนมีปากกาคมยิ่งกว่าอาวุธ จึงควรเขียนด้วยเจตนาที่ตั้งงาม ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อชาติบ้านเมือง คนเขียนเก่งแต่มีความคิดอันไม่ตั้งงามแฝงอยู่ ก็ผู้คนเขียนไม่เก่งแต่มีความคิดที่ดีไม่ได้ ขอให้ให้นักเขียนใช้ปากกาไปในทางสร้างสรรค์ประเทศและสังคม พยายามรักษขนบธรรมเนียมประเพณี ศีลธรรมและวัฒนธรรมของเราไว้ ซึ่งก็เท่ากับนักเขียนได้ช่วยตนเอง เพราะนักเขียนก็เป็นคนหนึ่งของคนไทยด้วย”

พระราชทานในโอกาสที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้บรรดานักเขียนเข้าเฝ้าฯ

เนื่องในโอกาสเฉลิมพระชนมพรรษา

ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน

วันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๑๓

ไม่มีอะไรแทนคนสอนคน

“สำหรับวิธีที่จะทำให้คนเป็นคนดีนั้นก็มี เช่น การศึกษา เมื่อก่อนนี้ในด้านการศึกษา คนในเมืองไทยนี้มีความรู้ การอ่านหนังสือ เขียนหนังสือ เป็น มีมาก เปรียบเทียบกับประเทศอื่นค่อนข้างจะสูง คือมีการอ่านเขียนได้เปอร์เซ็นต์สูง แต่มาปัจจุบันนี้น้อยลงเพราะว่าคนเพิ่ม โรงเรียนหรือผู้ที่ทำหน้าที่สอนน้อยลง เปรียบเทียบกัน อาจจะแย้งว่าสมัยนี้มีเทคโนโลยีสูง ทำให้สามารถที่จะทำการกิจการโรงเรียน กิจการสั่งสอนแพร่ออกไปได้มากกว่า แต่ไม่มีอะไรแทนการอบรม ไม่มีผู้ที่บ่มนิสัย คือการสอนนี้มีแบ่งเป็นอบรม แล้วก็บ่มนิสัย

แต่ถ้าไม่มีผู้ที่อบรม ไม่มีผู้ที่บ่มนิสัย หรือผู้ที่อบรมหรือผู้ที่บ่มนิสัย เป็นคนที่คุณภาพต่ำ ผู้ที่ได้รับการอบรมบ่มนิสัยย่อมคุณภาพต่ำเหมือนกัน อาจจะยิ่งร้ายกว่า แม้จะมีเทคโนโลยีขั้นสูง

เทคโนโลยีขั้นสูงนี้ คนส่วนมากเดี๋ยวนี้ก็เข้าใจว่ามีโทรทัศน์ มีดาวเทียม มีเครื่องคอมพิวเตอร์ แต่ว่าเครื่องเหล่านี้หรือสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ไม่มีชีวิต ดูรูปร่างท่าทางเหมือนมีชีวิต แต่อาจจะไม่มีชีวิต มีสีก็มีสีได้ แต่ว่าไม่มีสัน คือสัดสนนั้นรวมแล้วมันครบถ้วน และยังไม่ครบ และยังไม่มีการจิตใจ อาจจะทำให้คนที่มีการจิตใจอ่อนเปลี่ยนเป็นคนละคนได้ แต่ว่าที่จะอบรมโดยใช้สื่อที่ก้าวหน้าที่มีเทคโนโลยีสูงนี้ยากที่สุด ที่จะอบรมบ่มนิสัยด้วยเครื่องเหล่านี้ ฉะนั้นไม่มีอะไรแทนคนสอนคน...”

พระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคล

เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา

วันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๓๙

คนทำงานดีคือคนมีระเบียบ

“คนทำงานดีคือคนมีระเบียบ ได้แก่ระเบียบในการคิดและในการทำ ผู้ไม่มีระเบียบไว้ ถึงจะมีวิชา มีเรี่ยวแรง มีความกระตือรือร้นอยู่เพียงไร ก็มักทำงานให้สำเร็จไม่ได้ เพราะความคิดอ่านสับสนวุ่นวายทำอะไรก็ไม่ถูกลำดับขั้นตอน มีแต่ความลังเลและขัดแย้ง ทั้งในความคิด ทั้งในการปฏิบัติงาน...”

พระราชทานแก่ข้าราชการพลเรือน

เนื่องในวันข้าราชการพลเรือน

วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๒๗

การสร้างสรรผลงานช่าง

“การทำอะไรด้วยมือได้ไม่ใช่หมายความว่ามือทำเอง มันมาจากสมอง สมองสั่งให้มือทำจึงจะทำได้ งานช่างคืองานที่ผนวกกันระหว่างสมองกับมือ เพราะฉะนั้น ต้องทำเอง ชีตเอง ลูกค้ำมันไปแล้วมันจะได้จากมือที่ลูกค้ำ จากตาที่ดู ย้อนกลับมาที่สมอง ทำให้คิดอะไรขึ้นมาได้...”

พระราชทานคณะวิศวกรรมศาสตร์

พ.ศ. ๒๕๓๐

ความสำคัญของความรู้พื้นฐาน

“ความคิดริเริ่มนั้น ฟังดูเผินๆ ดูเหมือนจะผุดขึ้นมาได้เอง แต่ที่จริงความคิดชนิดนี้จะมีขึ้นไม่ได้ถ้าปราศจากพื้นฐาน หมายความว่า ก่อนที่ความคิดริเริ่มในเรื่องหนึ่งเรื่องใดจะเกิดขึ้น บุคคลจะต้องมีความรู้ที่ชัดเจนและกว้างขวางในเรื่องนั้นๆ เป็นพื้นฐานอยู่แล้ว ทั้งยังมีความคิดพิจารณาที่ดี มีระบบ มีหลักเกณฑ์ และเหตุผลพร้อมอยู่ด้วย เมื่อได้นำความรู้กับความคิดพิจารณานั้นมาประสานกันเข้าอย่างถูกถ้วนพอเหมาะพอดี จึงจะสามารถสร้างความคิดใหม่ที่พร้อมมูลด้วยสาระและหลักการ อันเรียกว่าความคิดริเริ่มขึ้นมาได้...”

พระราชทานในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ วันที่ ๒๔ มกราคม ๒๕๓๕

ปัญญาชนต้องมีคุณธรรม

“คนที่จะเป็นปัญญาชนได้นั้น จะต้องประกอบด้วยคุณธรรม คือ พละ ๕ ประการ อันได้แก่

สัทธาพลัง	กำลังแห่งความเชื่อ
วิสัยพลัง	กำลังแห่งความเพียร
สติพลัง	กำลังแห่งความรอบคอบ
สมาธิพลัง	กำลังแห่งความตั้งใจจริง
ปัญญาพลัง	กำลังแห่งปัญญา”

พระราชทานคราวเสด็จฯ ไปทรงดนตรี

ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

มีนาคม ๒๕๑๔

ความกล้าหาญและสามัคคีธรรม

“...การที่ยกย่องวีรชนค่ายบางระจันนั้น เพราะบุคคลเหล่านั้นเป็นประชาชนคนไทยที่ทราบดีว่าต้องรักษาพื้นที่ของตน แม้ไม่มีเครื่องมืออุปกรณ์หรือกำลังเพียงพอยังต่อต้านต่อสู้เต็มที่ เพื่อไม่ให้ถูกคุกคาม โดยไม่ได้คำนึงถึงอันตรายของตนเอง สามารถสร้างพลังปรองดองกันเพื่อปฏิบัติหน้าที่ ถึงแม้จะเสียเลือดเสียชีวิต ก็ไม่หวั่นว่าเสียโดยเปล่าประโยชน์ หรือไม่ แสดงให้เห็นว่าทำหน้าที่ต่อประเทศไทยโดยสมบูรณ์ ซึ่งวีรกรรมในครั้งนั้นเป็นของผู้ที่รักแผ่นดินไทย เป็นสิ่งที่ทำให้คนไทยทั้งมวล ทั้งในอดีตและปัจจุบันมีกำลังใจและเตือนสติให้มีความสามัคคี และรักษาจิตใจให้เข้มแข็ง เพื่อรักษาประเทศไทยให้ตนเองและเพื่อความมั่นคงของแผ่นดิน

พระราชทานในวันเปิดอนุสาวรีย์วีรชนค่ายบางระจัน
วันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๑๙

การบริหารงานของชาติเปรียบเหมือนวงดนตรี

“งานของชาตินั้นมีมากมายหลายด้าน ครอบคลุมทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ศิลปวัฒนธรรม การเมือง การปกครอง และจำเป็นจะต้องมีผู้มีความรู้ความสามารถ ในแต่ละสาขาวิชามาปฏิบัติบริหารให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีในทุกๆ ด้าน ถ้าจะเปรียบเทียบให้เห็นชัด ก็ขอเปรียบเหมือนวงดนตรีวงหนึ่ง ซึ่งจะต้องประกอบด้วยเครื่องดนตรีประเภทต่างๆ มีเครื่องดีด สี ตี เป่า เป็นต้น และมีผู้ชำนาญในเครื่องดนตรีนั้นๆ เป็นผู้ปฏิบัติให้กลมกลืนไพเราะ และถูกต้องตามจังหวะจะโคน จึงจะเป็นวงดนตรีที่สมบูรณ์ได้...

...ผู้ปฏิบัติดนตรีนั้น แม้จะใช้เครื่องดนตรีต่างชนิด แต่ในการปฏิบัติร่วมกัน จะต้องเทียบเสียงให้ตรงกัน และประสมประสานให้สอดคล้องพองเหมาะพอดีกัน เพลงที่จะทำจึงจะได้รสกลมกล่อม ฟังไพเราะนุ่มนวล ผู้ปฏิบัติงานก็เช่นเดียวกัน จะต้องคิดให้เห็นว่างานที่ตนทำนั้น เป็นเพียงงานส่วนหนึ่งของส่วนรวม และงานทุกด้านทุกสาขา ย่อมสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน เป็นปัจจัยส่งเสริมเกื้อกูลกัน และประกอบกันขึ้นเป็นงานส่วนรวมของบ้านเมือง ซึ่งต้องเจริญพัฒนาไปพร้อมๆ กันและให้ทันเทียมกัน ถ้างานส่วนใดส่วนหนึ่งชะงักล่าช้า อาจพาให้ส่วนอื่นเรรวนไปทั้งกระบวนการได้

...ในการปฏิบัติร่วมกันนั้น ดนตรีแต่ละชิ้นแต่ละอย่างจะต้องเทียบเสียงให้รู้ที่สูงที่ต่ำ และจะต้องอยู่ในกรอบคือทางเพลง ท่วงทำนอง และจังหวะอย่างเคร่งครัด การปฏิบัติดนตรีร่วมกันจึงจะพรักพร้อมไม่ติดขัดหรือหยุดชะงักรวนเร การทำงานร่วมกันและการอยู่ร่วมกันเป็นสังคม ก็ไม่แตกต่างกันมากนัก จำเป็นต้องมีกรอบ มีกฎระเบียบให้ทุกคนยึดถือปฏิบัติ อย่างในการทำงานร่วมกัน หากต่างคนต่างทำตามใจชอบโดยไม่คำนึงถึงระเบียบวินัย งานที่ทำนั้นก็ยากที่จะบรรลุผลสำเร็จตรงตามเวลาและเป้าหมายได้ กฎระเบียบจึงเป็นเครื่องกำกับระดับประคองให้งานดำเนินไปอย่างราบรื่น และประสบความสำเร็จอย่างรวดเร็วถูกต้อง ทั้งทำให้นบุคคลอยู่ร่วมกันในสังคมได้โดยปรกติสุข”

พระราชทานในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร
ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
วันที่ ๑๑ - ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๓๙

ส

มเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร ผู้ทรงพระปรีชารอบราชการ

พระเชษฐมัตตัญญู และมหาสยามกวีชาตินักปราชญ์อันประเสริฐ

ทรงสรรค์ นิลกำแหง

รองเลขาธิการราชบัณฑิตยสถาน

วรรณคดีอมตะเรื่องหนึ่งที่คนไทยรู้จักกันดี และมักจะท่องจำกันได้คนละหลายๆ บท หรืออย่างน้อย ก็จดจำคติสอนใจจากวรรณคดีเรื่องนั้นได้ นั่นคือ วรรณคดีเรื่อง “โคลงโลกนิติ” โคลงโลกนิติมีหลายสำนวนก็จริง แต่สำนวนที่กลายเป็นวรรณคดีอมตะที่ ผู้เขียนกล่าวถึงนี้เป็นพระนิพนธ์ของ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร ผู้ได้รับพระราชทาน สมัญญาจากพระมหากษัตริย์ถึง ๒ รัชกาล ว่า “เชษฐมัตตัญญู” และ “มหาสยามกวีชาตินักปราชญ์อันประเสริฐ” นอกเหนือจากที่ “ทรงพระปรีชารอบราชการ” พระประวัติที่ผู้เขียนค้นคว้าได้ ล้วนเป็นหลักฐานที่ยืนยันถึงพระคุณสมบัติอันประเสริฐทั้ง ๓ ประการ บทความนี้จึงเรียบเรียงพระประวัติโดยวิเคราะห์ตามพระคุณสมบัตินี้

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร^{*} เป็นพระเจ้าลูกยาเธอลำดับที่ ๑๕ ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย กับเจ้าจอมมารดานิม (สกุลบุญ-หลง) พระนามเดิม พระองค์เจ้าชายมิ่ง มีพระพี่น้องร่วมพระชนนีอีก ๑ พระองค์ แต่สิ้นพระชนม์เมื่อทรงพระเยาว์

ทรงเป็นหลานตาของเจ้าพระยาโกษาธิบดี (หน ตันสกุล บุญ-หลง) เสนาบดีด้านการคลังและการต่างประเทศในรัชกาลที่ ๑ ซึ่งมีนามที่นิยมเรียกกันทั่วไปว่า เจ้าพระยาพระคลัง (หน) นอกจากหน้าที่ราชการแล้ว เจ้าพระยาพระคลัง (หน) ยังมีฝีมือในการแต่งหนังสือ จนได้รับยกย่องว่าเป็นกวีเอก ด้วยสามารถแต่งได้ทั้งโคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน ร่าย และร้อยแก้ว ร่ายยาวเทศน์ มหาชาติกัณฑ์กุมารและมัทรีที่ท่านแต่งยังเป็นสำนวนที่ใช้เทศน์กันมาจนทุกวันนี้ ส่วนร้อยแก้วเรื่องสามก๊กและราชาธิราช ก็เป็นบทประพันธ์ที่รู้จักกันดี ได้ใช้เป็นหนังสือแบบเรียนตลอดจนเป็นที่นิยมอ่านมาจนปัจจุบัน เช่นกัน ที่จะเป็นด้วยทั้งสมเด็จพระบรมราชชนกและขรัวตาต่างมีพระหัตถ์และมีมือในงานนิพนธ์ทั้งร้อยแก้ว ร้อยกรองอย่างยอดเยี่ยม สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร จึงทรงพระปรีชาสามารถทั้งในด้าน ภาษาและวรรณกรรม งานนิพนธ์ของพระองค์หลายเรื่อง ก็ยังเป็นที่ยกย่องจนถึงใช้เป็นหนังสือแบบเรียน ในทุกวันนี้ด้วยเช่นกัน ดังจะขอกกล่าวต่อไปข้างหน้า

* ทรงได้รับสถาปนาพระอิสริยยศสูงสุดตามที่ปรากฏในพระสุพรรณบัฏเป็น พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมสมเด็จพระเดชาดิศร ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ต่อมาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เลิกตำแหน่ง “กรมสมเด็จพระ” เปลี่ยนเป็น “สมเด็จพระ” พระนามที่ปรากฏในเอกสารต่างๆ ที่ผู้เขียนอ้างถึงจึงมีพระอิสริยยศที่ต่างกันตามแต่ว่าเอกสารนั้นๆ เขียนขึ้นในช่วงเวลาใด

ปก : ต้นราชพฤกษ์ หนึ่งในไม้มงคลของไทย

(ภาพ : คุณหญิงคณิดา เลชะกุล)

วารสารไทย เป็นวารสารเผยแพร่ข้อมูลความรู้เชิงสารคดี
ที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชนชาวไทย เพื่อสนับสนุนการปกครอง
ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

ที่ปรึกษา

ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิ์กุล ณ ออยุธยา

บรรณาธิการ

นายชาคริต จุลกะเสวี

บรรณาธิการผู้ช่วย

นางสาวอนุตรา หงษ์สุวรรณ

กองบรรณาธิการ

นายวิจิตร อวทะกุล	นายประพัฒน์ ตริณรงค์
นายทองต่อ กล้วยไม้ ณ ออยุธยา	นายเย็นใจ เลหาวนิช
คุณหญิงคณิดา เลชะกุล	นายสมบัติ พลายน้อย
นางธัชกร เหมะจันทร์	นายปัญญา นิตยสุวรรณ

ฝ่ายประสานงาน

นายกิตติ จันทร์ส่อง ร.ต.ต.หญิงเมทินี ศรีรุ่งเรือง

คณะกรรมการจัดทำวารสารไทย
ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ

อนุกรรมการที่ปรึกษา

ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิ์กุล ณ ออยุธยา

ประธานอนุกรรมการ

นายวิจิตร อวทะกุล

รองประธานอนุกรรมการ

นายชาคริต จุลกะเสวี

อนุกรรมการ

นายทองต่อ กล้วยไม้ ณ ออยุธยา	นายประพัฒน์ ตริณรงค์
คุณหญิงคณิดา เลชะกุล	นายเย็นใจ เลหาวนิช
นายสมบัติ พลายน้อย	นายปัญญา นิตยสุวรรณ
นางธัชกร เหมะจันทร์	นายสิทธิชัย เล็งไธสง
นางเนาวรัตน์ พลเดช	นายสมาน นายน
นายวิษณุ เอมประณีตร	นายพลาดิษฐ์ สิทธิบุญกิจ
นางสาวอนุตรา หงษ์สุวรรณ	นายกิตติ จันทร์ส่อง
	ร.ต.ต.หญิงเมทินี ศรีรุ่งเรือง

วารสารไทย

เป็นวารสารเผยแพร่เพื่อเป็นอภินันทนาการแก่ประชาชนทั่วไป
ทรงคุณค่าและข้อคิดเห็นที่ปรากฏในวารสารนี้เป็นของผู้เขียนแต่ละท่าน
ซึ่งไม่จำเป็นต้องตรงกับความเห็นของบรรณาธิการ และคณะผู้จัดทำ

สำนักกาวารสารไทย

สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ

สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี

อาคาร ๑๑ ชั้น ๓ ส่วนการศึกษาโรงเรียนนายร้อย จปร. (เดิม) ถนนราชดำเนิน

โทร. ๐ ๒๒๘๑-๕๕๙๐

พิมพ์ที่

บริษัท อมรินทร์พริ้นท์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน)

๖๕/๑๖ ถนนรัชพฤกษ์ เขตคลองเตย กรุงเทพฯ ๑๐๑๑๐

โทร. ๐ ๒๔๘๒-๑๐๑๐ โทรสาร ๐ ๒๔๓๓-๒๗๔๒, ๐ ๒๔๓๔-๑๓๘๕

E-Mail : info@amarin.co.th Homepage : http://www.amarin.co.th

เผยแพร่เพื่อเป็นอภินันทนาการ

จาก

สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ

สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี

ห้ามจำหน่าย

จากบรรณาธิการ

ปัจจุบันนี้ ผลของการพัฒนาประเทศตามนโยบายแผนพัฒนาดังแต่เริ่มต้นมา ได้เน้นให้ความสำคัญของการพัฒนาด้านวัตถุมากกว่าจิตใจประชาชน โดยละเลยการพัฒนาทางด้านจิตใจ จึงก่อให้เกิดปัญหาต่างๆทางเศรษฐกิจและสังคมไทย อย่างรุนแรงยิ่งขึ้นในทุกวันนี้อย่างคาดไม่ถึง จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเร่งพัฒนาคนทั้งทางด้านจิตใจและศีลธรรมจรรยาให้ได้มีพื้นฐานที่ดีอย่างถูกต้อง จึงจะช่วยให้ประเทศชาติของเราก้าวหน้าไปสู่ความเจริญทางเศรษฐกิจได้อย่างมั่นคงดีขึ้นได้ในที่สุด

ซึ่งนักการศึกษาทุกฝ่ายก็สนับสนุนให้เร่งปรับปรุง โดยปฏิรูปการศึกษา ปรับพื้นฐานจิตใจของ “คน” กันใหม่ให้ถูกต้องอย่างจริงจังเสียที ถึงแม้การปรับปรุงนี้จะยากและต้องใช้เวลา ประกอบกับต้องใช้ความสามารถของผู้นำในสังคมด้วย ภาวะนี้ก็ได้ตกมาถึงมือของรัฐบาลปัจจุบันนี้แล้ว เมื่อผู้นำจะปฏิรูปการศึกษาในแนวทางที่ถูกต้อง ก็ควรที่ทุกฝ่ายจะต้องช่วยกันสนับสนุนให้เข้มแข็งต่อไปด้วย เพราะการปฏิรูปดังกล่าว จะต้องจัดระบบการศึกษาและการศาสนา ซึ่งเป็นพื้นฐานที่มั่นคงของการมีศีลธรรมจรรยาที่ดีงามให้เหมาะสมด้วย

“วารสารไทย” จึงอยากขอเชิญชวนให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปการศึกษาทั้งหลายได้โปรดพิจารณาจากพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งพระราชทานไว้ตั้งแต่วันที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๑๖ มาแล้วนั้นดูให้ดีด้วย ซึ่งมีความในตอนหนึ่งว่า

“...ความรู้ทางวิชาการและทางปฏิบัติที่สอนในโรงเรียน เป็นทั้งรากฐานและเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งของคนทุกคน เพราะบุคคลได้อาศัยความรู้เป็นกำลังที่จะพาตัวให้ก้าวไปสู่ความสำเร็จ ความสุข และความเจริญทั้งปวง และความรู้ดังกล่าวนี้ไม่ขัดกับศาสนา ไม่ว่าศาสนาใด ตรงข้ามกลับสนับสนุนกัน กล่าวคือ ความรู้ช่วยให้เรียนรู้ศาสนาได้โดยกว้างขวาง และศาสนาช่วยให้เรียนรู้ได้โดยลึกซึ้งและชัดแจ้ง เพราะฉะนั้นทั้งวิชาและศาสนาจึงดำเนินควบคู่กันได้...”

จึงขอนักปฏิรูปการศึกษาทั้งหลาย อย่าได้ลืมความสำคัญในพระบรมราโชวาทนี้ ทั้งไม่ควรจะเป็นลืมหืมด้วยว่า พุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทย จึงไม่ควรปล่อยให้ส่วนอื่นมาควบคุมพุทธศาสนา และไม่ควรปล่อยให้การศึกษาห่างกับศาสนาอีกต่อไปด้วยจึงจะถูกต้อง

สำหรับวารสารไทยฉบับนี้ ยังคงมีอาหารสมองอย่างดีเสนอไว้ให้ท่านเลือกอ่านกันได้ตามต้องการเช่นเคย ขอเชิญติดตามได้จากบทความของคุณหญิงคณิดา เลขะกุล คุณทรงสรรค์ นิลกำแหง คุณทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ศรีสุวรรณค์ พูลทรัพย์ ศาสตราจารย์ระพี สาคริก คุณปัญญา นิตยสุวรรณ คุณเนาวรัตน์ พลเดช คุณดวงฤทธิ์ แคล้วปลอดทุกข์ และคุณสมาน นภายน ส่วนผู้อ่านทั้งหลายหากมีคำแนะนำที่จะให้ต่อ “วารสารไทย” ประการใด ก็ขอได้โปรดติดต่อแจ้งมายังกองบรรณาธิการเราได้เสมอ

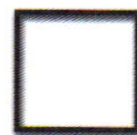
ชาคริต จุลกะเสวี

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร ประสูติเมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๑๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๓๖ ณ พระนิเวศน์เดิม ผิงธนบุรี อันเป็นที่ประทับของ สมเด็จพระบรมราชชนก ขณะดำรงพระอิสริยยศเป็น สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงอิศรสุนทร ต่อมา เมื่อสมเด็จพระบรมราชชนกได้รับพระราชทานอุปราชาภิเษกเป็นพระมหาอุปราชา กรมพระราชวังบวรสถานมงคล แล้วย้ายไปประทับ ณ พระราชวังเดิม ก็ได้โดยเสด็จ สมเด็จพระบรมราชชนกไปประทับ ณ พระราชวังเดิมด้วย เมื่อทรงเจริญวัยสมควร ได้ทรงพระผนวชเป็นสามเณร เสด็จสถิต ณ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ผู้เขียนสอบ ไม่พบหลักฐานการทรงพระผนวชเป็นภิกษุ แต่น่าจะทรง พระผนวชในรัชกาลที่ ๒

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร เป็นพระเจ้าหลานเธอที่สมเด็จพระบรมอัยกาธิราชมีพระเมตตาเป็นพิเศษ ดังปรากฏความในพระราชพงศาวดารว่า เมื่อทรงสถาปนาวัดพระศรีรัตนศาสดารามสำเร็จบริบูรณ์ โปรดให้มีงานฉลองเป็นการใหญ่ใน พ.ศ. ๒๓๕๒ มีหมายเกณฑ์ให้พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการผู้ใหญ่ทำสำรับความหวานเลี้ยงพระสงฆ์และตั้งโรงช้อทาน ผู้เขียนได้ศึกษาหมายเกณฑ์ดังกล่าวแล้ว เห็นว่า พระเจ้าหลานเธอที่เป็นพระโอรสในสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงอิศรสุนทร กรมพระราชวังบวรสถานมงคล มีปรากฏพระนามเพียงพระองค์เดียวคือ “พระองค์เจ้าชายมั่ง” จึงถือได้ว่าเป็นเหตุการณ์สำคัญตอนหนึ่งในพระประวัติที่ขณะนั้น แม้จะมีพระชนมายุเพียง ๑๖ พรรษา ก็ทรงมีโอกาสได้สนองพระเดชพระคุณสมเด็จพระบรมอัยกาธิราชแล้ว เพราะหลังจากนั้นไม่นานก็สิ้นรัชกาล

สำหรับวังที่ประทับ เมื่อสมเด็จพระบรมราชชนกเสด็จไปประทับในพระบรมมหาราชวัง ได้ทรงพระกรุณาโปรดให้สร้างวังพระราชทานสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร ที่ริมแม่น้ำได้วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ในที่ดินซึ่งเดิมเป็นบ้านเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ผู้เป็นขริวตา แล้วทรงได้รับเป็นมรดกจากเจ้าจอมมารดามิ่ง อาณาเขตวังด้านตะวันออกติดถนนมหาราช ด้านตะวันตกติดแม่น้ำเจ้าพระยา(อยู่ระหว่างโรงเรียนราชินีและวังจักรพงษ์ในปัจจุบัน และเคยเป็นที่ตั้งบ้านเมตตาของศาลคดีเด็กและเยาวชนกลาง) ประทับที่วังนี้ จนถึงรัชกาลที่ ๓ จึงเสด็จไปประทับที่วังริมถนนมหาชัยวังได้

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร แม้จะมีพระชนมายุสิริรวมเพียง ๖๗ พรรษา แต่พระกรณียกิจที่ทรงบำเพ็ญมาแต่ทรงพระเยาว์ จนถึงวาระสุดท้ายแห่งพระชนม์ชีพในรัชกาลที่ ๔ ทำให้ทรงได้รับคำสรรเสริญพระเกียรติคุณถึง ๓ ประการ คือ “ทรงพระปรีชารอบราชการ” “พระเชษฐมัตตัญญู” และ “มหาสยามกวีชาตินักปราชญ์อันประเสริฐ” ซึ่งน้อยนักที่บุคคลใดจะได้รับเกียรติคุณเยี่ยงนี้ และเป็นพระเกียรติคุณที่ทรงได้รับพระราชทานโดยตรงจากพระมหากษัตริย์ถึง ๒ พระองค์

ทรงพระปรีชารอบราชการ

คำสรรเสริญพระเกียรติคุณประการแรกว่า “ทรงพระปรีชารอบราชการ” นี้ ปรากฏในพระสุพรรณบัฏเฉลิมพระนามเป็น “กรมขุนเดโชดิศร” ทรงได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดให้ปฏิบัติราชการสนองพระเดชพระคุณในตำแหน่งหน้าที่ราชการอันสำคัญ โดยตลอดถึง ๓ แผ่นดิน ดังจะกล่าวไปโดยลำดับ

ราชการสำคัญที่ทรงปฏิบัติในรัชกาลที่ ๒

แรกเฉลิมพระอิสริยยศเป็นเจ้าต่างกรม

โดยโบราณราชประเพณีเมื่อพระมหากษัตริย์ทรงประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษกแล้ว จะทรงสถาปนา เลื่อนกรม ตั้งกรม เจ้านาย ทรงตั้งพระราชาคณะ และทรงเลื่อนตำแหน่งขุนนางเป็นบำเหน็จความชอบ แต่ในระหว่าง พ.ศ. ๒๓๕๒ - ๒๓๕๓ นั้น มีศึกพม่าซึ่งยกมาตีเมืองกลางและชุมพร การเฉลิมพระอิสริยยศเจ้านายจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาเพียง ๒ พระองค์ก่อน คือ สมเด็จพระราชชนนี พระพันปีหลวง และกรมพระราชวังบวรสถานมงคล เจ้านายนอกนั้นทรงเลื่อนไปสถาปนาเมื่อเสร็จศึกพม่าแล้ว

พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าชายมั่ง ทรงได้รับสถาปนาเป็นเจ้าต่างกรม มีพระนามตามพระสุพรรณบัฏว่า **กรมหมื่นเดโชดิศร** ทรงได้รับสถาปนาเมื่อใดนั้น หนังสือหลายเล่ม เช่น เฉลิมพระยศเจ้านาย พระราชพงศาวดารรัชกาลที่ ๒ ฉบับสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพและฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์กล่าวไว้ต่างกัน ส่วนในหนังสือ จดหมายเหตุเรื่องทรงตั้งพระบรมวงษานุวงศ์กรุงรัตนโกสินทร์ตั้งแต่รัชกาลที่ ๑ จนถึงตลอดรัชกาลที่ ๕ บันทึกไว้ว่าไม่พบจดหมายเหตุ แต่ก็คงจะทรงได้รับสถาปนาในระหว่าง พ.ศ. ๒๓๕๖ - ๒๓๖๑

ทรงกำกับราชการกรมพระอาลักษณ์

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร เมื่อยังประทับอยู่กับพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย สมเด็จพระบรมราชชนก ณ พระราชวังเดิมนั้น คงจะได้ทรงแสดงพระปรีชาสามารถในงานราชการและ

งานหนังสือถวายบังแล้ว ฉะนั้นหลังจากเสร็จการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ได้มีพระราชดำริว่า ในขณะนั้นมีเจ้านายผู้ใหญ่หลายพระองค์ที่ทรงพระปรีชาสามารถ ควรจะได้เป็นกำลังสำคัญในการบริหารราชการแผ่นดินร่วมกับขุนนางทั้งฝ่ายทหารพลเรือนด้วย จึงทรงแต่งตั้งเจ้านายให้มีหน้าที่กำกับราชการกรมต่างๆ เป็นทำนองที่ปรึกษาของเสนาบดีหรือผู้เป็นหัวหน้าในกรมนั้นๆ และเมื่อมีกระแสพระราชดำริในราชการเรื่องใด ก็ให้ทรงปรึกษาหารือกับเจ้านายผู้ทรงกำกับราชการกรมนั้นๆ ด้วย พระราชดำริครั้งนี้มีความสำคัญในการบริหารราชการเป็นอันมาก และได้ใช้เป็นแบบแผนต่อมาอีกหลายรัชกาล

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร ได้รับพระมหากรุณาธิคุณให้ทรงกำกับราชการ **กรมพระอาลักษณ์** กรมพระอาลักษณ์นั้นเป็นกรมใหญ่และกรมสำคัญกรมหนึ่ง มีหน้าที่อย่างราชการเลขานุการ ปฏิบัติงานด้านเอกสารและหนังสือถวายพระมหากษัตริย์ รับพระบรมราชโองการ หมายรับสั่งพระราชหัตถเลขา และจดหมายเหตุเรื่องต่างๆ แต่งพระราชสาส์นซึ่งมีไปมาต่อเจ้าแผ่นดินทั้งปวง จารึกพระสุพรรณบัฏ หมายตั้งขุนนาง คัดเขียนหนังสือต่างๆ รักษาพระราชกำหนดกฎหมาย ฉบับข้างที่ เอกสารและหนังสือสำคัญของบ้านเมือง ดูแลรักษาหนังสือในหอหลวง เจ้ากรมเป็นพระยา มีฐานะรองจากเสนาบดีลงมา งานราชการเลขานุการ และงานกรมพระอาลักษณ์ได้รวมกันอยู่เช่นนี้จนในรัชกาลที่ ๔ พ.ศ. ๒๔๑๐ จึงโปรดให้แยกงานทั้ง ๒ ด้านออกจากกัน สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร ทรงกำกับราชการกรมพระอาลักษณ์สืบเนื่องกันโดยตลอด จนถึงพระชนม์

ราชการสำคัญที่ทรงปฏิบัติในรัชกาลที่ ๓

เมื่อพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติใน พ.ศ. ๒๓๖๗ ขณะนั้นยังมีพระบรมวงศ์ผู้ใหญ่ในรัชกาลก่อนๆ เป็นหลักอยู่หลายพระองค์ เฉพาะสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศรที่เป็นพระเจ้าน้องยาเธอ หากนับโดยลำดับอาวุโสแห่งสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ และพระเจ้าน้องยาเธอที่ทรงอยู่ในลำดับที่ ๓ รองจากกรมหมื่นสุนทรธิบดี (พระองค์เจ้าชายกลั้วไม้) และกรมหมื่นเสพสุนทร (พระองค์เจ้าชายกุสุมา) แต่ที่ทรงปฏิบัติราชการสนองพระเดชพระคุณสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราชด้วย **“ทรงพระปรีชาوبرาชาการ”** ทั้งในราชการกรมพระอาลักษณ์ การต่างประเทศ การป้องกันพระนคร การศาสนา และที่สำคัญคือ ทรงได้รับความไว้วางพระราชหฤทัยอย่างยิ่งทั้งในเรื่องส่วนพระองค์และราชการ

ต่อไปนี้จะกล่าวถึงพระกรณียกิจที่สำคัญบางเรื่อง

เลื่อนพระอิสริยยศเป็นกรมขุนเดชอดิศร

ใน พ.ศ. ๒๓๗๕ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร ได้รับพระมหากรุณาธิคุณให้เลื่อนพระอิสริยยศจาก กรมหมื่นเดชอดิศร เป็น กรมขุนเดชอดิศร ปรากฏความในจดหมายเหตุว่า

“ณ วัน ๕^๑ ๖ ค่ำ จุลศักราช ๑๑๙๔ ปีมะโรง จัตวาศก ตรงกับวันพฤหัสบดีที่ ๑๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๗๕ เวลาเช้า ๓ โมง กับ ๖ นาที คือเวลา ๙ นาฬิกา ๓๖ นาที มีพิธีจารึกพระสุพรรณบัฏที่หอพระมณเฑียรธรรม วัดพระศรีรัตนศาสดาราม

ขุนสุพรรณอักษร จากฤกษ์เลื่อนพระนามกรมหมื่นเดชอดิศร ขึ้นสู่แผ่นพระสุพรรณบัฏว่า มีพระราชโองการมานพระบันทูลสุรสิงหนาทวิลาสดำเนียรตรัสเหนือเกล้าเหนือกระหม่อมสั่งว่า กรมหมื่นเดชอดิศร **ทรงพระปรีชาوبرาชาการ** ให้เสด็จเลื่อนพระนามขึ้นเป็น **กรมขุนเดชอดิศร** นาคนาม ศิริสวัสดิฤทธิชัยยศ

พระอักษร ๓ บรรทัด แผ่นพระสุพรรณบัฏกว้าง ๕ นิ้ว ยาว ๑๒ นิ้ว ทองเนื้อ ๗ น้ำหนัก

ครั้งในวันศุกร์ที่ ๒๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๗๕ จึงเชิญพระสุพรรณบัฏไปถวาย ณ วังที่ประทับ”

ทรงเป็นผู้รักษาพระนครด้านทิศตะวันออก

การนี้เกิดจากพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริถึงการป้องกันรักษาพระนครทั้ง ๔ ทิศ ดังเช่นที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกฯ โปรดให้กรมพระราชวังบวรสถานพิมุข ประทับที่พระราชวังหลังฝั่งธนบุรี เพื่อทรงเป็นประธานในการรักษาพระนครด้านทิศตะวันตก โปรดให้สร้างวังที่ริมป้อมพระสุเมรุปากคลองบางลำพู เพื่อรักษาพระนครด้านทิศเหนือ และสร้างวังที่ริมป้อมจักรเพชร ปากคลองโอ่งอ่าง เพื่อรักษาพระนครด้านทิศใต้ แล้วโปรดให้เจ้านายผู้ใหญ่ที่เป็นหลักสำคัญในราชการเสด็จไปประทับเป็นประธานในวังนั้นๆ แม้ในรัชกาลต่อมาจะมีวังเจ้านายสร้างรายไปตามพื้นที่ชั้นในและชั้นนอกพระนครเป็นอันมากแล้ว แต่บริเวณด้านทิศตะวันออกซึ่งเป็นบริเวณที่มีชุมชนชาวจีนอยูหนาแน่นยังหาไม่มี จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างวังที่ถนนมหาชัย บริเวณใกล้ประตูสะพานหัน ซึ่งเป็นเส้นทางที่จะไปลำเพ็ญอันเป็นชุมชนชาวจีน

วังที่ถนนมหาชัยมีอาณาเขตทิศตะวันออกจดถนนมหาชัย ทิศเหนือจดวังกรมหลวงพิชิตปรีชากร ทิศตะวันตกจดถนนอนุกรมกรรณ ทิศใต้จดถนนพาหุรัด แบ่งเป็น ๓ วัง คือ วังเหนือ วังกลาง วังใต้ พระราชทานให้

^๑ หอพระสมุดวชิรญาณ, จดหมายเหตุเรื่องทรงตั้งพระบรมวงษานุวงศ์กรุงรัตนโกสินทร์ ตั้งแต่รัชกาลที่ ๑ จนถึงรัชกาลที่ ๕ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรุงเทพ เดลิแมร์, ๒๕๕๗), หน้า ๕๕. สะกดคำกรัณต์ตามต้นฉบับ.

พระบรมวงศ์ผู้ใหญ่เสด็จไปประทับเฉพาะวังได้นั้น มีพระราชดำริว่า สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร ทรงเป็นเจ้านายองค์สำคัญที่ควรจะเป็นประธานในการรักษาพระนครด้านทิศตะวันออก จึงทรงพระกรุณาโปรดให้ย้ายจากวังริมแม่น้ำได้วัดพระเชตุพน ไปประทับที่วังถนนมหาชัยวังได้ ได้ประทับที่วังนี้จนสิ้นพระชนม์ใน พ.ศ. ๒๔๐๒ หนึ่ง วังที่ถนนมหาชัยทั้ง ๓ วัง ในรัชกาลที่ ๕ โปรดให้รื้อออกแล้วสร้างเป็นวังบูรพาภิรมย์ พระราชทานสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช

กรณีอังกฤษขอแก้สัญญาการค้า

เสนาบดีว่าการต่างประเทศอังกฤษได้ส่งเซอร์ เจมส์ บรุก เป็นทูตเข้ามาใน พ.ศ. ๒๓๙๓ เพื่อขอแก้หนังสือสัญญาการค้าที่บริษัทอินเดียตะวันออกทำไว้กับไทยตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๖๙ โดยจะขอลดค่าธรรมเนียมการค้าลงอีก ในชั้นแรกเจ้าพระยาพระคลังผู้รับผิดชอบการต่างประเทศและกรมท่า กราบบังคมทูลว่าควรลดให้เพื่อเป็นทางไมตรีและเป็นโอกาสให้ไทยได้ยกเรื่องเมืองกระขึ้นเจรจากับอังกฤษบ้าง แต่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่ทรงเห็นด้วย จึงทรงปรึกษาสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร และขุนนางผู้ใหญ่อีก ๓ ท่านให้พิจารณาว่า “ถ้าลดให้จะมีคุณอย่างไร จะมีโทษอย่างไร ถ้าไม่ลดให้จะมีคุณอย่างไร จะมีโทษอย่างไร” บุคคลทั้งสี่กราบบังคมทูลต้องกันว่าไม่ควรลดให้ เมื่อเกิดความเห็นขัดกันเช่นนี้ จึงโปรดให้สอบถามความเห็นพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว และขุนนางอื่นๆ อีก ในที่สุดก็ไม่ได้มีการแก้ไขสัญญาในรัชกาลนี้

เรื่องการต่างประเทศ ความจริงมิใช่หน้าที่ราชการที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศรจะต้องทรงเกี่ยวข้องโดยตรง ทั้งเหตุการณ์ทำนองเดียวกันนี้เช่นเมื่อทูตอเมริกันเข้ามาขอแก้สัญญา ก็มีได้

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์
กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช

ทรงขอคำปรึกษา การจึงน่าจะเป็นว่าเหตุการณ์กรณีทูตอังกฤษเป็นเรื่องสำคัญของบ้านเมืองในขณะนั้น และผู้ที่ทรงไว้วางพระราชหฤทัยในความจงรักภักดีและเป็นหลักของบ้านเมืองพระองค์แรกที่ทรงปรึกษาด้วยคือ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร

การปฏิสังขรณ์พระอาราม

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร ได้ทรงปฏิสังขรณ์พระอารามที่สำคัญ ๒ พระอาราม คือ

วัดราชคฤห์ ฝั่งธนบุรี เป็นวัดโบราณ เรียกกันว่าวัดบางยี่เรือ วัดบางยี่เรือใน หรือวัดมอญ ในรัชกาลที่ ๑ เจ้าพระยาพระคลัง (หน) ได้บูรณะปฏิสังขรณ์ แล้วถวายเป็นพระอารามหลวง ได้รับพระราชทานนามว่า วัด

* กรมศิลปากร, ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๖๒ เรื่องทูตฝรั่งในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๕๐๖), หน้า ๑๓๕.

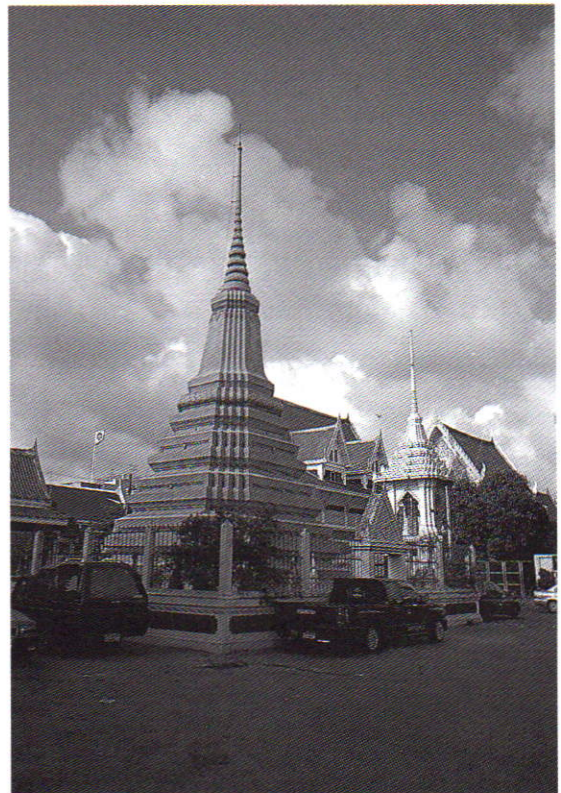
ราชคฤห์ ต่อมาในรัชกาลที่ ๓ วัดนี้ทรุดโทรมมาก สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร จึงทรงรับบูรณะปฏิสังขรณ์ต่อจากเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ผู้เป็นขริวตา และได้ทรงสร้างพระอุโบสถขึ้นใหม่แทนพระอุโบสถเดิม ประดิษฐานพระประธาน เป็นพระพุทธรูปปางปรินิพพาน บรรทมหงาย ศิลปะอยุธยา ปัจจุบันพระอุโบสถหลังนี้ใช้เป็นพระวิหาร เรียกว่า พระวิหารน้อยหรือวิหารพระนอน และบรรดาผู้สืบสายราชสกุลเดชาติวงศ์ของพระองค์ท่านได้รับการะในการบูรณะปฏิสังขรณ์พระอารามนี้กันต่อมาอีกด้วย

วัดทองธรรมชาติ ฝั่งธนบุรี เป็นวัดที่กรมหลวงนรินทรเทวี (พระองค์เจ้ากุ) และกรมหมื่นนรินทรพิทักษ์ พระภักดา ทรงบูรณะมาแต่ก่อน ปรากฏความใน “พระราชพงศาวดาร รัชกาลที่ ๓” ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ ว่า พระราชทานเงินหลวงให้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร เป็นแม่กองไปบูรณะปฏิสังขรณ์เพื่อ “ฉลองพระเดชพระคุณที่ได้ไปอยู่วังของท่าน” กรมหลวงนรินทรเทวีเป็นพระน้องนางต่างพระชนนีในรัชกาลที่ ๑ จึงทรงมีศักดิ์เป็นพระอัยยิกา (ย่า) ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร ความที่ยกมาข้างนั้น หากสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศรจะเคยเสด็จไปประทับที่วังริมวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ของกรมหลวงนรินทรเทวี ก็น่าจะเป็นเวลาก่อนที่จะทรงมีวังที่ประทับของพระองค์เอง คือ วังริมแม่น้ำใต้วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น

ราชการสำคัญที่ทรงปฏิบัติในรัชกาลที่ ๔

ทรงกำกับราชการกรมนา

การปกครองบ้านเมืองในขณะนั้น แบ่งเสนาบดีเป็น ๖ ตำแหน่ง ประกอบด้วย อัครมหาเสนาบดี ๒ ตำแหน่ง คือ สมุหนายก บังคับกรมฝ่ายพลเรือน และสมุหพระกลาโหม บังคับกรมฝ่ายทหารทั่วไป ส่วนเสนาบดีอีก ๔ ตำแหน่ง เรียกว่า จตุสดมภ์ มี พระคลัง กรมท่า กรมเมืองหรือกรมพระนครบาล กรมวัง และ

วัดราชคฤห์หรือวัดบางยี่เรือ

กรมนา นอกจากนี้ยังมีกรมใหญ่ๆ ที่มีได้ขึ้นกับเสนาบดีทั้ง ๖ ตำแหน่ง เจ้ากรมมีหน้าที่เสมอกับเสนาบดีหรือยิ่งกว่าเสนาบดีก็มีอีกหลายกรม

สำหรับกรมณานั้นมีหน้าที่เป็นพนักงานดูแลรักษานาหลวง เก็บหางข้าวค่านาจากราษฎร จัดซื้อข้าวขึ้นฉางหลวงสำหรับจ่ายในพระราชวังและในพระนคร ทำตัวอย่างชักจูงให้ราษฎรทำนาโดยตัวเสนาบดีเองลงไถนาเป็นคราวแรกในแต่ละปีที่เรียกกันว่า แรกนาขวัญ ทำนุบำรุงไร่นาให้อุดมสมบูรณ์และมีอำนาจตั้งศาลพิจารณาความที่เกี่ยวข้องด้วยที่นาและโคกระบือ

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร ทรงได้รับมอบหมายให้กำกับราชการกรมนา ซึ่งเป็นกรมที่ใหญ่กว่ากรมพระอาลักษณ์ ด้วยเจ้ากรมเป็นเสนาบดีเช่นนี้ ตั้งแต่ต้นรัชกาลที่ ๔ ในขณะเดียวกันก็ยังทรงกำกับราชการกรมพระอาลักษณ์ดั้งเดิมด้วย จนสิ้นพระชนม์ใน พ.ศ. ๒๔๐๒

ทรงเป็น “เชษฐมัตตัญญู”

“เชษฐมัตตัญญู” แปลโดยศัพท์ว่า “ผู้เจริญอย่างสูงสุดที่รู้ประมาณ” หมายถึงว่า ทรงอาวุโส มีพระอิสริยยศอันสูงยิ่ง และทรงรอบรู้ในการที่ควรหรือไม่ควรกระทำ คำสรรเสริญพระเกียรติคุณว่าทรงเป็นเชษฐมัตตัญญูนี้ ผู้เขียนเชิญมาจากพระราชหัตถเลขาในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อใกล้จะเสด็จสวรรคต ขณะนั้นทรงพระประชวรมากแล้ว และมีพระปรีวิตกถึงการที่พระสงฆ์ส่วนหนึ่งพากันโดยเสด็จพระราชนิยมในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงพระผนวชอยู่และทรงครองจีวรหม้อหวากอย่างพระมอญ ซึ่งทรงเห็นว่ามิใช่แบบแผนของพระไทย แต่ทรงเกรงพระราชหฤทัยมิกล้าว่ากล่าวโดยตรง ด้วยพระบรมราโชบายอันแยบคาย จึงมีพระราชหัตถเลขาถึงสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศรแทน ขอให้ทรงนำจีวรองค์หนึ่งไปถวายสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส พระบรมวงศ์ผู้ใหญ่อีกพระองค์หนึ่งซึ่งทรงพระผนวชอยู่ และยังทรงจีวรอย่างพระไทยทั่วไป หากไม่ทรงรับไว้ก็ขอให้นำกลับคืนมา แต่หากทรงรับไว้ก็น่าจะเปรียบเสมือนนิมิตหมายว่า สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส ยังทรงเป็นหลักสำคัญของบรรดาสงฆ์ที่ยึดมั่นในแบบแผนประเพณีเดิม

ความในพระราชหัตถเลขาฉบับนั้น นอกจากมีสาระอันแสดงเหตุผลตามกระแสพระราชดำริแล้ว ยังเป็นเอกสารที่รับรองว่ามีถ้อยคำสำนวนที่ไพเราะ สละสลวยและแยบคายเป็นอย่างยิ่ง ความบางตอนนั้นมีว่า

“พ่อมั่งข่า พ่อจงเป็นเชษฐมัตตัญญู พ่อจงรู้วาร์น้ำจิตและอธิบายของข้าผู้พี่ อันชั้นระทุพพลภาพมาก อยู่แล้ว...พม่ารามัญที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารอยู่นั้นและเห็นครองผ้าผิดกับพระภิกษุของเรา จึงเรียกกันว่าพระมอญ เดียวนี้พระไทยก็ห่มผ้าเป็นมอญ โดยอัตโนมติปัญญาของพี่เห็นว่าถ้ายันเกล้ายันกระหม่อมยัง

เสด็จอยู่ก็เห็นจะให้ประชุมพระราชาคณะได้ว่ากล่าวกัน ให้เห็นว่าควรไม่ควรอยู่นานแล้ว นี่พี่กลัวจะเป็นบาปเป็นบุญเป็นคุณเป็นโทษพระสงฆ์จะแตกร้างกันไปจึงมิได้ว่ากล่าว...ถ้าแน่นกลับมากขึ้นอีกด้วยเหตุอันใดอันหนึ่ง ชื่อของพี่ผู้ได้เป็นเจ้าของดินก็มีแต่จะเสียไป เขาจะว่าเป็นเมืองมอญเมืองพม่าไปเสียมาแต่ครั้งแผ่นดินนั้น นี่แลเป็นความวิตกของพี่มากนักหนา ให้พ่อเห็นแก่พี่ช่วยเอาขึ้นแจ่งกับกรมหมื่นนุชิตชิโนรส เธอเป็นบรมญาติอันใหญ่ ทรงไว้ซึ่งผ้ากาสาพัสดร์ ทั้งรู้พระสัทธรรมของพระเจ้าเป็นอันมาก แล้วก็เป็นพระภิกษุศรีอยุธยา พี่มีจีวรอยู่ผืนหนึ่งให้พ่อช่วยถวายกรมหมื่นนุชิต ถ้าเธอจะรับเอาไว้ครองได้ก็ให้ถวายเธอเถิด ถ้าเธอจะมีรับไว้ครองแล้วก็ให้เอาคืนมาเสีย”^๖

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร ได้ทรงปฏิบัติหน้าที่ “เชษฐมัตตัญญู” ถวายโดยเรียบร้อย ครั้นความทราบถึงพระเนตรพระกรรณพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ได้มีลายพระหัตถ์มาถวายพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า การที่ครองจีวรแบบพระมอญนั้นมิได้คาดว่าจะป็นข้อให้ขุนเคืองพระราชหฤทัย จึงจะได้ทรงเปลี่ยนเป็นครองจีวรอย่างพระไทยให้ต้องตามพระราชกระแสรับสั่งต่อไป

พลัดแผ่นดิน

เหตุการณ์ในช่วงพลัดแผ่นดินจากรัชกาลที่ ๓ เป็นรัชกาลที่ ๔ ใน พ.ศ. ๒๓๙๔ นอกจากเป็เหตุการณ์สำคัญตอนหนึ่งในประวัติศาสตร์แล้ว สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร ยังทรงมีส่วนเกี่ยวข้องด้วยแต่ต้น ในฐานะที่เป็น “เชษฐมัตตัญญู” ในทั้ง ๒ รัชกาล และทรงเป็นที่เคารพนับถือในบรรดาพระบรมวงศานุวงศ์และขุนนางผู้ใหญ่ผู้น้อยทั้งปวง เมื่อพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคตแล้ว สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร พร้อมด้วยพระสงฆ์ราชาคณะ พระบรมวงศานุวงศ์และ

^๖ กรมศิลปากร, “ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๕๑ จดหมายเหตุเมื่อพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคต” ใน *ประชุมพงศาวดารฉบับหอสมุดแห่งชาติ*, เล่มที่ ๑๒ (กรุงเทพฯ : ก้าวหน้า, ๒๕๑๓), หน้า ๔๙๒ - ๔๙๓. สืบค้นจากรันดัดตามต้นฉบับ.

ข้าราชการผู้ใหญ่ฝ่ายทหารพลเรือน ได้ประชุมปรึกษากันแล้วพร้อมกันไปเฝ้าสมเด็จพระอนุชาธิราช เจ้าฟ้ามงกุฎสมมติเทววงศ์ และสมเด็จพระอนุชาธิราช เจ้าฟ้ากรมขุนอิศเรศรังสรรค์ ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม กราบบังคมทูลอัญเชิญเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติทั้ง ๒ พระองค์ การผลัดแผ่นดินจึงเป็นไปโดยเรียบร้อย เป็นผลให้ทรงได้รับพระราชทานบำเหน็จความชอบอันเป็นเกียรติยศสูงสุด คือ ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระราชพิธีบรมราชาภิเษกพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร ได้รับพระราชทานพระมหากรุณาธิคุณให้เข้าถวายน้ำสรงมูรธาภิเษกด้วยทั้ง ๒ พิธี และในการเลื่อนกรมเจ้านายอันเป็นการเนื่องในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดให้เพิ่มขึ้นเจ้าต่างกรมที่มีมาแต่โบราณชั้นอีกชั้นหนึ่ง คือ ชั้น **กรมสมเด็จพระ** และทรงสถาปนาพระอิสริยยศ **“พระเจ้าพี่ยาเธอ กรมขุนเดชอดิศร”** ขึ้นเป็น **“กรมสมเด็จพระเดชาดิศร”** ไม่เพียงแต่เท่านั้น พระมหากรุณาธิคุณยังปกแผ่ไปถึงพระธิดาด้วย โดยทรงพระกรุณาโปรดสถาปนาพระอิสริยยศกิติหม่อมเจ้านภมล พระธิดาพระองค์ใหญ่ขึ้นเป็นพระองค์เจ้าหญิงนภมลมณีรัตน และในพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งมีกระบวนแห่เชิญพระบรมสารีริกธาตุออกไปสมโภช ณ พระเมรุมาศ ท้องสนามหลวง พระราชพงศาวดารได้บันทึกไว้ว่า **“แต่กรมสมเด็จพระเดชาดิศรนั้น ทรงพระราชยานกง มีกระบวนแห่เครื่องสูงกลองชนะสังข์แตรด้วย ผิดกันกับพระบรมวงศานุวงศ์ทั้งปวง”**^๑

เลื่อนพระอิสริยยศเป็น กรมสมเด็จพระเดชาดิศร

พระอิสริยยศเจ้าต่างกรมแต่โบราณครั้งกรุงศรีอยุธยาามีเพียงชั้นกรมหมื่น กรมขุน กรมหลวง และกรมพระ ใน พ.ศ. ๒๓๙๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดให้กำหนดพระอิสริยยศเจ้าต่างกรมเพิ่มขึ้นอีกชั้นหนึ่งเหนือชั้นกรมพระ นับ

เป็นกรมพระพิเศษ เรียกว่า **กรมสมเด็จพระ** ในหนังสือ **ธรรมเนียมราชตระกูลในกรุงสยาม** พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กล่าวว่า พระอิสริยยศพระบรมวงศานุวงศ์ที่พระเจ้าแผ่นดินจะโปรดให้เลื่อนได้มี ๗ ชั้น คือ กรมพระราชวังบวรสถานมงคล กรมพระราชวังบวรสถานพิมุข กรมสมเด็จพระกรมพระ กรมหลวง กรมขุน และกรมหมื่น พระอิสริยยศ **กรมสมเด็จพระ** จึงนับว่าสูงเป็นลำดับที่ ๓ และในขณะนั้นไม่มีการสถาปนาตำแหน่งกรมพระราชวังบวรสถานพิมุขแล้ว พระอิสริยยศจึงเป็นรองจากพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวเท่านั้น พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานสถาปนาพระอิสริยยศนี้แก่พระบรมวงศ์ผู้ใหญ่ในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกเมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๔ เป็นประณม รวม ๓ พระองค์ คือ

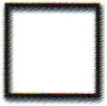
ทรงสถาปนาเฉลิมพระยศและพระนามพระบรมอัฐิ สมเด็จพระเจ้าฟ้านุวรรคต สมเด็จพระบรมราชชนนี พระพันปีหลวง เป็น **“กรมสมเด็จพระศรีสุริเยนทราบรมราชินี”**

ทรงเลื่อนกรม พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นนุชิตชิโนรส เป็น **“กรมสมเด็จพระปรมาธิบดีชิโนรส”**

ทรงเลื่อนกรม พระเจ้าพี่ยาเธอ กรมขุนเดชอดิศร เป็น **“กรมสมเด็จพระเดชาดิศร”**

มีข้อพึงสังเกตว่าการสถาปนาพระอิสริยยศครั้งนี้ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร ทรงได้เลื่อนกรมจาก **กรมขุน** ขึ้นเป็น **กรมสมเด็จพระ** เลยทีเดียว ไม่ต้องเป็น กรมหลวง หรือ กรมพระ ก่อนตามลำดับ และในประกาศเลื่อนกรม ระบุให้ทรงตั้งเจ้ากรมเป็น **พระยา** ส่วนเจ้านายอีก ๒ พระองค์นั้น เจ้ากรม เป็น **พระ** นับว่าทรงได้รับการยกย่องสูงกว่าเจ้านาย ๒ พระองค์นั้น เหตุที่ทรงได้รับพระราชทานพระมหากรุณาธิคุณเป็นการพิเศษ ผู้เขียนเห็นว่าน่าจะเป็นด้วยในขณะนั้น เจ้านายฝ่ายหน้าที่ทรงรับราชการอยู่และมีพระชนมายุสูงกว่าสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร ก็มี แต่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ

^๑ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, **พระราชพงศาวดาร รัชกาลที่ ๔** เล่ม ๑ (กรุงเทพฯ : องค์การคำของคุรุสภา, ๒๕๐๔), หน้า ๘๖.

สถาปนาเลื่อนพระอิสริยยศกิติพระธิดา

กรมพระยาเดชาดิศร ทรงราชการในตำแหน่งหน้าที่ที่สำคัญ สมองพระเดชพระคุณเป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัยมาแต่รัชกาลที่ ๑ จนถึงรัชกาลที่ ๔ ก็นับว่า ๔ แผ่นดินแล้ว และเมื่อเริ่มรัชกาลใหม่ในสภาวะการณ์ที่ค่อนข้างตึงเครียดเช่นนี้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวย่อมทรงต้องการ “ผู้นำ” ฝ่ายพระบรมวงศานุวงศ์ ที่ทรงเป็นหลักเป็นที่เคารพนับถือของเจ้านายทั้งฝ่ายหน้าฝ่ายใน ตลอดจนข้าราชการทหารและพลเรือนทั้งปวง จึงได้ทรงประกาศเฉลิมพระยศ “พระเจ้าพี่ยาเธอ กรมสมเด็จพระเดชาดิศร” ผู้ทรงพระอาวุโสทั้งโดยพระชนมายุ และโดยตำแหน่งหน้าที่ให้เป็นที่ประจักษ์แก่ชนทั้งปวง เพราะพระบรมวงศ์ที่ทรงสถาปนาพระอิสริยยศ “กรมสมเด็จพระ” ในครั้งนี้ เป็นสมเด็จพระบรมราชชนนี พระพันปีหลวง (สถาปนาพระบรมอัฐิ) พระองค์หนึ่ง พระบรมวงศ์ฝ่ายหน้าผู้ทรงเพศบรรพชิตพระองค์หนึ่ง และสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร อีกพระองค์หนึ่งเท่านั้น หลังจากนั้นแล้ว มิได้สถาปนาพระอิสริยยศให้แก่เจ้านายพระองค์ใดอีกจนสิ้นรัชกาล

อนึ่ง พระอิสริยยศ “กรมสมเด็จพระ” นี้ ต่อมาได้มีปัญหาเกิดขึ้นเมื่อออกพระนาม พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงได้ยินคำกราบบังคมทูลว่า “สมเด็จพระเดชา” บ้าง “สมเด็จพระปรมานุชิต” บ้าง ก็ไม่โปรดเพราะดูเป็นพระอิสริยยศเสมอสมเด็จพระราชอาคณະ จึงมีประกาศพระบรมราชโองการใน พ.ศ. ๒๓๙๔ นั้นว่า “จะออกพระนามพระเจ้าอยู่หัววังหลวงวังหน้าให้ใช้ ‘พระบาท’ นำสมเด็จ ถ้าจะออกพระนามสมเด็จพระเดชา สมเด็จพระปรมานุชิต ให้ใช้ ‘กรม’ นำหน้าสมเด็จ จะได้ผิดกันกับสมเด็จพระราชอาคณະ”^๑

ในปีถัดมาคือ พ.ศ. ๒๓๙๕ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานพระมหากรุณาธิคุณเป็นการพิเศษแก่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร อีกครั้งหนึ่ง โดยมีประกาศพระบรมราชโองการสถาปนาเลื่อนพระอิสริยยศกิติ หม่อมเจ้าณถมล พระธิดาพระองค์ใหญ่ขึ้นเป็นพระองค์เจ้านุถุมลณีรัตน เมื่อวันที่ ๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๓๙๕ ความในประกาศนั้นทรงสรรเสริญพระเกียรติคุณและพระปรีชาสามารถในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร ไว้ว่า

“...ทรงพระราชดำริห์ว่า พระเจ้าพี่ยาเธอ กรมสมเด็จพระเดชาดิศร เปนพระเจ้าพี่ยาเธอผู้ใหญ่กว่าพระองค์อื่น ควรเป็นที่เคารพรักใคร่ค้ำนบ นอบน้อม ดุจดั่งสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช คือ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว สมควรแก่กาลปัจจุบันนี้ แลทรงพระเมตตาปราณีอารีกริ พระญาติพระวงษานุวงษ มีพระไทยจำนงจงรักโดยยิ่งวิเศษในพระเดชพระคุณคุณเคยสนิทมากกว่าพระองค์อื่น สิ้นกาลนานมาแล้วแต่หลัง แลเจ้าในกรมฝ่ายหน้าฝ่ายในมีน้อยพระองค์กว่าในกรมอื่น เพราะฉนั้นครั้งนี้มีพระบรมราชกตัญญูทศเวทิตาคุณอดุลยวิเศษ เฉพาะพระเดชพระคุณของพระเจ้าพี่ยาเธอ กรมสมเด็จพระเดชาดิศร ทรงพระราชดำริห์ว่า หม่อมเจ้าณถมล ซึ่งเป้นพระธิดาพระองค์ใหญ่ในพระเจ้าพี่ยาเธอ กรมสมเด็จพระเดชาดิศร เป้นพระเจ้าหลานเธอผู้ใหญ่ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย จะมีที่เป้นผู้ใหญ่มากกว่าก็แต่พระองค์เจ้าดวงเดือน ซึ่งเป้นพระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว แห่งเดียว อนึ่ง หม่อมเจ้าณถมลก็ได้ฉลองพระเดชพระคุณในพระเจ้าพี่ยาเธอ กรมสมเด็จพระเดชาดิศร ด้วยชวนช่วยในงานต่างๆ เป้นอันมาก สมควรที่จะเป้นพระองค์เจ้าได้...”^๒

^๑ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, จดหมายเหตุความทรงจำของกรมหลวงนรินทรเทวี และพระราชวิจารณ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (กรุงเทพฯ : องค์การค้าของคุรุสภา, ๒๕๑๖) หน้า ๒๙๑.

^๒ หอสมุดวชิรญาณ, จดหมายเหตุเรื่องทรงตั้งพระบรมวงษานุวงษ์... หน้า ๑๓๗ - ๑๓๘. สกคการันต์ตามต้นฉบับ.

การสถาปนาเลื่อนพระอิสริยยศดีเจ้านายด้วยทรงยกย่องในคุณความดีของพระบิดาของเจ้านายพระองค์นั้นๆ เช่นนี้ นับเป็นการพิเศษซึ่งไม่ปรากฏบ่อยครั้งนัก แลพระราชทานสถาปนาเฉพาะหม่อมเจ้านฤมล พระธิดาพระองค์ใหญ่ มิได้ทรงสถาปนาหม่อมเจ้าองค์อื่นๆ ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศรด้วย

ทรงเป็น “มหาสยามกวีชาตินักปราชญ์อันประเสริฐ”

คำสรรเสริญพระปรีชาสามารถในทางภาษาและพระปัญญาอันเลิศว่า “มหาสยามกวีชาตินักปราชญ์อันประเสริฐ” นี้ ปรากฏในพระราชหัตถเลขาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงได้รับยกย่องว่าเป็นจอมปราชญ์ของไทยพระองค์หนึ่ง เมื่อทรงมีไปถึงสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร ขอให้ช่วยทรงคิดคำนำพระนามเจ้านายที่เป็นพระเจ้าลูกเธอแท้ๆ ไม่ให้ใช้พ้องกับเจ้านายพวกที่มีมารดาเป็นคนต่ำศักดิ์ตระกูลหรือที่มีเชื้อเป็นลูกพระเจ้าแผ่นดิน ความในพระราชหัตถเลขานั้นมีว่า

“กราบทูลหาหรือในพระเจ้าพี่ยาเธอ กรมสมเด็จพระเดชาดิศร ขอให้ทรงจัดแจงการเสียให้สมควร เพราะทรงนับถือจริงๆ ว่าเป็นผู้ใหญ่ในพระองค์เจ้าในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยด้วยกัน แลทรงพระสติปัญญาสามารถฉลาดในโวหารอันควรแลไม่ควร แลสรรพพจนโวหารในสยามาติพากย์พิเศษต่างๆ หาผู้จะเสมอมิได้ในกาลบัดนี้ ขอพระสติปัญญาทรงพระดำริห์ตั้งบัญญัติให้ดีให้สมควรสักเรื่อง ๑ ขอจงทรงโดยความตามพระหุทัยเถิดอย่าเกรงใจใครเลย ทรงบังคับมาอย่างไรจะขอรับประทานทำตามทุกประการในเรื่องนี้ คำว่าพระเจ้าลูกเธอ ดังนี้ ตามกฎหมาย แลอย่างธรรมเนียมแต่ก่อน เปนคำ นำชื่อ

พระราชบุตรในพระเจ้าแผ่นดินใหญ่ในเวลาปัจจุบันนั้นๆ แต่บัดนี้คนเรียกสองพวกสามพวกไปจนเจ้านายที่มีมารดาต่ำชาติต่ำตระกูลไม่ควรจะเป็นเจ้าจอมมารดา ก็เรียกว่าพระเจ้าลูกเธอเสียหมด...แลเจ้านายที่ควรเรียกว่าลูกเธอนั้น ก็เรียกแต่ว่าพระองค์นั้นเปล่าๆ ดูถูกมากนัก ไม่ใคร่จะมีใครอ้างอิงนับถือ ด้วยเห็นว่าเด็กแลบิดาแก่ชรา... เพราะฉะนั้นขอพระดำริห์ในกรมเปนผู้ใหญ่ในราชตระกูลแลเปนมหาสยามกวีชาตินักปราชญ์อันประเสริฐ ทรงพระดำริห์ให้ตั้งคำนำชื่อพระเจ้าลูกเธอเสียใหม่อย่างใดอย่างหนึ่งอย่าให้พ้องกับพวกอื่น...”^๑

พระราชหัตถเลขาฉบับนี้มีเชิงอรรถขยายความว่า ปัญหาที่ทำให้ไม่พอพระราชหุทัยในเวลานั้นคือ มีผู้ใช้คำนำพระนามพระโอรสพระธิดาในพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า “พระเจ้าลูกเธอ” เหมือนอย่างเจ้านายวังหลวง แต่ส่วนพระราชโอรสธิดาของพระองค์เองกลับไม่ยกย่อง เรียกเป็นพระองค์เฉยๆ ผู้เขียนสอบไม่พบหลักฐานว่าสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร กราบบังคมทูลตอบว่าอย่างไร และได้ถวายความเห็นให้ทรงจัดระเบียบการใช้คำนำพระนามพระราชวงศ์โดยถือความสัมพันธ์กับพระเจ้าแผ่นดินด้วยหรือไม่แต่ต่อมาได้มีประกาศพระบรมราชโองการและพระบรมราชาธิบายในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวออกมาเป็นหลายฉบับ เกี่ยวกับการใช้ถ้อยคำกราบบังคมทูลต่างๆ และในหนังสือ ธรรมเนียมราชตระกูลในกรุงสยาม พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ตอนหนึ่ง กล่าวว่า “ต้องเข้าใจว่า ที่เรียกว่าเป็นพระอะไร เธอเป็นพระอะไรของพระเจ้าแผ่นดินองค์เดียว เหมือนหนึ่งพระบุตรพระบุตรีวังหน้าจะเรียกว่าพระเจ้าลูกเธอ วังหน้าก็ไม่ได้ ผู้ซึ่งเรียกดังนี้ แต่ก่อนมีมาก็ทราบว่ามีคามผิดทุกครั้ง ภายหลังมาเมื่อเราเป็นผู้รับฎีกา ได้เห็นมีผู้มาร้องฎีกาเรียกพระเจ้าลูกเธอวังหน้าก็ต้องรับพระราชอาญาเป็น ๒ คน ๓ คน...”^๒

^๑ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๑), หน้า ๔๒๖ - ๔๒๗. สกัดจากรันต์ตามต้นฉบับ.

^๒ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, “ธรรมเนียมราชตระกูลในกรุงสยาม,” ใน ธรรมเนียมราชตระกูลในกรุงสยาม และพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรุงเทพ (๑๙๔๔), ๒๕๓๗). หน้า ๒๑.

หากการแก้ปัญหาดังกล่าวข้างต้น เป็นผลจากการถวายคำแนะนำของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร ด้วย **“พระสติปัญญาสามารถฉลาดในโวหารอันควรแลไม่ควร”** ก็นับได้ว่าเป็นวิธีการที่แยบคายและเหมาะสมอย่างยิ่ง เพราะแทนที่จะทรงคิดคำแนะนำพระนามถวายใหม่ แทนคำ **“พระเจ้าลูกเธอ”** ที่ใช้กันมาช้านาน โดยโบราณราชประเพณี ก็เพียงแค่ทรงห้ามผู้อื่นที่มีใช้พระเจ้าลูกเธอของพระเจ้าแผ่นดินใช้คำนี้ ระเบียบดังกล่าวได้หมายรวมไปถึงคำแนะนำพระนามของเจ้านาย เช่น พระอัยกาเธอ พระพี่ยาเธอ พระน้องยาเธอ พระลูกยาเธอ พระหลานเธอ ด้วยว่าเป็นการนับความสัมพันธ์อันพระประยูรญาติกับพระเจ้าแผ่นดินโดยตรง เจ้านายสายอื่นจะนำไปใช้นับความสัมพันธ์เช่นนั้นด้วยไม่ได้ หากจะพิเคราะห์ให้ลึกลงไปอีกว่า ทำไมพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงไม่ทรงประกาศพระบรมราชโองการห้ามปรามโดยตรง ผู้เขียนเห็นว่ามันจะเป็นเพราะปัญหาอันละเอียดอ่อนในหมู่พระราชวงศ์ เช่นนี้ จำเป็นต้องอาศัยกลอุบายอันแยบคายเข้าช่วยด้วย จึงต้องมีพระราชหัตถเลขาขอให้พระบรมวงศ์ผู้ใหญ่อีกพระองค์หนึ่ง คือ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร ถวายความเห็นมาประกอบพระบรมราชวินิจฉัยก่อนที่จะมีประกาศพระบรมราชโองการใดๆ ออกไป

พระปรีชาสามารถในด้านภาษาและหนังสืออีกด้านหนึ่งคือ การที่ได้ทรงกำกับราชการกรมพระอาลักษณ์ ตั้งแต่ในรัชกาลที่ ๒ รัชกาลที่ ๓ และรัชกาลที่ ๔ สืบเนื่องกันโดยตลอดตั้งรายละเอียดที่กล่าวมาก่อนแล้วนั้น จะเห็นได้ว่างานราชการกรมพระอาลักษณ์ซึ่งรวมทั้งงานราชเลขานุการและงานดูแลรักษาหนังสือหอหลวงไว้ด้วย ทำให้ทรงมีโอกาสได้ศึกษาค้นคว้าหนังสือและสรรพตำราต่างๆ จนชำนาญรอบรู้ในหลักราชการและเป็นประโยชน์ต่อการนิพนธ์วรรณกรรมเรื่องต่างๆ ต่อมา อันเป็นผลงานที่เชิดชูพระเกียรติคุณให้ปรากฏมาจนทุกวันนี้

พระนิพนธ์เรื่องต่างๆ

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร **“พระมหาสยามกวีชาตินักปราชญ์อันประเสริฐ”** ได้ทรงสร้างสรรค์วรรณกรรมไว้หลายเรื่องทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง พระนิพนธ์ร้อยกรองนั้นไม่เพียงแต่จะแสดงถึงความเชี่ยวชาญในเชิงฉันทลักษณ์อย่างหลากหลาย ทั้งโคลง ฉันท์ กาพย์ ร่ายยาว ร่ายฉันท์ หากยังแสดงถึงความเชี่ยวชาญในเชิงศัพท์ ทั้งภาษาบาลี สันสกฤต เขมร ลาว ไทย และไทยโบราณ ที่ทรงเลือกสรรมาใช้อย่างงดงามไพเราะทั้งความอลังการของคำและความหมาย จนถึงขั้นที่ทรงทำพจนานุกรมศัพท์เหล่านั้นไว้ให้ผู้สนใจการแต่งร้อยกรองได้ใช้ประโยชน์ด้วย ส่วนพระนิพนธ์ร้อยแก้วซึ่งส่วนใหญ่เป็นประกาศพระราชพิธีเรื่องต่างๆ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรินทร์ ทรงพระนิพนธ์ไว้ในคำนำหนังสือ **ประกาศการพระราชพิธี** ว่าบรรดาประกาศในสมัยรัชกาลที่ ๔ ซึ่งโดยมากเป็นพระราชนิพนธ์ที่เหลือ นอกนั้นมักเป็นพระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร พระนิพนธ์ประเภทฉันท์ดุจฎีกาและประกาศพระราชพิธีเรื่องต่างๆ ได้กลายเป็นวรรณกรรมแบบฉบับที่กวีรุ่นหลังถือเป็นแนวทางการแต่ง หรือแต่งเติมเพื่อใช้ในพระราชพิธีนั้นๆ ต่อมาอีกหลายรัชกาล โคลงโลกนิติ ลำานวนที่เป็นพระนิพนธ์นั้นเป็นวรรณกรรมอมตะที่ชาวไทยรู้จักและจดจำกันมาจนทุกวันนี้

ต่อไปนี้จะได้กล่าวถึงพระนิพนธ์ที่สำคัญ คือ

๑. โคลงโลกนิติ โคลงโลกนิติเป็นวรรณกรรมโบราณที่มีมาแต่ก่อนสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ หรืออย่างน้อยก็ก่อนรัชกาลที่ ๓ เมื่อพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้บูรณะปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ระหว่าง พ.ศ. ๒๓๗๔ - ๒๓๗๘ และให้จารึกตำรับตำราต่างๆ ทั้งด้านวรรณคดี โบราณคดี พุทธศาสนา ประเพณี ตำรายา ตลอดจนจุลสารชีวิต ลงบนแผ่นศิลาที่ประดับผนังปูชนียสถานต่างๆ ในพระอาราม สำหรับให้

ประชาชนได้ศึกษาหาความรู้ ในการนี้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร ทรงชำระโคลงโลกนิติสำนวนเก่าให้ถูกต้องตามพระบาลี บางโคลงก็ทรงพระนิพนธ์ขึ้นใหม่ ปรากฏต้นฉบับในสมุดไทย ๔๐๘ บท แล้วจารึกไว้ที่แผ่นศิลาประดับศาลาทิศพระมณฑป ๔ หลัง แต่จำนวนโคลงที่จารึกมีมากกว่า ๔๐๘ บท เข้าใจว่าทรงเพิ่มเติมภายหลังเพื่อให้พอดีกับพื้นที่ที่จะจารึก

อนึ่ง โคลงโลกนิตินี้มีแต่งกันหลายสำนวน และที่แต่งเป็นร้อยแก้วก็มี แต่สำนวนของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร ได้รับความนิยมแพร่หลายมากกว่าสำนวนอื่นๆ รวมทั้งใช้เป็นแบบเรียนในโรงเรียนด้วย

๒. โคลงภาพต่างภาษา สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร ทรงพระนิพนธ์ขึ้นระหว่าง พ.ศ. ๒๓๗๔ - ๒๓๗๘ คราวเดียวกับพระนิพนธ์เรื่องโคลงโลกนิติ ด้วยในการบูรณะปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามครั้งนั้น พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้หล่อรูปคนต่างชาติต่างภาษา รวม ๓๒ ชาติ ตั้งประดับไว้ที่ศาลารายรอบวัดพระเชตุพนฯ รวม ๑๖ หลัง ศาลาละ ๒ ชาติ เพื่อให้ชาวไทยได้รู้จักอุปลักษณะการแต่งกายและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชนชาตินั้นๆ ความจริงคนต่างชาติต่างภาษาที่รู้จักกันในสมัยนั้นมีมากกว่า ๓๒ ชาติ แต่คงเป็นด้วยมีศาลารายเพียง ๑๖ หลัง บริบูรณ์แล้ว จึงไม่ได้หล่อรูปชนชาติอื่นๆ อีก สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร ทรงแต่งโคลงภาพคนต่างภาษาเป็นโคลงต้นบาทกฤษณ จารึกบนแผ่นศิลาได้รูปคนต่างภาษา ๔ ชาติ คือ สระกาฉวน (เป็นชนอินเดียพวกหนึ่ง) ญี่ปุ่น ญวน และจีน

๓. โคลงนิราศเสด็จไปทัพเวียงจันทน์ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร ทรงพระนิพนธ์โคลงนิราศเรื่องนี้ขึ้นใน พ.ศ. ๒๓๗๐ เมื่อเจ้าอนุวงศ์เมืองเวียงจันทน์เป็นกบฏ ยกทัพเข้ามายึด

เมืองโคราชและสระบุรี พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้จัดกำลังทัพยกไปปราบ เป็นทัพหน้า ๒ กอง กองหนึ่งยกไปยึดเมืองจำปาศักดิ์ ซึ่งเป็นฐานกำลังสำคัญของเจ้าอนุวงศ์ อีกกองหนึ่งยกไปยึดเมืองโคราชคืน ส่วนกองทัพหลวงมีกรมพระราชวังบวรมหาศักดิพลเสพ ทรงเป็นแม่ทัพยกไปตีเมืองเวียงจันทน์ กองทัพไทยทั้ง ๓ ทัพ สามารถปราบกองทัพเจ้าอนุวงศ์ได้อย่างรวดเร็ว และยึดเมืองเวียงจันทน์และเมืองจำปาศักดิ์ได้ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศรได้ตามเสด็จไปในทัพหลวง และได้ทรงพระนิพนธ์โคลงนิราศเสด็จไปทัพเวียงจันทน์ เป็นร้อยและโคลงสี่สุภาพ ๑๖๓ บท

๔. ประกาศพระราชพิธีสารท มี ๘ ฉบับ ที่เป็นพระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร มี ๒ สำนวน คือฉบับร่ายยาว และฉบับร่ายสั้น ฉบับร่ายสั้นนี้ได้ใช้ในพระราชพิธีสารท สมัยรัชกาลที่ ๔ และรัชกาลที่ ๕ จนโปรดให้เลิกพิธีกวนข้าวทิพย์ จึงตัดตอนที่ว่าด้วยการกวนข้าวทิพย์ออกแล้วใช้กันต่อมาประกาศฉบับอื่นๆ ที่เป็นพระนิพนธ์ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธุ์กับพระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) ก็ได้แก้ไขจากพระนิพนธ์ฉบับร่ายสั้นนั้น

๕. ประกาศพระราชพิธีพืชมงคลและจรดพระนังคัลใหม่ เป็นร่ายยาว พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร ทรงแต่งขึ้นแทนฉบับที่ใช้กันมาแต่เดิม ส่วนคาถาข้างต้นน่าจะเป็นพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๔ และได้ใช้กันต่อมาจนในรัชกาลที่ ๖

๖. ประกาศพระราชพิธีคเชนทร์สวนาน เป็นร่ายยาว พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธุ์ ทรงให้ความเห็นไว้ว่า จะเป็นพระนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศรทรงแต่งหรือผู้ใดแต่ง ไม่ทราบแน่ชัด พระราชพิธีคเชนทร์สวนานเป็นพิธีโบราณกระทำในเดือน ๕ ต่อมาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้ปรับปรุงแบบแผน

พระราชพิธีใหม่ มีการบำเพ็ญพระราชกุศล เชิญพระแสงทั้งปวงออกประดิษฐานในพิธี อาลักษณ์อ่านประกาศพระราชพิธี เวลาบ่ายมีกระบวนแห่ช้าง ม้า โค กระบือ ทหารปืนใหญ่ ปืนเล็ก เป็นต้น วันรุ่งขึ้นมีบายศรีสมโภชเวียนเทียนพระยาช้างต้นม้านต้นประกาศพระราชพิธีคเชนทร์ศวนาน ได้ใช้ต่อมาในรัชกาลที่ ๕ เปลี่ยนแต่พระปรมาภิไธย และชื่อพระยาช้างต้นม้านต้น จนเลิกพิธีในรัชกาลที่ ๕ นั้น

๗. **ฉันทสังเวทพระมหาเศวตฉัตรพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ฉันทสังเวทพระมหาเศวตฉัตรพระที่นั่งไพศาลทักษิณ และ ฉันทสังเวทพระมหาเศวตฉัตรพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยและพระที่นั่งอนันตสมาคม** (องค์เดิมในพระบรมมหาราชวัง) ฉันทสังเวทพระมหาเศวตฉัตรทั้ง ๓ เรื่องนี้ เกิดขึ้นจากพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติในวันพฤหัสบดี ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ จุลศักราช ๑๒๑๓ ตรงกับวันที่ ๑๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๙๔ ได้มีพระราชดำริว่างานบรมราชาภิเษกนั้น เป็นมหามงคลสมัย ประกอบกับในรัชกาลของพระองค์นั้น อยู่ในเดือน ๖ ซึ่งเจ้าพนักงานเคยสมโภชเครื่องราชูปโภคต่างๆ มาแต่เดิม จึงควรจัดเป็นพระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลสมโภชพระมหาเศวตฉัตรให้เป็นสวัสดิมงคลแก่ราชสมบัติ การพระราชกุศลอย่างใหม่นั้น พระราชทานชื่อว่า **พระราชพิธีฉัตรมงคล** กระทำเป็น ๓ วัน วันแรกสมโภชพระมหาเศวตฉัตรที่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท วันที่ ๒ สมโภชพระมหาเศวตฉัตรที่พระที่นั่งไพศาลทักษิณ วันที่ ๓ สมโภชพระมหาเศวตฉัตรที่พระที่นั่งอนันตสมาคม การพระราชพิธีโดยย่อมีพระสงฆ์สวดพระพุทธรูปมนต์เวลาเย็นจบแล้ว โหรบูชาฤกษ์ พราหมณ์อ่านฉันทสังเวทพระมหาเศวตฉัตร เบิกแว่นเทียน ขณะเวียนเทียนมีขับไม้ ทรงเจิมพระมหาเศวตฉัตรและเครื่องราชกกุธภัณฑ์ พราหมณ์รดน้ำสังข์ โหรผูกผ้าสีชมพูที่พระมหาเศวตฉัตร เป็นเสร็จการ

ฉันทสังเวทพระมหาเศวตฉัตรทั้ง ๓ เรื่องนี้ได้ใช้ต่อมาถึงรัชกาลที่ ๕ จนเมื่อรัชพระที่นั่งอนันตสมาคมและหมู่พระอภิเนาว์นิเวศน์ออก จึงเปลี่ยนเป็นสมโภชพระมหาเศวตฉัตรที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยแทน ผู้เขียนเห็นว่าที่ในหนังสือ *ชุมนุมฉันทสังเวท* เล่ม ๑ เรียกชื่อ ฉันทเรื่องที่ ๓ ว่า “ฉันทสังเวทพระมหาเศวตฉัตรพระที่นั่ง อมรินทรวินิจฉัยและพระที่นั่งอนันตสมาคม” ก็น่าจะเป็น ด้วยเหตุนี้ เพราะข้อความในฉันทเรื่องดังกล่าว กล่าวถึงเฉพาะพระที่นั่งอนันตสมาคมและหมู่พระอภิเนาว์นิเวศน์ ส่วนพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยซึ่งรวมอยู่ในหมู่พระที่นั่งไพศาลทักษิณนั้น มีนามปรากฏอยู่ในฉันทเรื่องที่ ๒

๘. **ฉันทสรเสริญพระมหามณิรัตน์ปฏิมากร** เป็นฉันทสำหรับพราหมณ์อ่านในพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาประจำปี ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร ทรงแต่งลาที่ ๓

๙. **ฉันทสดุดีพระเกียรติอัญเชิญขวัญมงคลคเชนทรชานีเผือกพลาย** ฉันทเรื่องนี้ได้รวมพิมพ์ไว้ในหนังสือ *ชุมนุมฉันทสังเวท* เล่ม ๑ ผู้เขียนได้สอบบัญชีรายชื่อพระยาช้างต้นที่สมโภชขึ้นระวางในรัชกาลที่ ๑ ถึงรัชกาลที่ ๔ แล้วไม่พบว่ามีช้างต้นที่ได้รับพระราชทานนามดังกล่าว หากพิเคราะห์โดยชื่อแล้วจึงอาจจะเป็นบทกล่อมช้างต้นทั้งที่เป็นช้างงาช้างเผือก และช้างพลายรวมๆ กันก็ได้

๑๐. **ฉันทสรเสริญพระพุทธรูปขจรจักรพรรดิพิมลมณีมัย** เนื้อความกล่าวถึงประวัติพระพุทธรูปขจรจักรพรรดิ การเชิญจากเมืองจำปาศักดิ์มาประดิษฐานในกรุงเทพฯ ในรัชกาลที่ ๒ จนถึงการสมโภชพระพุทธรูปขจรจักรพรรดิใน พ.ศ. ๒๔๐๔^๑

๑๑. **คำฤกษ์** เป็นหนังสืออธิบายความหมายศัพท์แบบพจนานุกรมโดยแยกหมวดอักษรอย่างคร่าวๆ

^๑ พ.ศ. ๒๔๐๔ เป็นเวลาหลังจากสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร ได้สิ้นพระชนม์ไปแล้วถึง ๒ ปี พระนิพนธ์เรื่องนี้จึงน่าจะได้ใช้ในการสมโภชพระพุทธรูปขจรจักรพรรดิวาระต่างๆ แล้วมีผู้แต่งต่อในภายหลังด้วย

ศัพท์ที่รวบรวมไว้มีทั้งคำภาษาบาลี คำบาลีแผลงเป็น
สันสกฤต คำเขมร ลาว ไทย และคำโบราณจากหนังสือ
ต่างๆ สำหรับผู้แต่งร้อยกรองได้ใช้ประโยชน์ แบ่งออกเป็น
๒ เล่ม เล่มที่ ๑ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา
เดชาติศร ทรงรวบรวมคำศัพท์และอธิบายความหมาย
พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) ได้เพิ่มเติม
คำและตรวจแก้ในส่วนที่บกพร่อง เล่มที่ ๒ สมเด็จพระ
พระมหาสมณเจ้า กรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส
สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาติศร และ
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงภูวเนตรนรินทรฤทธิ์ ทรง
ร่วมกันรวบรวมคำศัพท์และอธิบายความหมาย

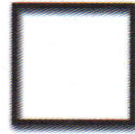
สันพระชนม์

ใน พ.ศ. ๒๔๐๒ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสหัวเมืองทะเลตะวันตก เมื่อ
เสด็จกลับถึงพระนครปรากฏความในพระราชพงศาวดาร
รัชกาลที่ ๔ ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ ว่า

“ครั้นเวลาบ่าย ๕ โมง พระเจ้าพี่ยาเธอ กรม
สมเด็จพระเดชาติศร พระบรมวงศานุวงศ์ เสนาบดี เข้าไป
เฝ้าที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ยินดีที่เสด็จกลับมา
เสด็จออกตรัสอยู่ด้วยจนเวลา ๔ ทุ่ม

ครั้นรุ่งขึ้น ณ วันจันทร์ เดือน ๑๐ ขึ้น ๘ ค่ำ
เวลาเช้า ๕ โมง กรมสมเด็จพระเดชาติศร ประชวรลม
สิ้นพระชนม์ พระชนม์นับเรียงปีได้ ๖๗ พรรษา

พระบรมวงศานุวงศ์พากันกราบทูลว่า เสด็จ
กลับถึงพระนครวันเสาร์เป็นเหตุทั้ง ๒ ครั้ง เมื่อเสด็จไป
เมืองจันทบุรีข้างฝั่งตะวันออก ก็เสียสมเด็จพระเจ้าพระยา
องค์น้อย ครั้นนี้ก็เสียกรมสมเด็จพระเดชาติศร ตั้งแต่นั้น
มาเสด็จไปแห่งไร ถ้าจะกลับเข้าพระนครก็เลิกวันเสาร์
เสียก็ดียิ่งอยู่ทุกครั้ง”^๑

วันที่สิ้นพระชนม์ที่ปรากฏในหนังสือดังกล่าว
จะคลาดเคลื่อน เพราะผู้เขียนสอบปฏิทินแล้ว วันจันทร์
เดือน ๑๐ ปีมะแม จุลศักราช ๑๒๒๑ จะต้องเป็นวันขึ้น
๙ ค่ำ อันตรงกับวันจันทร์ที่ ๕ กันยายน พุทธศักราช
๒๔๐๒

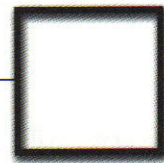
การพระราชทานเพลิงพระศพ พระราชพงศาวดาร
ฉบับเดียวกันบันทึกไว้ว่า

“จุลศักราช ๑๒๒๒ ปีวอก โทศก (พ.ศ. ๒๔๐๓)
เป็นปีที่ ๑๐ ได้ทำการเมรุผ้าขาวกรมสมเด็จพระเดชาติศร
ที่ท้องสนามหลวง วันศุกร์ เดือน ๕ แรม ๑ ค่ำ ชัก
พระศพไปเข้าเมรุ ณ วันจันทร์ เดือน ๕ แรม ๔ ค่ำ
ได้พระราชทานเพลิง”

วันพระราชทานเพลิงพระศพ สมเด็จพระเจ้า
บรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาติศร พระเชษฐมัตตัญญู
และมหาสยามกวีชาตินักปราชญ์อันประเสริฐ ตรงกับ
วันจันทร์ที่ ๙ เมษายน พ.ศ. ๒๔๐๓

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาติศร
ทรงเป็นต้นราชสกุล เดชาติวงศ์ หลวงราชภักดี (หม่อม
หลวงเสงี่ยม เดชาติวงศ์) กรมการฝ่ายเหนือ กระทรวง
มหาดไทย ผู้เป็นหลานทวดและเป็นผู้สืบสายสกุล ได้รับ
พระราชทานนามสกุล เดชาติวงศ์ (Dejativongse) จาก
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นลำดับที่
๑๒๙๓ เมื่อวันที่ ๑๕ เมษายน พ.ศ. ๒๔๕๗

^๑ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ พระราชพงศาวดาร รัชกาลที่ ๔. เล่ม ๑...หน้า ๒๒๒ - ๒๒๓.

พระอิสริยยศ กรมสมเด็จพระเดชาดิศร

หรือ กรมพระยาเดชาดิศร

บทความนี้จะขาดความสมบูรณ์หากมิได้กล่าวถึงปัญหาพระอิสริยยศของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร ที่ปรากฏในหนังสือและเอกสารหลายฉบับใช้ว่า **พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมสมเด็จพระเดชาดิศร** ก็มี **สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร** ก็มี มูลเหตุมาจากพระอิสริยยศพระบรมวงศานุวงศ์ที่เป็นเจ้าฟ้า พระองค์เจ้า หม่อมเจ้าที่เป็นตำแหน่งเลื่อนขึ้นได้แล้ว แต่พระเจ้าแผ่นดินจะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นเจ้าต่างกรมนั้น ในสมัยรัชกาลที่ ๔ รัชกาลที่ ๕ และรัชกาลที่ ๖ ได้ทรงแก้ไขปรับปรุงหลายครั้ง กล่าวคือ เดิมพระอิสริยยศเจ้าต่างกรมมีเพียง ๔ ชั้น คือ กรมหมื่น กรมขุน กรมหลวง กรมพระ ต่อมาในรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงบัญญัติให้มีพระอิสริยยศเจ้าต่างกรมเพิ่มขึ้นอีกชั้นหนึ่ง เป็นกรมพระพิเศษ เรียกว่า “กรมสมเด็จพระ” ดังกล่าวมาข้างต้น เหตุที่ทรงใช้คำ “กรมสมเด็จพระ” ก็ด้วยทรงเห็นว่าถ้านำคำ **สมเด็จพระ** ไปนำหน้าพระนาม ก็จะไปเหมือนอย่างพระราชอาคันตุกะ จึงทรงนำคำ **สมเด็จพระ** ไปไว้หลังคำว่า **กรม** คำ “**สมเด็จพระ**” ในพระอิสริยยศเจ้านาย จึงเกิดความหมายเป็น ๓ อย่าง คือ เป็นเจ้าฟ้าอย่างหนึ่ง เป็นกรมพระชั้นพิเศษซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นเจ้าฟ้าอย่างหนึ่ง และเป็นยศของพระราชวงศ์ชั้นสูงซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นเจ้าฟ้าอย่างหนึ่ง

ในรัชกาลที่ ๖ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เลิกตำแหน่ง “กรมสมเด็จพระ” เปลี่ยนเป็น “**สมเด็จพระกรมพระยา**” เพื่อให้ตรงกับการลำดับชั้นยศของขุนนางที่เป็นเจ้ากรม

แล้วได้มีประกาศเลื่อนกรมเจ้านายและเฉลิมพระนาม พระอัฐิเจ้านายบางพระองค์ตามระเบียบใหม่นี้ด้วย แต่มิได้ทรงมีประกาศแก้ไขพระอิสริยยศของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมสมเด็จพระเดชาดิศร

นอกจากนี้ คำนำพระนามพระบรมราชวงศ์ชั้นสูงซึ่งแต่เดิมไม่มีนั้น พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงบัญญัติคำว่า “**สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ**” และ “**พระเจ้าบรมวงศ์เธอ**” ขึ้นใช้เป็นคำนำพระนามตามพระเกียรติยศ คือ ถ้าทรงศักดิ์เป็นเจ้าฟ้า ก็ใช้ **สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ** ถ้าเป็นพระองค์เจ้า ก็ใช้ **พระเจ้าบรมวงศ์เธอ** ต่อมาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้ใช้คำ “**สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ**” เป็นคำนำพระนามพระองค์เจ้าที่ดำรงพระอิสริยยศเป็นเจ้าต่างกรมชั้น **กรมพระยา** ด้วย นอกจากนี้ยังโปรดให้ใช้คำ “**สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ**” และ “**พระเจ้าบรมวงศ์เธอ**” แทนคำนำพระนามที่แสดงว่าเป็นพระประยูรญาติชั้นใดกับพระเจ้าแผ่นดินด้วย ไม่ต้องเปลี่ยนคำนำพระนามใหม่เมื่อเปลี่ยนรัชกาลเช่นแต่ก่อน

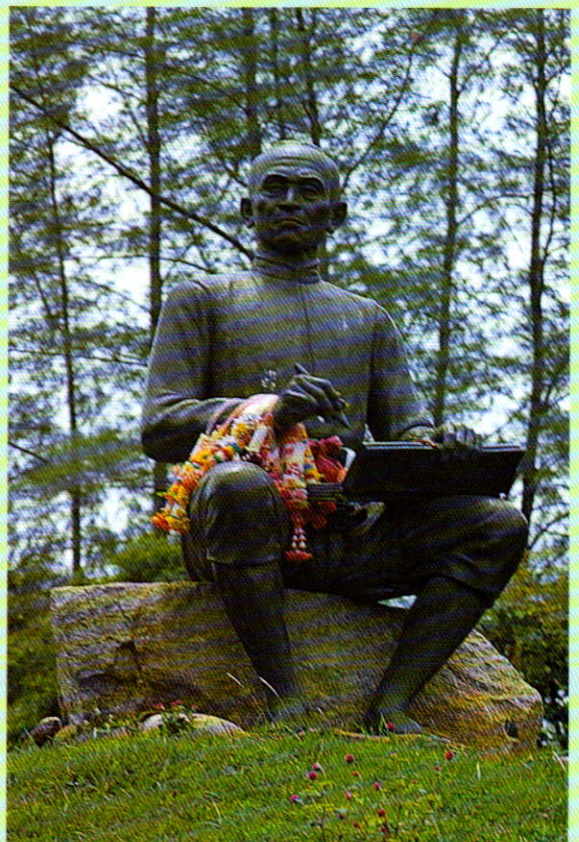
การเปลี่ยนแปลงระเบียบพระอิสริยยศเจ้านายทั้ง ๒ ประการใน ๓ รัชสมัยดังกล่าว จึงเป็นผลให้พระอิสริยยศของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร มีผู้ใช้กันเป็น ๒ แบบดังกล่าวแล้ว คือผู้ที่ยึดหลักว่าให้ตามพระสุพรรณบัฏและประกาศสถาปนา ก็จะใช้ว่า **พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมสมเด็จพระเดชาดิศร** ส่วนผู้ที่ปรับเทียบใช้ตามระเบียบใหม่ ก็จะใช้ว่า **สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร**

สุนทรภู่

เทียวเพชรบุรี

ท. กล้วยไม้ ณ อยุรยา

เรื่องที่จับใจมนุษย์มากที่สุดเห็นจะไม่มีอะไรเกินกว่าเรื่องชีวิตของมนุษย์เอง เพราะเรื่องของชีวิตนั้น แม้เป็นไปตามเหตุตามผลเป็นโครงเรื่อง แต่อารมณ์และโชคชะตาต่างหากที่ทำให้ชีวิตต้องโคดดันไปด้วยความระทม ความภาคภูมิใจและความมีใจจดจ่ออยู่กับชีวิตอื่น และในกระบวนชีวิตที่โลดโผนโชนทะยานที่สุด มีขึ้นสูงลงต่ำ เคยคลั่งไคล้อย่างรุนแรงและเคยสงบเต็มไปด้วยความละเอียดอ่อนเห็นจะได้แก่ชีวิตของท่านสุนทรภู่ กวีเอกของชาติไทย ด้วยเหตุที่ชีวิตของท่านผ่านมาแล้วทุกรส บทประพันธ์ของท่านจึงชวนให้พิศวงว่านี่เป็นเรื่องจริงหรืออิงนิยาย เพราะซึ่มซาบเข้าไปในหัวใจจิตหัวใจของคนอ่าน และเมื่อ ๒ - ๓ วันนี้ผู้เขียนเผอิญมีเวลาว่างจึงหยิบนิราศเมืองเพชรของท่านสุนทรภู่มาอ่าน ก็ให้พิศวงว่า นอกจากท่านจะเข้าใจถึงธรรมชาติของมนุษย์แล้วท่านยังเข้าใจถึงธรรมชาติของสัตว์และสิ่งแวดล้อมต่างๆ รอบๆ ตัวท่านเป็นอย่างดี จึงใคร่ขอนำนิราศเพชรบุรีมาเล่าสู่กันฟังเพื่อให้เห็นว่าสุนทรภู่เป็นอัจฉริยะเพียงใด

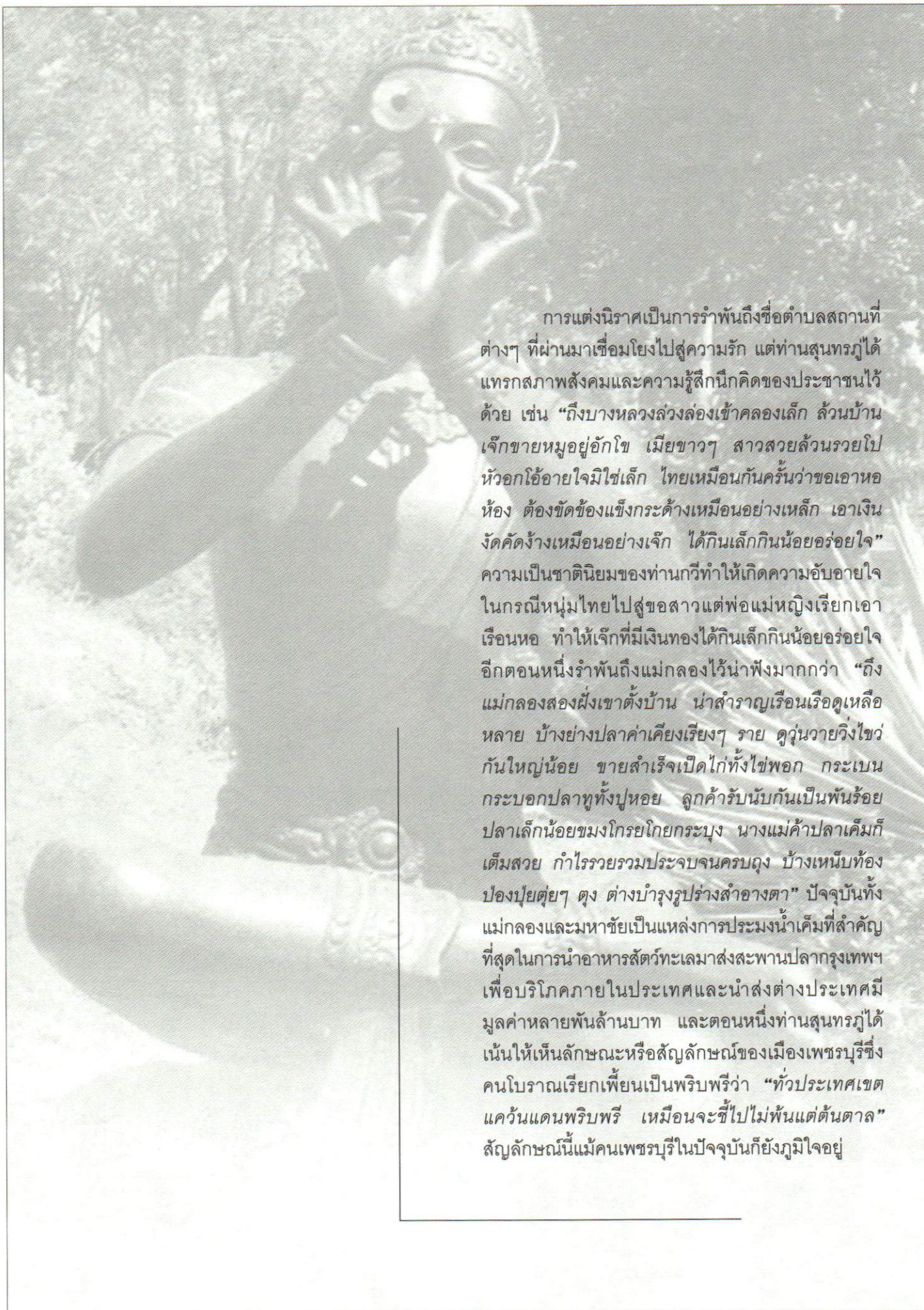
พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในบรรดานิราศต่างๆ ของท่านสุนทรภู่ นักเลงหนังสือพากันยกย่องว่านิราศภูเขาทองดีที่สุด ทั้งกระบวนกลอนและกระบวนรำพันความในใจออกมา แต่นิราศเพชรบุรีนี้ก็มิคุณค่าหาน้อยไม่ เข้าใจกันว่าแต่งระหว่าง พ.ศ. ๒๓๘๘ - ๒๓๙๒ ซึ่งเป็นระยะที่สุนทรภู่ ลี้ภัยออกมาเป็นฆราวาสและไปพึ่งบุญเจ้าฟ้ากรมขุนอิศเรศรังสรรค์ ซึ่งต่อมาเป็นพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว และทรงชุบเลี้ยงกวีเอกผู้นี้เป็นพระสุนทรโวหารตำแหน่งเจ้ากรมอาลักษณ์ฝ่ายพระราชวังบวร ในตอนนั้นท่านสุนทรภู่อายุประมาณ ๖๐ ปีเศษแล้ว ได้รับอาสาเจ้าฟ้ากรมขุนอิศเรศฯ ไปหาของที่ทรงประสงค์ จะได้อย่างใดอย่างหนึ่ง นิราศเรื่องนี้เป็นนิราศเรื่องสุดท้ายในชีวิตของท่าน และแต่งขึ้นด้วยทัศนคติที่แจ่มต่อโลกมาแล้วเป็นอย่างมาก นอกจากนั้นยังแสดงให้เห็นความรู้รอบตัวของท่านว่าไพศาลควรพิศวง

การเดินทางไปเพชรบุรีของครูกลอนตลาดผู้ใหญ่นี้ยังเป็นไปตามเส้นทางคมนาคมสมัยนั้น คือเข้าคลองบางหลวงมาบางขุนเทียน คลองขวาง บางบอน ศีรสะเกระบือ โคกขาม มหาชัย คลองสุนัขหอนถึงแม่กลอง เลียบปากน้ำไปบ้างเข้าคลองบ้างจนถึงเพชรบุรี ความในนิราศบอกว่าท่านเคยมาพักที่เพชรบุรีนี้แล้วและมีความคุ้นเคยกับผู้คนที่นี่มาก เช่น หม่อมมนุนาค และขุนแพ่ง ซึ่งเป็นกรมการจังหวัดคนหนึ่ง นอกจากนั้นท่านสุนทรภู่ยังได้เอ่ยชื่อถึงสตรีไว้หลายคนเป็นทำนองว่าเคยมีความสัมพันธ์สวาทมาด้วยกัน เช่น ผู้หญิงชื่อปรางเป็นคนพี่ทองเป็นคนน้อง

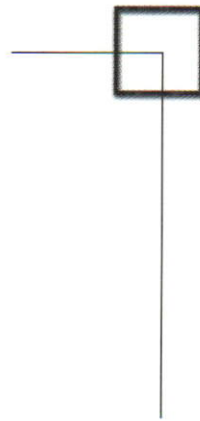
“เห็นหน้าน้องทองม้อาริรัก ครั้นจะทักเล่าก็
กลัวผิวจะเหิง” อีกคนชื่ออิน ซึ่งว่า “เว้นแต่อินวัดเกิด
ของเซษฐา ช่างตัดญาติขาดเด็ดไม่เมตตา พอเห็น
หน้าน้องก็เบือนไม่เหมือนเคย” อีกรายหนึ่งชื่อข้าก็
แต่งงานไปแล้วคือ “แค้นแต่ข้ากรรมอะไรที่ไหนน้อง
เฝ้าท้องทุกข์ ปีไม่มีเหมือน ช่างกระไรจิตไม่บิดเบือน
จะไปเยียนเล่าก็รู้ว่าอยู่ไฟ” อีกรายหนึ่งตกลงไปกว่า
นั้นจะไปเยี่ยมเยียนก็พอดีเป็นวันแต่งงาน “เขาว่า
น้องของเราเป็นเจ้าสาว ไม่รู้ราวเรื่องเร่อมาเจอหอ
เหมือนจุดได้ว้ายน้ำมาตำตอ เสียแรงถ่อกายมา
ก็อาภัพ” นอกจากนั้นนิราศเรื่องนี้ยังทำให้ทราบ
ชีวประวัติอย่างหนึ่งของสุนทรภู่ซึ่งไม่เคยอ่านพบว่า
ใครเขียนไว้ คือท่านเคยเป็นบ้าแล้วมาพักรักษาตัวที่
เพชรบุรีนี้ โดยมีกลอนยืนยันถึง ๓ แห่ง คือ “ต้องไป
ทั่วบ้านเรือนเพื่อนรู้จัก เมื่อเป็นบ้ามาคนเดียวเที่ยว
พำนัก เขารับรักรู้คุณกรุณา” และ “ไอ้คิดแค้นแหวน
ประดับกับแพรเพลาะ เป็นคราวเคราะห์เพราะเป็นบ้า
นิจจาเอ๋ย จนรักตายกลางตอเป็นกอเตย ไม่เห็นเลย
ว่าจะเป็นไปเช่นนั้น” อีกตอนว่า “แล้วเดินดูภูผาศิลา
เลื่อม บ้างอนเงื่อมเงาะยับสลัปสี่ เป็นห้องน้อยรอย
หนังสือลายมือมี คิดถึงปีเมื่อเป็นบ้าเคยมานอน”

การแต่งนิราศเป็นการรำพันถึงชื่อตำบลสถานที่
ต่างๆ ที่ผ่านมาเชื่อมโยงไปสู่ความรัก แต่ท่านสุนทรภู่ได้
แทรกสภาพสังคมและความรู้สึกนึกคิดของประชาชนไว้
ด้วย เช่น “ถึงบางหลวงล่องล่องเข้าคลองเล็ก ล้วนบ้าน
เจ๊กขายหมูอยู่อีกโข เมียชาวๆ สาวสวยล้วนรวยไป
หัวอกไอ้อายใจมิใช่เล็ก ไทยเหมือนกันครั้นว่าขอเอาหอ
ห้อง ต้องขัดข้องแข่งกระด้างเหมือนอย่างเหล็ก เอาเงิน
จัดคัดจ้างเหมือนอย่างเจ๊ก ได้กินเล็กกินน้อยอร่อยใจ”
ความเป็นชาตินิยมของท่านก็ทำให้เกิดความอับอายใจ
ในกรณีหนุ่มไทยไปสู่ขอสาวแต่พ่อแม่หญิงเรียกเอา
เรือนหอ ทำให้เจ๊กที่มีเงินทองได้กินเล็กกินน้อยอร่อยใจ
อีกตอนหนึ่งรำพันถึงแม่กลองไว้ว่าฟังมากกว่า “ถึง
แม่กลองสองฝั่งเขาตั้งบ้าน นำสำราญเรือนเรือดูเหลือ
หลาย บ้างย่ำปลาค่าเคียงเรียงๆ ราย ดู่นววยวิ้งไขว่
กันใหญ่่น้อย ขายสำเร็จเปิดไก่อั้งไข่พอก กระเบน
กระบอกปลาทุทั้งปูหอย ลูกคำรับนับกันเป็นพันร้อย
ปลาเล็กน้อยขมงโกรยโกยกระบุง นางแม่ค้าปลาเค็มก็
เต็มสอย กำไรรวรวมประจบจนครบถุง บ้างเหน็บท้อง
ป่องปุยตุ้ยๆ ตุง ต่างบำรุงรูปร่างสำอองตา” ปัจจุบันทั้ง
แม่กลองและมหาชัยเป็นแหล่งการประมงน้ำเค็มที่สำคัญ
ที่สุดในการนำอาหารสัตว์ทะเลมาส่งสะพานปลากรุงเทพฯ
เพื่อบริโภคภายในประเทศและนำส่งต่างประเทศมี
มูลค่าหลายพันล้านบาท และตอนหนึ่งท่านสุนทรภู่ได้
เน้นให้เห็นลักษณะหรือสัญลักษณ์ของเมืองเพชรบุรีซึ่ง
คนโบราณเรียกเพี้ยนเป็นพริบพรีว่า “ทั่วประเทศเขต
แคว้นแดนพริบพรี เหมือนจะชี้ไปไม่พ้นแต่ต้นตาล”
สัญลักษณ์นี้แม้คนเพชรบุรีในปัจจุบันก็ยังภูมิใจอยู่

ที่ว่าท่านสุนทรภู่เข้าใจถึงธรรมชาติของสัตว์นั้น ลองอ่านตอนท่านพรรณนาถึงลิง คุณจะเห็นว่าท่านช่างสังเกตเพียงใด “เวทนา วานร่อนน้อยๆ กะจ้อยร่อยกะจิตหริดจิดจิว บ้างเกาะแม่แลโลดกระโดดปลิว ดูหอบหิวมิให้ถูกตัวลูกเลย ไอ้พ่อแม่แต่ชั้นถึงไม้ทิ้งบุตร เพราะแสนสุดเสน่หานิจจาเอ๋ย ที่ลูกอ่อนป้อนนมนั่งชมเชย กะไรเลยแลเห็นน่าเอ็นดู แต่ถึงใหญ่ไ้ทะโมนมันโลนเหลือ จนชาวเรือเมินหมดด้วยอดสู ทั้งลิงเผือกเทือกเถา มันเจ้าชู้ใครแลดูมันนักมันยักคิ้ว บ้างกระโดดโลดแต่หาอาหาร ได้สमानยอดแสมพอแก้หิว เขาให้เกรียวประเดี้ยวใจก็ไล่พลั่ว กลับขึ้นให้ดูอดสูตา” อีกตอนหนึ่งท่านว่า “ตลอดหลามตามตลิ่งลวนลิงโลน อ้ายทะโมนนำหน้าเที่ยวคว่าปู ครั้นล้วงขุดสุดอย่างเอาหางยอน มันหนีบนอนร้องเกลือกเลือกหัวหนู เพื่อนเข้าคร่าหน้าหลังออกพรั่งพรู ลากเอาปูออกมาได้ไอ้กะโตะ ทั้งหอยแครงแมงดา มันหาคล่อง ฉีกกระดองกินไขมิใช่ไร ได้อ้อมอ้วนถ้วนหมดไม่อดโซ ออกเอ๋ยไอ้เอ็นดูหมู่แมงดา” ถึงป่าจากป่าแสมที่ท่านสุนทรภู่เห็นมากมาย นับบัดนี้เบาบางมากแล้ว

เนื่องจากกระยะทางไปเพชรบุรีครั้งนี้ต้องผ่านทะเล ท่านกวีเอกก็ยังอุตสาหะรู้จักสัตว์ทะเลชนิดหนึ่งคือปลาโลมา ดังที่พรรณนาไว้ดังนี้ “กลางสมุทรผุดโผล่ล้วนโลมา ดูหน้าตาแต่ละตัวน่ากลัวเกรง ล้วนหัวบาตรवादทางไป กลางคลื่น ศีรษะลื่นเลี่ยนโล่งดูใจงเหงม่ง ดูมากมาย หลากอย่างยิ่งวางเวง จนน้ำขึ้นครึ้นแครงเป็นคราวเรือ” จากหนังสือเรื่องชลสมมติของไทยโดยศาสตราจารย์จินดา เทียมเมธ คณบดีคณะประมง มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ได้เล่าเรื่องปลาโลมาไว้ว่า ปลาโลมา ปลาวาฬ และพะยูน อยู่ในพวกเดียวกันกับช้าง วัว และสัตว์สี่เท้าอื่นๆ ที่หากินอยู่บนบก แต่แล้วต่อมาเช่นเดียวกับนก แมวน้ำ และช้างน้ำ สัตว์พวกนี้ได้พบว่าสิ่งแวดล้อมไม่เหมาะสมไม่สบาย อาจเป็นเพราะขาดแคลนอาหาร หรือร้อนเกินไป หรือมีศัตรูมาก ก็แยกทางลงหากินในน้ำ บ้างก็ทำเป็นครั้งคราว บ้างก็ปฏิบัติเป็นอาชินเพื่อหาอาหารที่ดีกว่า ที่อยู่เย็นกว่า และหลีกเลี่ยงภัย โลมา ปลาวาฬ กับพะยูน คงดำเนินตามรอยดังกล่าวนี้ นานเข้าร่างกายก็มีวิวัฒนาการคล้ายปลาเพื่อให้ว่ายน้ำได้ดีขึ้นเร็วขึ้น เช่นไม่มีช่วงคอ ขาหน้าเปลี่ยนเป็นครีบบุปพายและไม่มีเล็บให้กัดเกาะ ไม่มีขนตามตัวให้อุ่นน้ำ เพิ่มน้ำหนักเปล่าๆ ทั้งมีหางคล้ายปลา ผิดกันแต่เพียงหางพะยูนหันเอียงแบนลงไม่ตั้งขึ้นอย่างปลา หลักฐานสำคัญที่แสดงว่าเคยเป็นสัตว์บกมาก่อน อยู่ที่โครงกระดูก ซึ่งมีเค้าโครงของกระดูกนิ้วที่ขาคู่หน้า และมีร่องรอยของชิ้นส่วนที่เหลืออยู่ของขาคู่หลัง นอกจากนี้ก็มีปอดหายใจ มีระดับอุณหภูมิของเลือดเช่นเดียวกับสัตว์เลือดอุ่น

ท่านครูสุนทรภู่ยังได้พรรณนาถึงสัตว์ทะเลชนิดอื่นไว้อีกหลายชนิด ตอนหนึ่งกล่าวถึงปูว่า “เห็นปูเปี้ยว เทียวได้กินโคลเค็ม บ้างเก็บเล็มลาก้ามครุ่มคร่ำมครึ้น ใ้อ์เอ็นดูปูไม่มีซึ่งศีรษะ ทำเกะกะก้อมโก่งโง่งโคงขัน ไม่มีเลือดเดือดจะปะแต่มัน เป็นเพศพันธุ์ไร้ผิวเพราะมัวเมา แม้นเมื่อยออกลอกคราบไปคาบเหยื่อ เอามาเผื่อภรรยา เมตดาเขา ระวังดูอยู่ระวังทุกคำเข้า อุดสาห์เฝ้าพุ่มพัก เพราะรักเมีย ถึงที่ผิวตัวลอกพออกคราบ เมียมันคาบ คีบเนื้อเป็นเหยื่อเสีย จึงเกิดไขไร้ผิวเทียวยั่วเยี้ย ยังแต่ เมียเคลื่อนคล้อยขึ้นลอยแพ” กลอนตอนนี้ท่านอธิบายให้หมดจดให้เห็นสภาพสังคมของปู เรื่องเมียกินผัวยังมีอีกหลายชนิด เช่น แมงมุม และมนุษย์บางคนก็จำใจต้องอยู่กินกันต่อไปก็เพราะอำนาจแห่งการสืบชาติสืบภพ มันดันอยู่ไม่ยอมให้สูญพันธุ์ ใครสนใจควรอ่านเรื่องห้วงมหรรณพของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้ทั้งความรู้ได้ทั้งคติธรรมดีนัก

ปูไทยมีอยู่ ๑๕ ครอบครัว ๙๙ สกุล ๒๒๗ ชนิด ทั้งนี้รวมทั้งปูน้ำเค็ม น้ำกร่อย และน้ำจืด และที่อยู่บนบก ตั้งต้นด้วยหอยเสฉวน (Hermit crab) ซึ่งมีไซ้หอยแต่ก็มีไซ้ปูแท้ แล้วก็มีปูเปี้ยว ปูจาก ปูแสม ปูม้า ปูทะเล และอื่นๆ ซึ่งยังไม่ชื่อไทยอีกมาก

สัตว์ทะเลอีกอย่างที่ท่านกวีเอกได้เล่าให้ฟังถึงธรรมชาติของมันคือแมงดา “อกเอ๋ยไอ้เอ็นดูหมูแมงดา ให้สามีชี้หลังเที่ยวผิงแผ่ ตามหล้าแหล่งเลนเค็มเล็ม ภาक्षा เขาจับเป็นเห็นสมเพทเวทนา ทั้งแมงดาผัวเสีย เอาเมียไป ฝ่ายตัวผู้อยู่เดียวเที่ยวไม่รอด เหมือนตาบอด มิได้แจ้งตำแหน่งไหน ต้องอดคอยจากเมียเสียน้ำใจ ก็บรรลัยแหลกลาญตาชดา แม้เดี๋ยวนี้มีหญิงไม่ทิ้งผัว ถึงรูปชั่วฉันทักให้หนักหนา ไอ้อาลัยใจอย่างนางแมงดา แต่ดูหน้าในมนุษย์เห็นสุดแล” แมงดาทะเล (King crab) ไทยโบราณเรียกว่า แมงดาอรรณพ ความจริงแมงดาทะเลอยู่ต่างชั้นกับกุ้ง ปู เป็นเครือญาติสนิทกับแมงมุม และแมงป่องมากกว่า แมงดาทะเลมีทั่วไปในซีกโลก ตะวันออก อาศัยอยู่ตามชายฝั่งทะเลในพื้นที่โคลนปนทราย จากผลของการศึกษาเปรียบเทียบกับนักสัตววิทยาได้ยอมรับนับถือว่าแมงดาทะเลเป็นสัตว์โลกเก่าแก่อายุหลายร้อย ล้านปีหมู่หนึ่งที่ยังคงสามารถดำรงเผ่าพันธุ์มาจนปัจจุบัน

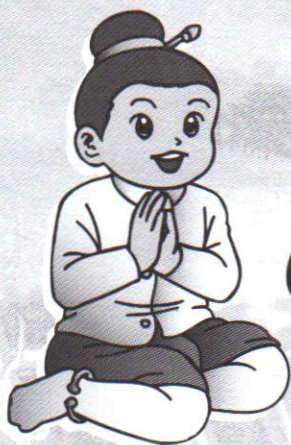

อนึ่ง เนื่องด้วยแมงดาทะเลตัวผู้มีขนาดเล็กกว่าตัวเมียเป็นอันมาก และมีหน้าที่โดยธรรมชาติไม่ต้องทำสิ่งใด นอกจากเกาะเพศตรงข้ามไว้เพื่อพักพิงอาศัยให้พาว่ายน้ำไปและเพื่อสืบพันธุ์ เมื่อตัวเมียถูกจับไปเพราะมีไข่ เขาก็ทิ้งตัวผู้ไว้ให้ประสบเคราะห์กรรมแต่เดียวดายดังที่ท่านสุนทรภู่เห็น แมงดาจึงมีชื่อเสียงในฐานะเป็นนิทัศน์อันดีสำหรับเปรียบเปรยบุคคลบางอาชีพในสังคม แต่บัดนี้ได้ทราบว่ามีแมงชนิดใหม่อีกอย่าง คือ แมลงสาบนี้ก็งานการไม่ทำได้แต่ทะเขวบ้านกินไปวันหนึ่งๆ เหมือนกัน

อีกเรื่องหนึ่งซึ่งคงเป็นที่พอกพอกใจของนักเลงคันควาตติของชาวบ้าน คือเรื่องของหอยจับแฉ่งซึ่งเป็นหอยฝาเดียวชนิดหนึ่งชอบเกาะอยู่บนต้นไม้ ท่านครูสุนทรภู่ได้บรรยายถึงเรื่องหอยจับแฉ่งไว้ว่า “โอ้เอ็นดูหนูน้อยร้องหอยเหาะ ขึ้นไปเกาะกิ่งตลอดยอดพฤกษา ล้วนจับแฉ่งแมลงฤทธิ์เขาปลิดมา กวักตรงหน้าเรียกให้มันไต่ยีน จับแฉ่งเอ๋ยเผยฝาหาข้าวเปียก แม่ยายเรียกจะได้ไปกรูิน ทั้งวงทั้งงวงออกออกมากิน ช่วยบัดร้นบัดยุงกะทุ้งราย เขาร่ำเรียกเพรียกหูกได้ดูเล่น มันอยากเป็นลูกเขยทำงายหงาย เยี่ยมออกทั้งตัวกลัวแม่ยาย โอ้นึกอายด้วยจับแฉ่งแสรังส่าออย เหมือนจะรู้ในเล่ห์เสนหา แต่หากว่าพูดยากเป็นปากหอย เปรียบเสมือนคนจนทุนทั้งบุญน้อย จะกล่าวถ้อยออกไม่ได้ดังใจนึก” ในบทเด็กร้องเล่นและบทดอกสร้อยสุภาวศิตก็มีเรื่องจับแฉ่งดังที่ว่านี้เหมือนกัน

นิราศเพชรบุรีเป็นนิราศที่น่าอ่าน สำนวนกลอนเรียบรื่นสมชั้นมือครู มีประโยคที่คมขำอยู่พร่าวไปหมด เช่น “ถึงโคกขามคร้ามใจได้ไต่ถาม โคกมะขามดอกมิใช่อะไรอื่น” หรือ “ต้นจากถูกลูกขิดนั้นติดแพง เขาช่างแปลงชื่อถูกเรียกลูกขิด” และ “อันคดอื่นหมื่นคดกำหนดแน่ เว้นเสียแต่ใจมนุษย์สุดกำหนด ทั้งลวงล่องอเจี้ยวทั้งเลี้ยวลด ถึงคลองคดก็ยังไมเหมือนใจคน” ดังนั้น ถ้าท่านว่างก็ควรหานิราศเพชรบุรีมาอ่านก็จะได้ทั้งความบันเทิงใจ ความรู้ ตลอดจนความคิดอันเป็นคุณสมบัติที่วิเศษไม่มีอะไรเสมอเหมือนของมนุษยชาติด้วยประการฉะนี้

ตรุษ

ส.พลายน้อย

การนับวันเดือนปีของไทยในสมัยโบราณมีการเปลี่ยนแปลงมาหลายครั้ง
แรกเริ่มเดิมทีนับเดือนอ้ายเป็นต้นปี วันขึ้นปีใหม่เริ่มนับเดือนอ้าย แรม ๑ ค่ำ วันสิ้นปี
จึงตรงกับเดือน ๑๒ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เป็นการคำนวณเดือนตามแบบจันทรคติ

ต่อมาเปลี่ยนใช้มหาศักราช ซึ่งคำนวณเดือนตามสุริยคติขึ้นปีใหม่เมื่อ
พระอาทิตย์ยกขึ้นสู่ราศีเมษ ที่เรียกกันว่า **มหาสงกรานต์** ในปัจจุบันตกในวันที่ ๑๓
เมษายน

ภายหลังเปลี่ยนมาใช้จุลศักราช ซึ่งคำนวณเดือนตามจันทรคติ ขึ้นปีใหม่ใน
เดือน ๕ ขึ้น ๑ ค่ำ เปลี่ยนปีนักษัตร (ชวด ฉลู ฯลฯ) ในวันนี้ แต่ไปเปลี่ยนจุลศักราช
ในวันเถลิงศกหลังสงกรานต์ อย่างที่ในประกาศสงกรานต์บอกว่า วันที่ ๑๖ เมษายน
เปลี่ยนจุลศักราชใหม่

ที่ต้องยกวันเดือนขึ้นปีใหม่สมัยโบราณมาให้ทราบ ก็เพื่อให้ทราบถึงการ
เปลี่ยนแปลงประเพณีวันขึ้นปีใหม่ให้ชัดเจนเสียก่อน เมื่อกล่าวถึงพิธีตรุษซึ่งทำในเดือน ๔
จะได้เข้าใจง่ายขึ้น

พิธีตรุษไม่ใช่ของไทยมาแต่ดั้งเดิม เป็นพิธีที่ไทยไปได้แบบอย่างมาจากเมืองลังกา
สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรงวินิจฉัยไว้ว่า

“พิธีตรุษเดิมเป็นพิธีทางไสยศาสตร์ของพวกอินเดียข้างฝ่ายใต้ เมื่อพวกทมิฬที่
ได้ครองเมืองลังกา เอาพิธีตรุษตามลัทธิศาสนาของตนมาทำเป็นประเพณีบ้านเมือง เป็น
มูลเหตุที่จะมีพิธีตรุษในลังกาทวีป ครั้นถึงสมัยชาวลังกาพวกถือพระพุทธศาสนากลับได้
เป็นใหญ่ในเมืองลังกา ชะรอยจะเห็นพวกลังกาเชื่อถือสวัสดิมงคลของพิธีตรุษอยู่มาก
ไม่อาจเลิกการพิธีนั้น จึงคิดเปลี่ยนแปลงกระบวนทำพิธี แก้ไขให้มาเป็นพิธีทางคติ
พระพุทธศาสนา แล้วทำพิธีตรุษต่อมาในลังกาทวีป ไทยเราได้ตำราที่ชาวลังกาคิดแก้ไข
นั้นมาทำตามพิธีตรุษ จึงมีขึ้นในเมืองไทย”

“พระอริยมุณีกับพระสงฆ์ไทยที่ไปด้วยกัน ได้ออก ไปอยู่เมืองลังกาถึง ๓ ปี
และในเวลาที่อยู่ในกรุงศรีวิชัย (แกนตี) ราชธานีนั้น ได้รับนิมนต์เข้าในราชพิธีและการ

บำเพ็ญพระราชกุศลในราชสำนักเนื่องนิจ ต้องได้รู้เห็นคุ้นเคยกับการพระราชพิธีต่างๆ ที่ทำในเมืองลγκα เมื่อกลับมาถึงกรุงศรีอยุธยา พระเจ้าบรมโกษฐ์คงตรัสถามถึงขนบธรรมเนียมในราชสำนักเมืองลγκα และได้ทรงทราบจากพระอริยมนีว่า ในราชสำนักเมืองลγκαทำพิธีตรุษเป็นพระราชพิธีใหม่ประจำพระนครเสมอทุกปี คงทรงพระราชดำริว่า พระราชพิธีสัมพัจฉรฉินท์ที่ทำในพระนครศรีอยุธยายังเป็นแต่พิธีพราหมณ์ จึงดำรัสสั่งให้เปลี่ยนเป็นพิธีตรุษทางพระพุทธศาสนาเหมือนอย่างเช่นทำในเมืองลγκα โปรดให้พระอริยมนีเมื่อเป็นสมเด็จ พระสังฆราชเป็นผู้อำนวยการที่จัดใหม่นั้น

โดยวินิจฉัยดังกล่าวมา จึงเห็นว่าพิธีตรุษเพิ่งมีขึ้นในเมืองไทย เมื่อปลายรัชกาล พระเจ้าบรมโกษฐ์ ราวแต่ พ.ศ. ๒๒๙๐ เป็นต้นมา”

คำว่า “ตรุษ” คนโบราณเขียนไม่เหมือนกัน เช่น ตรุษณ ตรุศ เฉพาะคำว่า ตรุศ นั้น ท่านผู้รู้ท่านน่าจะมาจากคำว่า ตรุฎิ หรือ ตรุฎ ซึ่งแปลว่าตัดปี คือสิ้นปีเก่าไป ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๖ ได้เปลี่ยนจาก ตรุศ มาเป็น ตรุษ อย่างทุกวันนี้ ซึ่งในพจนานุกรมให้อ่านได้สองอย่าง คืออ่านว่า ตระสุสะ หรือ ตรุด แล้วอธิบายว่า นักษัตริย์เมื่อเวลาสิ้นปี ตรงกับวันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๔

ส่วนเจ้าพระยาทิพากรวงศ์อธิบายว่า “ตรุษณนั้นบอกว่ากำหนดสิ้นปี จึงเรียกว่า ตรุศณ ก็ควรที่จะทำบุญให้ท่านเป็นการระลึกถึงสังขารว่าล่วงมาได้สิ้นสุดปีแล้ว”

ตามคำอธิบายนี้หมายถึงการทำบุญในวันสิ้นเดือน ๔ แรม ๑๕ ค่ำ ซึ่งเป็นวันสุดท้ายของปี รุ่งขึ้นเป็นเดือน ๕ ขึ้น ๑ ค่ำ เปลี่ยนปีนักษัตริย์ใหม่ดังได้กล่าวมาแล้วในตอนต้น

พิธีตรุษที่ได้แบบอย่างมาจากลγκαตามที่กล่าวมาข้างต้นนั้น เป็นพระราชพิธีที่พระมหากษัตริย์ทรงปฏิบัติเพื่อความเป็นสิริมงคลของบ้านเมือง มีประกาศ อัญเชิญเทวดา ดั่งมีข้อความตอนหนึ่งว่า

“อายนตุ จงประชุมชนกันมาในสถานที่นี้ จะได้ รักษาศีลและฟังธรรมเมื่อเวลา ราตรีค่าวันนี้ แล้วเทพยเจ้าทั้งหลายจงช่วยอภิบาลรักษาสมเด็จพระบรมราชาธิราชและคนทั้งหลาย อย่าให้มีภัยอันตรายอย่างหนึ่งอย่างใดได้ จงมาช่วยป้พพานิยกรรมสำหรับข้าพเจ้ายกษัมมิฉาเทญญูให้ประลาศหนีออกไปนอกขอบเขาจักรวาล

เทพยเจ้าทุกสถานบรรดาได้ฟังซึ่งสัททสัญญาแห่งอาตมาภาพนี้แล้ว ก็อย่าลืมนะ จงมาให้ได้ในเวลาค่าวันนี้”

พระราชพิธีตรุษเป็นงานใหญ่ ในเมืองลγκαก็ทำเฉพาะในเมืองหลวงเท่านั้น ของไทยก็ทำที่กรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี กรุงเทพฯ และเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งในสมัยเสียกรุงนั้น ผู้ปกครองเมืองนครศรีธรรมราชได้ตั้งตัวเป็นเจ้าแผ่นดินด้วย เรียกว่าเจ้านคร จึงได้ทำพระราชพิธีตรุษตามแบบกรุงศรีอยุธยา ถ้าดูตามพระราชพิธีแล้ว ตรุษไม่ใช่งานของชาวบ้าน เช่น มีการยิงปืนอาภูนา ซึ่งเป็นชื่อบทสวดอาภูนาฎยสูตร ในพระราชพิธีตรุษสุดปีต้องสวดซ้ำๆ กันไปตลอดคืนยังรุ่ง ที่ต้องทำเช่นนั้นก็มีพระบรมราชาธิบายในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวตอนหนึ่งว่า

“ด้วยพระประสงค์จะให้เป็นการระงับภัยอันตราย แก่มนุษย์ทั้งปวงทั่วพระราชอาณาเขต ตามพระบรมพุทธานุญาต แต่ตามที่เข้าใจกันโดยมากกว่า ซึ่งพระสงฆ์สวดภาณยักษ์ภาณพระนั้น เป็นการขู่ตวาดให้ผีตกใจกลัว แล้วจึงป็นกระหน่ำสำหรับให้วังจนถึงคนแก่คนเฒ่าต้องหาหมิ่นกับปูนตั้งไว้ตามข้างที่หลับที่นอนในเหย้าในเรือน สำหรับผีญาติพี่น้องแลผีเหย้าผีเรือนจะตกใจตื่น เทียววังปากแตกสัสข้างหัก จะได้เอาหมิ่นกับปูนทาแล้วทำต้นไม้ผูกของกินเล็กๆ น้อยๆ กรอกน้ำแขวนกิ่งไม้ ผูกไว้ที่บันไดเรือน เรียกว่าข้าวผอกกระบอกน้ำ สำหรับเจ้าพวกผีที่วิ่งตามถนนจะต้องวิ่งไปวิ่งมาเหน็ดเหนื่อย หิวโหยโรยแรง จะได้หิบกินไปพลาง ห้ามไม่ให้ถ่ายปัสสาวะลงทางล่อง ด้วยเข้าใจว่าผีนั้นวิ่งซูลมุนอยู่ตามใต้ถุนเรือนของจะไปเปียกไปเปื้อน บางทีที่เป็นโคมโบโดฯ ถึงร้องห่มร้องไห้ส่งสารคนนั้นคนนี่ก็รักใคร่ก็มีการซึ่งว่าขับผีเช่นนี้ ในตัวอาฏานาฏิยสูตรเองก็ไม่ได้ว่า พระสงฆ์ไม่ได้ขู่ตวาดขับไล่ผี ตามความคาดคะเนไปมีความจริงอยู่คำหนึ่ง แต่ในคำประกาศเทวดาเวลาค่ำขับผีซึ่งมิได้นับถือพระพุทธศาสนา เป็นมิจฉาทิฎฐิมิอาจที่จะรักษาพระเจ้าแผ่นดิน แลพระบรมวงศานุวงศ์ราษฎรได้ให้ออกไปเสียนอกเขตจักรวาลชะรอยจะได้ยินคำประกาศอันนี้ส่อให้เข้าใจภาณยักษ์ภาณพระว่าเป็นขู่ตวาดไล่ผี ดูเข้าใจกันซึ่มซาบเกือบจะแปลได้ทุกคำตลอดทั้งภาณยักษ์ภาณพระ มงคลนั้นก็ถือลัทธิกันไปต่างๆ ไม่ถูกทั้งขึ้นทั้งล่อง คือพวกที่เข้าใจกันซึ่มซาบว่าวันนี้เป็นวันไล่ผี ถ้าไม่สวมมงคลแลพิสมรถือกระบองเพชรฤๅ เอวาวงไว้ใกล้ๆ ตัว ผีจะวิ่งมาโดนหกล้มหลุกฤๅจะมาแลปลิ้นเหลือกตาหลอกฤๅจะทำให้ป่วยไข้อันตรายต่างๆ ข้างพวกที่ไม่เชื่อถือในเรื่องผีวิ่งผีเดินนี้เลยก็มักจะอดไม่ได้ อยากจะสำแดงอวดดีอวดเก่ง อวดฉลาดว่าตัวเป็นคนไม่กลัวผี ไม่เชื่อว่าผีวิ่ง ไม่ยอมสวมมงคลพิสมร ไม่ยอมถือกระบองเพชร หัวเราะเยาะเย้ยผู้ซึ่งสวมซึ่งถือไปต่างๆ ความคิดทั้งสองอย่างนี้เป็นผิดทั้งสิ้น”

ดังนั้นจะเห็นว่าพิธีตรุษหรือพิธีสัสมัจจรถินท์เป็นพิธีที่ผู้คนร่นวายมาก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ว่า บรรดาการพระราชพิธีทั้งปวงซึ่งเนื่องด้วยพระพุทธศาสนาแล้ว พิธีสัสมัจจรถินท์นี้อยู่ข้างกาหล และร่นวายมากกว่าทุกพิธี

มีเรื่องพิธีตรุษแทรกอยู่ในหนังสือภาพย่อโคลงนิราศธารโศก พระนิพนธ์เจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร์ สมัยกรุงศรีอยุธยา ดังต่อไปนี้

“เดือนสี่พิธีตรุษ	เจ้างามสุดผุดผาดดี
ชำระพระชินศรี	หมดผงเผ่าเข้าบิณฑกวางฯ
การบุญผคุณมาศน้อง	นารี
ชาวสุดผุดผาดดี	สองแก้ว
ชำระสระสงวสี	พุทธรูป
ผงเผ่าเท่าหมดแล้ว	แต่งเข้าบิณฑกวางฯ”

จากบทพระนิพนธ์นี้ทำให้ได้ทราบว่าในสมัยอยุธยาเมื่อถึงวันตรุษต้องนำพระพุทธรูปมาทำความสะอาด ชำระฝุ่นละอองที่จับองค์พระให้สะอาด แล้วจัดข้าวถวายเรื่องนี้เห็นจะเป็นธรรมเนียมที่ทำทุกปี

อีกเรื่องหนึ่งเกี่ยวกับพิธีโกนจุก เมื่อ ๕๐ - ๖๐ ปี มาแล้ว นิยมทำพิธีโกนจุกลูกหลานในวันตรุษ แม่เจ้านาย ชั้นหม่อมเจ้าก็นิยมเกศากันต์ในพิธีตรุษเช่นเดียวกัน

ตามที่กล่าวมาข้างต้นนั้น จะเห็นว่าพระราชพิธีตรุษหรือพระราชพิธีสัมพัจฉรฉินท์เป็นงานใหญ่ของหลวง ไม่ใช่งานระดับชาวบ้านทั่วไป และเป็นงานที่เกี่ยวกับพระราชพิธีเดือน ๕ ด้วย เป็นเหตุให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริว่ามีพระราชพิธีอยู่ ๓ อย่างที่กำหนดวันอยู่ใกล้ชิดกันมาก คือพระราชพิธีสัมพัจฉรฉินท์ซึ่งเดิมทำตั้งแต่แรม ๑๑ ค่ำ เดือน ๔ ถึงแรม ๑๕ ค่ำ สิ้นปีเป็นวันที่สุด นี่เป็นพิธีหนึ่งกับพระราชพิธีศรีสัจปานกาลถือเอาพระพิพัฒน์สัตยาทำตั้งแต่เดือน ๕ ขึ้น ๒ ค่ำ ถึง ๓ ค่ำ เป็นพิธีที่สอง และพระราชพิธีเผด็จศึกสงกรานต์ ซึ่งกำหนดตามสุริยคติ แล้วแต่พระอาทิตย์จะยกขึ้นราศีเมษวันใด วันนั้นก็ในวันสงกรานต์ นี่เป็นพิธีที่สาม สรุปว่าพระราชพิธีทั้ง ๓ นี้ มีวันอยู่ใกล้เคียงกัน ครั้นเมื่อเปลี่ยนวันขึ้นปีใหม่เป็นวันที่ ๑ เมษายนในรัชกาลที่ ๕ แล้ว จึงควรทำพระราชพิธีให้ตรงกัน

“จึงมีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าฯ สั่งว่า การพระราชพิธีที่กล่าวนามมาแล้วทั้ง ๓ อย่างนั้น ให้รวมเข้าเป็นพระราชพิธีอันเดียวกัน พระราชทานนามว่า **พระราชพิธีตรุษสงกรานต์** ให้เริ่มทำตั้งแต่วันที่ ๒๔ มีนาคม ถึงวันที่ ๓๐ มีนาคม ตอนหนึ่ง ตั้งแต่วันที่ ๓๑ มีนาคม ถึงวันที่ ๑ เมษายน อีกตอนหนึ่ง”

สรุปว่าให้เรียกรวมกันว่า **พระราชพิธีตรุษสงกรานต์** ตามประกาศลงวันที่ ๑๐ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๕๖

ความจริงเรื่องพิธีตรุษนี้ ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ได้เคยปรึกษากันในที่ประชุมเสนาบดีมาแล้วครั้งหนึ่ง ว่าควรจะคงทำพิธีตรุษหรือเลิกเสีย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริสว่าคนเชื่อถือ กลัวเกรงฤทธิ์เดชของผีสาวยังมีมาก ถ้าเลิกพิธีตรุษเสียก็จะพากันหวาดหวั่น มีเหตุอะไรขึ้นก็จะใส่โทษรัฐบาล จึงโปรดให้ทำต่อมา ภายหลังคนมีความรู้ มีเหตุผลมากขึ้น ความเชื่อถือเรื่องผีสาวย่น้อยลง ก็ลดรายการพิธีตรุษลงตามลำดับ จนเลิกขาดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๐

อย่างไรก็ตามปฏิทินหลวงในรัชกาลปัจจุบันยังคงแจ้งให้ทราบ ว่า เดือน ๔ แรม ๑๔ ค่ำ ๑๕ ค่ำ เทศกาลตรุษ และเดือน ๕ ขึ้น ๑ ค่ำ เทศกาลตรุษบวงสรวงพระสยามเทวาธิราช

ในสวนศรี

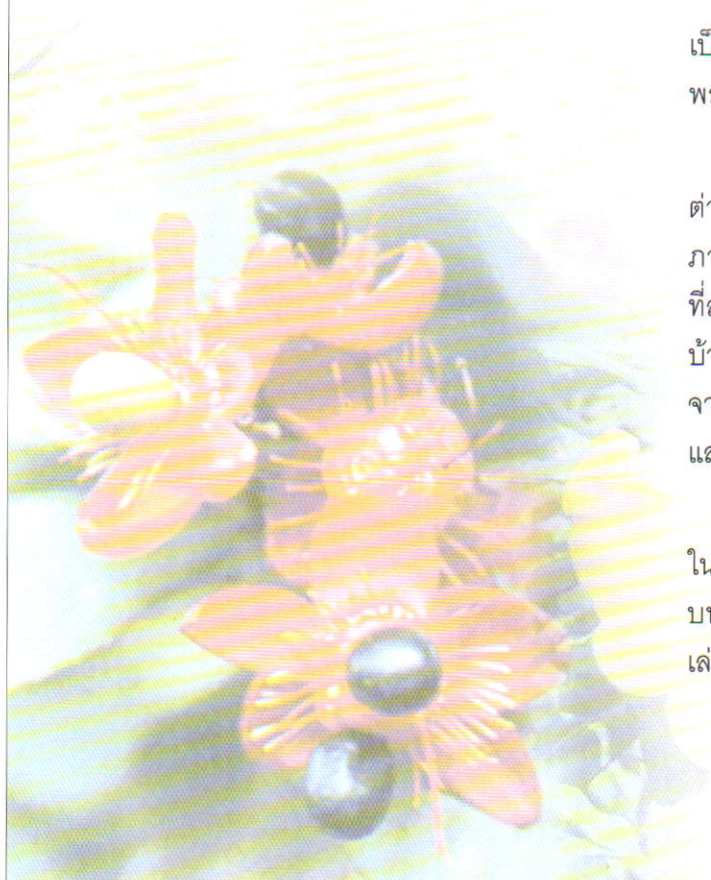
เนาวรัตน์ (ทองรมย์) พลเดช

ผู้เขียน “ในสวนศรี” คือ ศาสตราจารย์
เกียรติคุณ ศรีสุรางค์ พูลทรัพย์ ขณะนี้เกษียณอายุ
ราชการแล้ว แต่ยังคงเป็นอาจารย์พิเศษสอนในคณะ
ศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ศรีสุรางค์ พูลทรัพย์
เป็นนายกสมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย ใน
พระบรมราชูปถัมภ์ เป็นราชบัณฑิต สำนักศิลปกรรม

อาจารย์ศรีสุรางค์ได้เขียนพรรณนาถึงพรรณไม้
ต่างๆ ทั้งไม้ยืนต้น ไม้มีผล ไม้ดอก และผักพืชสวนครัว
ภายในบ้าน ในเนื้อที่ ๑๕ ไร่ แสดงว่าอาจารย์เป็นผู้หนึ่ง
ที่สนใจในการเกษตรกรรม แต่เป็นที่น่าเสียดายว่าบริเวณ
บ้านของอาจารย์กำลังจะถูกเวนคืนเพื่อชุดคลองระบายน้ำ
จากคลองทวีวัฒนา อาจารย์จึงเขียนบรรยายไว้เป็นที่ระลึก
และขอเชิญผู้ที่สนใจไปชมสวนของอาจารย์ได้

อาจารย์ศรีสุรางค์เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ
ในการแต่งบทร้อยกรองทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
บทร้อยกรองทั้งสองภาษาของอาจารย์เคยรวมพิมพ์เป็น
เล่มมาแล้วด้วย

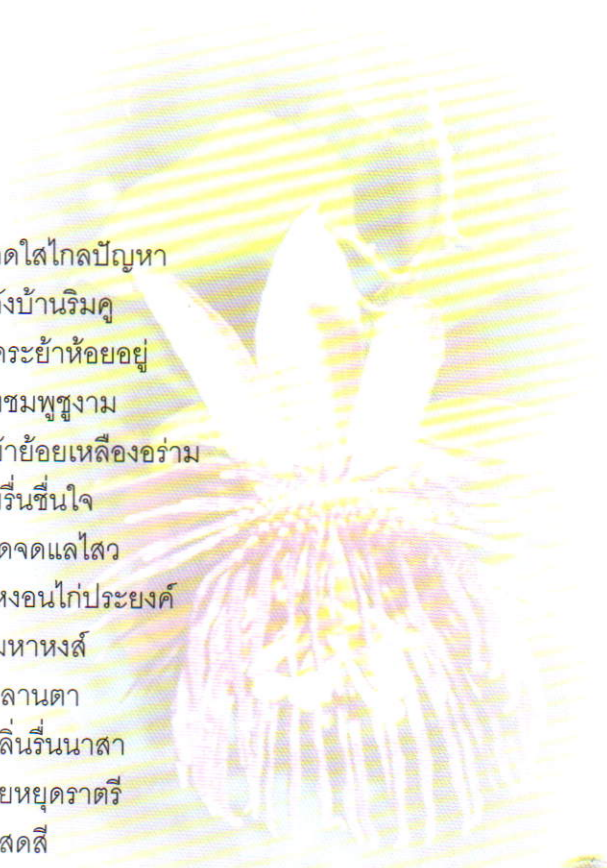

ในสวนศรี*

ในสวนศรีสร้างค้ำหามลพิษ
ปลูกต้นไม้มากพันธุ์เลือกสรรมา
มะลิขี้เปียเขียนเทียนหยด
กระเทียมเถาม่วงอ่อนน่าดู
พวงเงินไต้ร้านอ่อนช้อย
สายน้ำผึ้งบานเคียงเข็มม่วงคราม
พุทธรักษาเหลืองและแดงสด
บานไม่รู้โรยทองอุไร
บัวสายหลากสีเหนือน้ำ
เขี้ยวกระแตรางจืดเป็นพุ่มพวง
บานบุรีสีเหลืองและม่วงอ่อน
อินทนิลกลีปพฤกษ์กรรณิการ์
ทั้งสีขาวสีทองมองเป็นข้อ
ชุมเห็ดนางแย้มसारวี่
ปีปคุณขึ้นเล็กผกากรอง

บันดาลจิตสกลไกลปัญหา
หน้าบ้านหลังบ้านริมคู
ลูกเหลืองสดระย้าห้อยอยู่
เฟื่องฟ้าแดงชมพูชงาม
ช่องแมวระย้าห้อยเหลืองอร่าม
หอมตามลมรื่นชื่นใจ
มะลิขาวหมดจดแลไสว
ทรงบาดาลหงอนไก่ประยงค์
งามข้าชบามหาหงส์
กาหลงชงโคลานตา
พุดซ้อนส่งกลิ่นรื่นนาสา
กระดังงาสายหยุดราตรี
บานชื่นชูคอสดสี
จำปี้โอบบานเย็น
หางนกยูงสีทองงามเด่น

* “สวนศรี” ซึ่งมีเอนดทีดินถูกต้องตามกฎหมาย ตลอดจนสวนกล้วยไม้และหมู่บ้านจัดสรรบริเวณใกล้เคียง ตั้งอยู่ในบริเวณที่ถูกพระราชกฤษฎีกาเวนคืน (ประกาศเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๓) เพื่อระบายน้ำท่วมและน้ำเสียจากคลองทวีวัฒนาไปลงทะเลที่จังหวัดสมุทรปราการ

กุหลาบเมาะลำเลิงตายใบเป็น
พนมสวรรค์ทานตะวันโมกซ้อน
กระทิงช่อขาวหอมเชิญชวน
ธรรมชาติเหลืองแดงสดใส
ไทรต่างสัดบรรณเขียวขจี
กล้วยบัวออกปลีดังบัวหลวง
หนุมานั่งแท่นริมทาง
สร้อยอินทนิลย้อยระย้าฟ้า
ปลูกเรียงเคียงข้างต้นมะยม
มะนาวมะกรูดลูกยอ
แดงไทยตะไคร้คะน้ำ

จำปูนซ่อนเร้นดอกหอมนวล
กลิ่นอ่อนเคล้าชมขนาดหวน
อบอวลสร้อยฟ้าราชาวดี
ใบนากใบทองสุกดี
เข็มเศรษฐีดอกกรักเล็บมือนาง
ชมพูชะมวงทองหลาง
พลูด่างชบาหนูดูน่าชม
หิรัญญิกการ์สะเดาชม
ต้นส้มละมุดสีดา
มะละกอมะม่วงลูกหว้า
น้อยหน่ามะขามมะดัน

มะเฟื่องมะพร้าวน้ำหอม
มันฤๅษีแข่งอัณฐัน
กล้วยหอมไผ่น้ำเต้าไผ่เขียว
หางจระเข้นางกวักผักตบชวา
ตะลิงปลิงถั่วทองแพรวเซียงไธ้
ว่านสี่ทิศพลับพลึงใบลาย
บัวบกเตยหอมกระบองเพชร
ขนุนฝรั่งมะฮอกกานี
โหระพาแมงลักกะเพรา
ชะอมบวบเหลี่ยมเหลือเฟือ
ตำลึงตะขบกระท้อน

ฝูงผึ้งบินตอมหลิวงาได้วัน
เสาวรสเลื้อยพันเรือนศาลา
ใบเรียวพลั่วลมและจันทน์ผา
วาสนาหนุ่มมานประสานกาย
เงินไหลคุณนายตีนทราย
ศรนารายณีนีออนนทรี
พริกเผ็ดและพุดสามสี
กล้วยไข่ออกปลีออกเครือ
เสลาทับทิมมะเขือ
ผีเสื้อบินตอมทิวาบาน
ต้นบอนหลากสีผสมผสาน

พุ่มเข็มดอกขาวหอมหวาน
 พุดจีบออกดอกเต็มต้น
 มิกก็เมาส์เหลืองแดงจุมกกลม
 หน้าเลียบเทียนด่างพุดตาน
 พระเจ้าห้าพระองค์กันกาย
 เสลดพังพอนถอนพิษงูได้
 หญ้าปากกิ้งมะม่วงหิมพานต์
 บัตตาเวียดอกแดงชมพูอ่อน
 กลิ่นหอมน้อยน้อยลอยลม
 เชิญมาชมเองอย่าเกรงใจ
 หลากกลิ่นหลากสีตระการตา

ผีงานวนเวียนเพียรชม
 รสสุคนธ์มีลิวัลย์สวยสม
 ต้นแคอุดมดอกเรียงราย
 แย้มบานเข้าชาวชมพูป่าย
 พุ่มโกศลแผ่ชายงามตระการ
 ทองพันชั่งสมุนไพรรื่นบ้าน
 ชมพู่หวานแอบปีนเสนาได้ชม
 บัวหลวงอรชรสวยสม
 เกิดจากตมแต่ขึ้นแท่นบูชา
 ไม้ดอกไม้ใบแน่นหนา
 พฤษภาพาสุขสิ้นทุกข์เอย

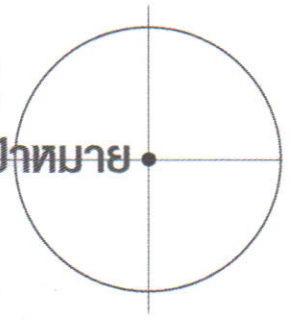

ศ. สุรางค์

การสอนศีลธรรม

ที่ควรบรรลุผลถึงเป้าหมาย •

ศาสตราจารย์ระพี สาคริก

บทนำ

เราเริ่มรู้สึกมากยิ่งขึ้นว่า ในสภาพสังคมปัจจุบัน ศีลธรรมของคนส่วนใหญ่ตกต่ำลงไปอย่างเห็นได้ชัด ยิ่งเป็นกลุ่มบุคคลผู้มีโอกาสขึ้นไปสู่การทำงานในระดับสูง คงไม่เพียงมุ่งมองที่คนระดับล่างและเยาวชนซึ่งต้องตกเป็นผู้ต้องหาและกลายเป็นอาชญากร ทำให้สังคมเดือดร้อนหนักมากยิ่งขึ้น

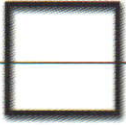
ในมุมมอง การคิดแก้ไขปัญหานี้ ผู้ถืออำนาจ ได้มีการใช้อำนาจโดยตรงทำลายคนระดับล่าง ที่รวม เกิดรวมดำรงชีวิตอยู่บนผืนแผ่นดินเดียวกับตน โดยที่ เชื่อว่าเป็นการแก้ไขปัญหานี้ ซึ่งหากมองว่าด้านไหนเป็น ฝ่ายก่อปัญหาขึ้นก่อน จุดเริ่มต้นคงจะได้แก่ด้านที่ถือ อำนาจ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หากมองเห็นภาพรวมและ มองได้ลึก ย่อมพบความจริงว่า กระแสสังคมปัจจุบัน กำลังส่งผลทำลายตัวเองอย่างเห็นได้ชัด

ความจริงปัญหาดังกล่าวได้เกิดขึ้นกับสังคม ไทยมาเป็นเวลานานแล้ว และการคิดแก้ไขปัญหานี้โดยใช้ แนวคิดแบบเก่า นอกจากไม่ช่วยให้ปัญหาลดลง กลับ เพิ่มน้ำหนักอีกทั้งกระจายมากขึ้นเรื่อย ๆ

แต่แทนที่จะเฉลียวใจ หวนกลับมาคิดทบทวน เพื่อปรับทิศทางการคิดในการแก้ปัญหาเสียใหม่ กลับ เน้นความคิดมุ่งสู่ทิศทางเดิมทำให้เพิ่มปัญหานหนักมาก ขึ้นไปอีก ด้วยเหตุนี้เองหากปล่อยไปเช่นนี้ ในที่สุด คนไทยก็จะฆ่ากันเองหนักมากยิ่งขึ้น จนในที่สุดอาจ ไม่เหลือเชื้อชาติเผ่าพันธุ์ความเป็นไทแก่ตนเองอยู่บน แผ่นดินนี้อีกต่อไป

อนึ่ง ช่วงหลังๆ เราเห็นชัดเจนมากขึ้นว่า ผู้ที่ใช้อำนาจทำลายคนชาติเดียวกันนั้น ก็คือผู้ซึ่งมีโอกาสผ่าน การศึกษาระดับสูงมาแล้วเป็นส่วนใหญ่ จึงทำให้อดรู้สึก ไม่ได้ว่า คนเหล่านี้มีพฤติกรรมเป็นฆาตกรที่กฎหมาย บ้านเมืองไม่สามารถทำอะไรได้ ยิ่งกว่านั้นหากมองได้ ลึกน่าจะพบความจริงว่า ฆาตกรลักษณะนี้ส่งผลเสียหาย ร้ายแรงยิ่งกว่าฆาตกรฆ่าคนธรรมดาๆ ซึ่งพบเห็นกัน โดยทั่วไป ทั้งนี้และทั้งนั้น เนื่องจากคนกลุ่มหลัง ทำร้ายคนโดยไม่ได้ใช้ความคิดอย่างลึกซึ้ง ทั้งนี้และ ทั้งนี้เป็นเพราะรากฐานความคิดได้ถูกคนกลุ่มแรก ทำลายโดยใช้กระบวนการจัดการศึกษาเป็นเครื่องมือ ทำให้ขาดโอกาสที่จะปรากฏออกมาอย่างอิสระ

ถ้าแต่ละคนเห็นว่าทุกคนคือคนเช่นตน ย่อม รู้สึกได้จากส่วนลึกของหัวใจว่า การทำลายคนถือเป็น การทำลายอันเป็นที่สุดแล้ว ของทุกสิ่งทุกอย่างโดยเฉพาะอย่างยิ่งหากเข้าใจถึงความจริงว่า จิตวิญญาณ ของแต่ละคนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่สุดสำหรับการพัฒนา การทำลายชีวิตคนยังไม่ถือว่ามีความสำคัญเท่ากับการทำลายจิตวิญญาณ

ด้วยเหตุนี้เอง การพัฒนาทุกสิ่งทุกอย่างซึ่งนำไปสู่ความสำเร็จ โดยที่มีผลช่วยให้บังเกิดความมั่นคงได้นั้น น่าจะหมายถึงการพัฒนารากฐานจิตใจและจิตวิญญาณความเป็นคน เพื่อให้เกิดคุณธรรมและจริยธรรม อันจะนำไปสู่ความสุขและความสงบ ทั้งแก่แต่ละคน และสังคมร่วมกัน

เมื่อกล่าวถึงคุณธรรมและจริยธรรม ความสำเร็จในการพัฒนาน่าจะมีทิศทางที่มุ่งไปสู่การชำระล้างกิเลส ซึ่งมีผลทำให้เกิดภาวะยึดติดอยู่กับอิทธิพลจากรูปแบบของสรรพสิ่งทั้งหลาย โดยที่เงื่อนไขดังกล่าวแฝงอยู่ในกระแสสิ่งแวดล้อมภายในบรรยากาศของชีวิตประจำวัน รวมทั้งการคุ้มครองป้องกันมิให้สภาพแวดล้อมมีอิทธิพลจากสิ่งเหล่านั้น แฝงเข้ามาอยู่ภายใต้บรรยากาศของระบบการจัดการศึกษาอีกทางหนึ่งด้วย

ดังนั้น ผู้ที่ชีวิตมีโอกาสเติบโตยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะมุ่งไปสู่วิถีทางซึ่งอยู่บนพื้นฐานวิชาการสาขาใดก็ตาม ควรมีคุณสมบัติที่ได้รับการยอมรับนับถือในด้านคุณธรรมและจริยธรรมเหนือความเก่งกาจในด้านเทคโนโลยี ไม่เช่นนั้นแล้ว การนำความรู้ตลอดจนความคิดมาใช้แก้ปัญหาย่อมส่งผลสร้างปัญหาเพิ่มขึ้น ทั้งนี้และทั้งนั้น เนื่องจากผู้ทำหน้าที่แก้ไขปัญหาดังกล่าวอยู่ในสภาพซึ่งอาจกล่าวได้ว่า เห็นผิดเป็นชอบ

คนแต่ก่อนเคยพูดเตือนสติลูกหลานไว้ว่า **ไม่ว่าจะคิดทำอะไร ขอให้มองเห็นหัวคนไว้บ้าง** ดังกล่าวหาใช่เป็นคำหยาบคายไม่ หากเตือนให้เยาวชนหันมาเห็นความสำคัญของคุณธรรม ทั้งนี้และทั้งนั้น การที่มีผู้ปฏิบัติมองปัญหาข้ามคนไปยังวัตถุ ย่อมส่งผลสะท้อนย้อนกลับมาทำลายจิตวิญญาณคน อันถือเป็นความจริงที่สำคัญที่สุด

ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการศึกษา

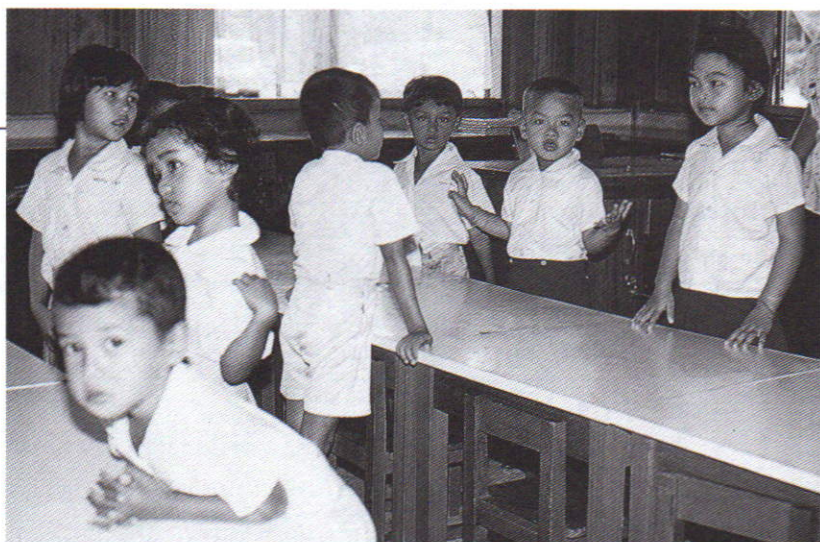
เรากล่าวกันโดยทั่วไปว่า การจัดการศึกษามีผลอย่างสำคัญที่จะช่วยแก้ไขปัญหได้ทุกเรื่อง สภาพคนในสังคมไทย ซึ่งปัจจุบันตกเข้าไปอยู่ใต้อิทธิพลวัตถุอย่างรุนแรง จึงทำให้เข้าใจว่า การศึกษาหมายถึงการเข้าโรงเรียนไปจนกระทั่งถึงมหาวิทยาลัย นอกจากนั้นยังให้ความสำคัญแก่หลักสูตรซึ่งมีสภาพเป็นรูปแบบอยู่ในด้านการจัดการ ความคิดเช่นนี้เกิดจากภาวะยึดติดอยู่กับด้านวัตถุซึ่งถือรูปแบบเป็นพื้นฐานหลัก

แท้จริงแล้ว ประเด็นเหล่านี้ ถ้ามองด้วยความเข้าใจที่ลึกซึ้งถึงแก่นแท้ของการจัดการศึกษา ควรให้ความสำคัญแก่การมุ่งมั่นรักษารากฐานความเป็นคน ซึ่งแน่นอนที่สุด พื้นฐานสำคัญของสิ่งนี้น่าจะมองที่คุณธรรม และจริยธรรมซึ่งได้รับจากผลการปฏิบัติโดยตรง เนื่องจากหากขาดความเข้าใจ ย่อมไม่อาจมองเห็นความจริงของสิ่งนี้ได้ นอกจากปรากฏออกมาเป็นภาวะสับสน

สิ่งที่กล่าวมาแล้วทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับสถาบันการศึกษา แม้กระทั่งหลักสูตร แท้จริงแล้วต่างก็มีอิทธิพลของรูปแบบแอบแฝงอยู่ในพื้นฐาน แต่ผู้ที่ยึดติดรูปแบบย่อมมองเห็นได้ยาก ดังนั้นการสอนศีลธรรมในหลักสูตรแท้จริงแล้วย่อมส่งผลทำลายคุณธรรมและจริยธรรมของผู้ที่ควรได้รับการหล่อหลอมให้พัฒนาขึ้นมาบนพื้นฐานจิตใจตนเองอย่างอิสระ

จากภาพนี้เอง ถ้ามองกลับไปหาอีกด้านหนึ่ง ย่อมเข้าใจได้ว่า การสอนศีลธรรมในรูปแบบที่ใช้หลักสูตรเป็นพื้นฐาน โดยมีครูอาจารย์มาเฝ้าสอนอยู่หน้าชั้น แม้กระทั่งมีพระสงฆ์มาบรรยาย ซึ่งเราเรียกกันว่า **การถ่ายทอดความรู้แบบทิศทางเดียว** ก็เท่ากับเพิ่มเงื่อนไขในการยึดติดรูปแบบ ซึ่งมีผลทำลายคุณธรรมและจริยธรรมมากขึ้นไปอีก เสมือนเป็นกำกวมกรรมเกี่ยวของปัญหาซึ่งอยู่บนพื้นฐานกระแสที่ส่งผลทำลายรากฐานจิตใจคน อันควรจะได้รับโอกาสให้เปิดกว้างออกสู่อิสระภาพมากขึ้น

ดังนั้น การเผยแพร่ศีลธรรมจากอดีตถึงปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นในสถาบันการศึกษาหรือในวัด หากกล่าวอย่างกว้างๆ ก็คือ ในด้านการจัดการซึ่งคนพยายาม ค้นหาความจริงจากธรรมชาติเอามาใช้กำหนดรูปแบบ เพื่อลอกเลียนแบบจากธรรมชาติ แท้จริงแล้วก็คือการนำ

พฤติกรรมมาดอกร้ายสภาพยึดติดรูปแบบซึ่งมีอยู่ในรากฐานจิตใจคนอยู่แล้วให้เหนียวแน่นมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นคนกลุ่มไหน แม้ตั้งใจจะแก้ไขปัญหาก็แก้จากรากฐานของความไม่รู้มากกว่าการใช้อิสรภาพหรือความเป็นธรรมชาติภายในจิตใจเป็นจุดเริ่มต้น

เมื่อการจัดการศึกษามีผลเปลี่ยนแปลงรากฐานจิตใจคน ทำให้ตกอยู่ในภาวะยึดติดรูปแบบมากขึ้น จากอดีตที่सानมาถึงปัจจุบันทำให้อิทธิพลเงื่อนไขดังกล่าว มีผลกระจายเข้าไปอยู่ในความรู้สึกนึกคิดของคนทั้งหลาย อย่างกว้างขวาง

แม้บรรดาครูอาจารย์ในมหาวิทยาลัยเองก็คิดว่าการสอนศีลธรรมนั้นต้องมีอยู่ในหลักสูตรแทนการคิดจากรากฐานที่อิสระ ซึ่งควรจะหวนกลับมาพิจารณาค้นหาเหตุผลที่ตนเองก่อนอื่น

ความจริงแล้ว ภายในภาพรวมของการเรียนรู้ อันเป็นสัจธรรมของชีวิตคนและสังคมนั้น หากมุ่งมันศึกษา เพื่อต้องการความรู้ความเข้าใจอย่างแท้จริง เราสามารถจำแนกออกได้เป็นสองด้าน

ด้านแรกคือ ด้านที่เกิดจากรากฐานอันเป็นธรรมชาติของแต่ละคน ซึ่งด้านนี้น่าจะถือว่คือพื้นฐานสำคัญที่สุด อันควรจะปรากฏอยู่ในกระบวนการเรียนรู้ของคน ซึ่ง ณ จุดนี้เองควรจะส่งผลช่วยให้เกิดความเข้าใจถึงคุณค่าของความหลากหลายได้อย่างชัดเจน โดยปราศจากการรอบก้าหนดว่าเป็นเรื่องนี้นะเรื่องนั้น

อนึ่ง เมื่อนำเอาการเกิดอันเป็นธรรมชาติ มาพิจารณา ก่อนอื่นใคร่ขอชี้แจงให้เห็นเป็นอันดับแรกว่า ธรรมชาติที่สำคัญที่สุดนั้น ควรจะหมายถึงธรรมชาติของจิตใจคน ซึ่งน่าจะมองให้เห็นภาพรวมซึ่งมีสองด้านและมีเหตุผลร่วมกันคือ ด้านหนึ่งได้แก่ธรรมชาติ ในรากฐานจิตใจตนเอง กับอีกด้านหนึ่งคือธรรมชาติซึ่งมีความจริงปรากฏอยู่ในรากฐานจิตใจผู้อื่นภายในกระบวนการสิ่งแวดล้อมจึงขออนุญาตสรุปความสำคัญของด้านอันเป็นธรรมชาติไว้ในโอกาสนี้

คำว่า “การศึกษา” มีความหมายกว้างขวางมากกว่าคำว่า “โรงเรียนและมหาวิทยาลัย” ทั้งนี้และทั้งนั้นเมื่อกล่าวถึงความหลากหลายของมนุษย์ อันถือเป็นพื้นฐานสำคัญของสังคม ควรจะเกิดความรู้สึกอยู่ภายใต้จิตสำนึกอย่างปราศจากการรอบก้าหนด ไม่ว่าจะเป็นรั้วสถาบันการศึกษาหรือห้องเรียน ยิ่งเป็นหนังสือตำรา ซึ่งแท้จริงแล้วคือผลจากความคิดของคนและแฝงไว้ด้วยกิเลส นอกจากนั้นยังมีสิ่งสมมุติที่เป็นสื่อความเข้าใจปรากฏหลากหลายรูปแบบมากขึ้น

ดังนั้น เมื่อกล่าวถึงความหมายที่แท้จริงของการศึกษาอันเกิดจากธรรมชาติของมนุษย์ หากจะมองไปยังโรงเรียน ก็ควรมีความรู้ลึกซึ้งอย่างเป็นธรรมชาติว่า โรงเรียนซึ่งหมายถึงสังคมทั่วไป น่าจะมีความสำคัญเหนือกว่าโรงเรียนที่เป็น เพียงสิ่งประดิษฐ์เท่านั้น

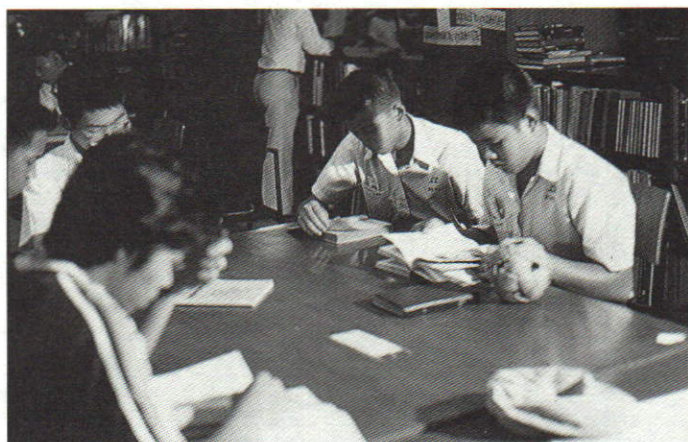
แต่บรรยากาศในการจัดการศึกษาของสังคมไทย ได้ก้าวเข้ามาถึงภาวะวิกฤติ เพราะความคิดครูอาจารย์ ได้สะท้อนให้เห็นภาพอย่างชัดเจนว่า ต้องเรียนในห้องเรียนให้ดีเสียก่อน จึงค่อยออกไปสัมผัสกับโลกภายนอก แม้ตัวของครูอาจารย์เองก็หมกตัวอยู่กับห้องเรียน ตำรา แผ่นกระดาษมากกว่าการก้าวออกไปลงมือปฏิบัติร่วมกับคนทั่วไปอย่างอิสระ โดยเปิดโอกาสให้ศิษย์ร่วมไปด้วยอย่างมีความสุข

มาถึงขณะนี้ น่าจะสะท้อนภาพความจริงให้เข้าใจได้ว่า การศึกษาอันเป็นธรรมชาตินั้นเป็นพื้นฐานการเรียนรู้ที่สำคัญที่สุด หากให้หมายถึงวิชาพื้นฐานในหลักสูตรซึ่งแท้จริงแล้วก็มีสภาพอันเป็นเพียงสิ่งสมมติอีกเช่นกัน

ด้านที่สองคือ สิ่งซึ่งอยู่บนพื้นฐานการจัดการจากความคิดคน โดยเหตุที่มีกระแสเชื่อมโยงไปถึงการกำหนดรูปแบบ สานถึงการนำปฏิบัติ ซึ่ง ณ จุดนี้เองบุคคลผู้รู้เท่าไม่ถึงการณ์ย่อมนำเอาสิ่งที่ผู้พูด รวมทั้งผู้เขียนให้ตนอ่านไปใช้อย่างปราศจากการนำมาคิดพิจารณาบนพื้นฐานความรู้ลึกซึ้งนักคิดซึ่ง แต่ละคนควรจะมีความเป็นตัวของตัวเอง จึงทำให้ช่วงหลังๆ ผลจากการจัดการศึกษาสร้างปัญหาทิ้งไว้ให้กับสังคมกว้างขวางมากขึ้น

จากภาพที่กล่าวมาแล้วทั้งหมด หากหยิบยกมาพิจารณาบนพื้นฐานภาพรวมอันเป็นสัจธรรมของชีวิตคน เราน่าจะพบความจริงว่า การศึกษาที่เกิดจากรากฐานอันเป็นธรรมชาติของแต่ละคนนั้น ถือเป็นพื้นฐานสำคัญที่สุด

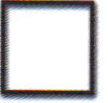
แต่เท่าที่ผ่านพ้นมาแล้ว สิ่งซึ่งสะท้อนออกมาจากรากฐานความคิดคนส่วนใหญ่ ยังมีโอกาสเติบโตขึ้นไปสู่ด้านบน ไม่ว่าจะขึ้นไปเป็นครู อาจารย์ หรือผู้บริหาร

กิจการต่างๆ เลยขึ้นไปถึงผู้บริหารระดับประเทศ กลับมองข้ามกระบวนการเรียนรู้อันเป็นธรรมชาติของชีวิตตัวเองมากขึ้น แต่หัดกลับมาเหลือเพียงแค่ความคิดที่มองไปสู่ความสำคัญของโรงเรียนและมหาวิทยาลัย จนเป็นนิสัย ซึ่งคนกลุ่มนี้เองที่มีโอกาสเข้าไปปฏิบัติหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษา จึงทำให้มีผลดังเช่นที่กล่าวกันว่า ยังมีการศึกษาสูง ขากที่ย่างพื้นดินมากขึ้น

ซึ่งหาในที่นี้ คงไม่ได้หมายความว่าถึงส่วนของร่างกาย หากหมายถึงรากฐานจิตใจซึ่งควรจะसानให้ความรักและรู้คุณค่าลงถึงแผ่นดิน รวมถึงชีวิตทั้งหลายซึ่งอยู่ในระดับล่าง และเยาวชนที่เดินตามมามากมายแล้ว

ถ้าเข้าใจระบบธรรมชาติภายในองค์ประกอบของชีวิตได้อย่างลึกซึ้ง ควรจะลำดับความสำคัญของสื่อซึ่งเชื่อมโยงจากรากฐานจิตใจของแต่ละคน และทำหน้าที่ให้กระบวนการเรียนรู้ได้มีโอกาสบรรลุผลอย่างแท้จริงว่าจากร่างกายของคน ย่อมทำหน้าที่เป็นสื่อโดยถือรากฐานจิตใจผูกพันอยู่กับพื้นดิน รวมทั้งสรรพสิ่งทั้งหลายที่อยู่ในระดับเดียวกันอย่างเป็นธรรมชาติ

กับอีกด้านหนึ่ง หลังจากการลงสัมผัสถึงความจริงแล้ว จึงมีผลสะท้อนกลับมาช่วยให้ตนมีโอกาสเรียนรู้สามารถผ่านเข้าไปถึงรากฐานจิตใจอย่างลึกซึ้ง

หลังจากพฤติกรรมดังกล่าวสัมฤทธิ์ผล เมื่อมีโอกาสแสดงออก ไม่ว่าจะเป็นการพูดหรือการเขียน ย่อมปรากฏจากความจริง ซึ่งอยู่ในรากฐานจิตใจ ดังเช่นที่กล่าวกันว่า **มีความจริงใจในการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมชาติ**

เราจึงสามารถกล่าวอย่างมั่นใจได้ว่า การนำปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลาย จากรากฐานความรักความจริงใจ ซึ่งหาใช่เพียงว่ามีต่อสิ่งนั้นเท่านั้น หากสามารถผ่านไปยังคนทั้งหลายอันเป็นเพื่อนมนุษย์ ทำให้เกิดภาวะผูกพันอย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น

ดังนั้นเมื่อมีโอกาสแสดงออกสู่สังคม ไม่ว่าจะเป็นเริ่มจากชนกลุ่มไหน ย่อมแสดงออกจากรากฐานจิตใจอย่างเป็นธรรมชาติโดยปราศจากการนำสิ่งอื่นใดเข้าไปแอบแฝง เพื่อหวังหาประโยชน์ส่วนตน

ด้วยเหตุนี้เอง สิ่งที่ปรากฏภายในกระบวนการจัดการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นโรงเรียน ในมหาวิทยาลัย รวมทั้งการบรรยายธรรมของพระสงฆ์ภายในวัด สิ่งเหล่านี้หากผู้ปฏิบัติขาดการเรียนรู้จากระบบอันเกิดจากธรรมชาติโดยถือรากฐานธรรมชาติของแต่ละคนแล้วย่อมทำให้คนจำต้องตกอยู่ในสภาพยึดติดรูปแบบ หรือที่เรียกกันว่า **เป็นเพียงเปลือกนอกมากขึ้น** ดังนั้นแทนที่จะส่งผลช่วยแก้ไขปัญหาคณเฑาะฏศีลธรรม กลับเกิดสภาพที่กล่าวได้ว่า **ยิ่งเรียนมากก็ยิ่งยึดติดรูปแบบ** ลึกซึ้งยิ่งขึ้น ทำให้เกิดวิถีทางที่เสื่อมศีลธรรมมากขึ้นไปอีก

ด้วยเหตุนี้เองจึงกล่าวได้ว่า จากช่วงที่ผ่านพ้นมา ไม่ว่าจะเป็นการจัดการศึกษาในด้านคฤหัสถ์หรือสงฆ์ก็ตาม มีผลสร้างภาวะยึดติดรูปแบบจากสิ่งประดิษฐ์แน่นหนามากขึ้น ดังนั้นปัญหาคณเฑาะฏศีลธรรมซึ่งเกิดขึ้นในสังคมนี้ จึงเกิดขึ้นทั้งด้านคฤหัสถ์และสงฆ์ อันนับเป็นการสร้างปัญหาให้กับสังคมมากขึ้น

ช่วงหลังๆ เราพบว่าผลกระทบจากความเดือดร้อนเกี่ยวกับคนเสื่อมศีลธรรม ได้ทำให้ด้านการ

จัดการที่คิดแก้ไขปัญหาก็ยังคิดได้ไม่ถึงเหตุอันเป็นที่มาของปัญหาอย่างแท้จริง ดังนั้นถ้าพิจารณาถึงวิถีปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นทำโครงการอบรมศีลธรรมหรือกำหนดการสอนศีลธรรมขึ้นในหลักสูตร แท้จริงแล้วก็ยังมีกำหนดรูปแบบเก่าๆ ไว้เป็นกรอบ กล่าวคือ มีเยาวชนมานั่งรับการอบรมกันในห้อง โดยมีครูมาเป็นผู้บรรยาย

เราคงไม่แปลกใจอะไร หากมีครูอาจารย์บางคนในสถาบันการศึกษา ซึ่งได้รับการยกย่องว่ามีความถนัดจัดเจนในเรื่องการสอนศีลธรรมกล่าวในที่สาธารณะอย่างมั่นใจว่า **เขาคิดต่อสู้อุตลอดเพื่อไม่มีการสอนศีลธรรมเกิดขึ้นในหลักสูตรการจัดการศึกษา**

จากสภาพสะท้อนดังกล่าวทำให้เห็นชัดเจนว่าปัญหาคณเฑาะฏศีลธรรม ซึ่งมีความรุนแรงมากขึ้นในสังคมปัจจุบัน ยังคงไปไม่ถึงจุดเริ่มต้นที่มีผลแก้ไขอย่างจริงจัง

ไม่เพียงเท่านั้น เยาวชนซึ่งชีวิตเกิดมาแล้วมองเห็นปัญหาในจุดนี้ได้ถึงระดับหนึ่ง หลังจากถูกดูดเข้าไปอยู่ในระบบการจัดการศึกษา ยิ่งระดับอุดมศึกษา ส่วนใหญ่วิธีคิดของแต่ละคนที่เคยสะท้อนภาพให้เห็นได้ชัดเจน ก็เริ่มถูกกลืน เปลี่ยนมาเป็นผู้ที่รู้สึกชื่นชมกับบรรยากาศการสอนในห้องเรียนมากขึ้น จึงเห็นได้ชัดเจนว่า รากฐานความเป็นตัวของตัวเองกำลังถูกระusakในสังคมทำลายไปเรื่อยๆ อย่างหยุดยั้งได้ยากมากขึ้น

ภาพความจริงซึ่งสะท้อนออกมาจากรากฐานความคิดของครูจำนวนมาก

ผู้เขียนใคร่ขออนุญาตนำเอาสิ่งที่เป็นความจริงซึ่งปรากฏอยู่ในปัจจุบันออกมาเป็นจุดเริ่มต้นเพื่อพิจารณาสวนกลับไปหาเหตุผลดังต่อไปนี้

ระหว่างช่วงกลางเดือนพฤษภาคม ๒๕๔๓ นี้เอง ได้มีบางคนจากกลุ่มผู้บริหารการศึกษาโดยรัฐมาปรากฏตัวทางโทรทัศน์ พูดถึงการแก้ไขปัญหามหาการจัดการศึกษา โดยเน้นความสำคัญที่ครู จากแนวคิดความเชื่อซึ่งตน

เชื่อว่าการพัฒนาคุณภาพของครูให้อยู่กับลูกศิษย์ที่สถานเหตุผลถึงการให้โอกาสเด็กและเยาวชนลงมือทำงานในระดับพื้นดิน โดยมีครูอยู่ด้วย นับเป็นสิ่งที่หวังได้ว่าจะนำไปสู่ความสำเร็จ

นอกจากผู้บริหารซึ่งปรากฏตัวในรายการโทรทัศน์ จะพยายามกล่าวเน้นถึงประเด็นนี้แล้ว ยังมีการนำภาพการจัดการภายในโรงเรียนออกมาแสดงเสริมเป็นช่วงๆ หลังจากมีโอกาสพิจารณาภาพเหล่านั้นแล้ว ทำให้อดรู้สึกไม่ได้ว่า ภายในระบบการจัดการศึกษา ถ้าผู้บริหารมองเห็นสัจธรรมได้ว่าทุกสิ่งขึ้นอยู่กับการปฏิบัติของผู้ใหญ่ จากภาพตัวอย่างเหล่านั้น ทำให้อ่านได้อย่างชัดเจนว่า นอกจากไม่ช่วยให้ได้ผลอย่างแท้จริงแล้ว ยังเป็นการสร้างช่องว่างระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ที่ขาดการสื่อสารกันจากรากฐานจิตใจซึ่งควรจะถึงกันทั้งสองด้าน

กล่าวคือ ภาพตัวอย่างเหล่านั้นได้สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่า เด็กลงมือทำงานที่พื้นดินในสภาพอันเป็นธรรมชาติ แต่ผู้ใหญ่กลับสะท้อนให้เห็นว่ายังหลงตัวเอง โดยการแต่งตัวหรูหรา และยืนชี้นิ้วโดยที่ขาดการลงปฏิบัติร่วมกับศิษย์อย่างมีความสุข ซึ่งแตกต่างไปจากสภาพของครูที่ควรได้ชื่อว่ายู่กับลูกศิษย์จากความจริงใจ

ทำให้อ่านได้ว่า ขาดความรักความจริงใจที่ควรจะมีให้กับเด็กอย่างแท้จริง ไม่เช่นนั้นแล้วครูนั้นแหละควรจะก้าวลงไปที่พื้นดินแล้วลงมือกวาดพื้นห้องเรียนร่วมกับเด็กอันนับได้ว่ามีผลช่วยให้เด็กเปิดใจกว้างมากขึ้น สามารถรับสิ่งที่ครูถ่ายทอดให้ได้อย่างเป็นธรรมชาติ จึงกล่าวได้ว่าการสอนจากพฤติกรรมนำปฏิบัติ แม้อาจไม่พูดด้วยปากก็จะได้ผลอย่างลึกซึ้ง

แทนการมุ่งอบรมเพื่อพัฒนาศีลธรรม โดยมุ่งที่เด็กมากกว่ามุ่งที่ครูอาจารย์ และเช่นเดียวกันหากเป็นระดับชาติ ผู้บริหารประเทศคงคิดจะมุ่งที่ประชาชนคน

ทั่วไป แทนการมุ่งไปยังบรรดาข้าราชการของรัฐซึ่งควรจะเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับทุกคนในชาติ

เหตุใดในอดีตการสอนศีลธรรมในหลักสูตรจึงได้ล้มเหลว

ช่วงที่ผ่านมา หลังจากพบว่าคนเสื่อมศีลธรรมรุนแรงมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งมองที่เยาวชนซึ่งสามารถเห็นได้ชัดเจน มักทำให้ครูอาจารย์รวมทั้งผู้บริหารการศึกษากล่าวว่า แต่ก่อนมีการสอนศีลธรรมในหลักสูตร มาถึงปัจจุบันส่วนนี้ได้หายไป

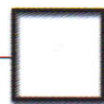
ความคิดที่สะท้อนออกมาอย่างนั้น แสดงว่าคนที่ปักใจเชื่อมองเห็นว่า การสอนศีลธรรมในหลักสูตรตรงช่วยให้เยาวชนมีศีลธรรมมากขึ้นซึ่งแนวคิดความเชื่อเช่นนี้เกิดจากการที่ไม่สามารถแยกแยะเหตุผลให้เห็นได้ชัดเจน นอกจากนั้น ยังเป็นทฤษฎีที่มองเห็นภาพแต่เพียงเปลือกนอก อีกทั้งเกิดจากการมองภาพในเชิงเดี่ยว แทนที่จะเห็นได้ถึงพื้นฐานสำคัญของการปฏิบัติ ซึ่งหาใช่เป็นผลมาจากการสอนศีลธรรมในหลักสูตรอันเป็นเพียงส่วนเสริมเท่านั้น

การที่คนยุคก่อนสามารถถ่ายทอดความรู้ในด้านศีลธรรมให้กับชนรุ่นหลังได้อย่างลึกซึ้ง เกิดจากพื้นฐานการสอนซึ่งมีเหตุผลสอดคล้องกันกับความจริง

ทั้งนี้และทั้งนั้น เนื่องจากคนยุคก่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ใหญ่ ไม่ว่าจะอยู่ในครอบครัวหรือในโรงเรียน แม้ในส่วนการทำงาน ส่วนใหญ่สามารถนำปฏิบัติให้เยาวชนสัมผัสถึงความจริงได้อย่างชัดเจน ซึ่งวิธีการถ่ายทอดความรู้ลักษณะนี้ มีผลถึงชนรุ่นหลัง ผู้มีโอกาสสัมผัสความจริงได้ด้วยตนเอง ส่วนการสอนศีลธรรมในหลักสูตรเป็นเพียงสิ่งซึ่งนำมาใช้ย้ำความรู้ภายในรากฐานให้เชื่อมั่นมากขึ้นเท่านั้น

จึงสรุปได้ว่า การสอนศีลธรรมในหลักสูตรในอดีตซึ่งหลายคนมองเห็นว่าได้รับผลดี แท้จริงแล้วผลดีที่เกิดขึ้นมีเหตุผลสืบเนื่องมาจากการปฏิบัติของผู้ใหญ่ในยุคก่อนซึ่งรากฐานจิตใจไม่ได้ละทิ้งเด็กมากกว่า

เมื่อกาลเวลาผ่านมาถึงช่วงนี้ ผู้ซึ่งตกอยู่ในสภาพที่ไม่อาจมองเห็นความจริงได้อย่างลึกซึ้งเนื่องจากยึดติดอยู่กับภาพภายนอก จึงมองเห็นได้แต่เพียงการสอนศีลธรรมในหลักสูตรโดยที่เชื่อกันว่าคงจะช่วยให้ได้รับผลดี

มาถึงช่วงนี้ ผู้ใหญ่ในสังคมตกอยู่ในสภาพซึ่งอาจเรียกว่า **หยั่งรากลงไม่ถึงพื้นดิน** มากขึ้น จึงมองไม่เห็นสิ่งซึ่งเป็นพื้นฐานที่เคยนำไปปฏิบัติกันมาแต่อดีต ทำให้หลงคิดว่า การสอนศีลธรรมในหลักสูตรจะช่วยให้คนในสังคมดีขึ้น โดยหารู้ไม่ว่า ภายใต้วิธีการนี้ แฝงไว้ด้วยรูปแบบซึ่งมีแนวโน้มทำให้คนยึดติด แม้ยึดติดรูปแบบศีลธรรม ก็ย่อมทำให้หลงไม่ถึงรากฐานศีลธรรมที่แท้จริง

ถ้าผู้ใหญ่ส่วนมากถือจิตวิญญาณรักที่จะลงปฏิบัติร่วมกับเยาวชน เช่นครูร่วมปฏิบัติกับศิษย์ โดยเฉพาะเน้นความสำคัญลงถึงพื้นดิน แม้ไม่ต้องสอนศีลธรรมด้วยการพูดจากปากเลย ไม่ว่าในหรือนอกหลักสูตร ย่อมสามารถถ่ายทอดศีลธรรมให้เข้าถึงรากฐานจิตใจได้อย่างเป็นธรรมชาติ

จึงขอฝากแง่คิดซึ่งอยู่บนพื้นฐานความจริงของชีวิตคนไว้ว่า ทุกสิ่งที่เชื่อมโยงถึงการปฏิบัติและมีกระแสสัมพันธ์อยู่กับรากฐานจิตใจมนุษย์นั้น ย่อมมีศูนย์รวมเป็นหนึ่งเดียวกันอยู่ในมนุษย์ ด้วยเหตุนี้เอง หลักธรรมอันเกิดจากความจริงของมนุษย์ ไม่ว่าเรื่องใดก็ตามย่อมมีเหตุมีผลสานถึงกันหมด

หากมองเห็นประเด็นนี้ได้ชัดเจน ย่อมเห็นได้ว่าการที่มนุษย์มองทุกสิ่งทุกอย่างแบบแยกส่วน หรือมองแต่ละสิ่งอย่างเป็นเอกเทศ ดังเช่นการแยกเอาศีลธรรมออกมาสอนเป็นวิชาหนึ่งต่างหาก โดยมิได้คิดถึงความจริงว่า ศีลธรรมเป็นสิ่งที่อยู่ในวิญญาณของทุกคน

ครูผู้สอนศีลธรรมที่มีความคิดว่าต้องเน้นการสอนศีลธรรมในหลักสูตร หากหวนกลับไปมองสู่ครูผู้มีรากฐานความคิดเช่นนี้ ย่อมพบได้ว่า จุดเสื่อมศีลธรรมนั้นมิได้อยู่แล้วในตัวครูนั่นเอง ส่วนผู้ที่เห็นคล้อยตามทำให้รู้สึกชื่นชม ย่อมตกลงไปอยู่ในกระแสเดียวกัน หากเป็นช่วงซึ่งเพิ่งเริ่มก้าวเข้าไปใหม่และรู้สึกตัวได้ ยังมีโอกาสที่จะปรับเปลี่ยนวิถีทางกลับมาเริ่มต้นมุ่งสู่อีกทิศทางหนึ่งได้

หากแต่ละคนรู้ได้ว่า ศีลธรรมเป็นสิ่งที่อยู่บนพื้นฐานนามธรรม ทุกคนผู้นำปฏิบัติให้ชนรุ่นหลังมีโอกาสสัมผัส ไม่ว่าจะเป็นครูอาจารย์ที่สอนวิชาการอยู่ในสาขาใดก็ตาม โดยเหตุที่แต่ละคนตัดสินใจปฏิบัติทุกสิ่งทุกอย่าง โดยมีความรักความจริงใจต่อศิษย์ รวมถึงเพื่อนร่วมโลกทุกคนจากรากฐานที่อิสระอย่างมีความสุข ย่อมทำหน้าที่สอนศีลธรรมอย่างผสมกลมกลืนกันไปกับพฤติกรรมใดก็ได้ ซึ่งตนมีโอกาสปฏิบัติอยู่ในวิถีชีวิตประจำวันอย่างเป็นธรรมชาติอยู่แล้ว

แม้ความเป็นธรรมชาติซึ่งแต่ละคนมีอยู่ในจิตวิญญาณตัวเอง หากมีโอกาสแสดงออกไม่ว่าเรื่องใดก็ตาม ย่อมถือว่าเป็นผู้มีศีลธรรมอยู่แล้ว

ด้วยเหตุนี้เอง สิ่งสำคัญที่สุดในการแก้ปัญหาคนเสื่อมศีลธรรม จึงน่าจะมุ่งพิจารณาไปสู่การแสดงออกของผู้ใหญ่ทุกคนที่ขาดศีลธรรม ไม่ว่าจะเป็นครูอาจารย์ที่สอนวิชาความรู้สาขาไหน ขึ้นไปสู่ระดับต่างๆ จนถึงผู้นำในการบริหารประเทศ

หากคนเหล่านี้สามารถรู้และเข้าถึงหัวใจของศีลธรรม ซึ่งแท้จริงแล้วก็คือหัวใจของตัวเองที่มีศีลธรรมอย่างเป็นธรรมชาติ ทุกคนยิ่งเป็นระดับเยาวชนคนรุ่นหลังย่อมได้รับการสืบทอดกระแสช่วยยกระดับศีลธรรมของคนในสังคมให้ดีขึ้นได้

การปฏิบัติธรรมเป็นสิ่งอยู่ในวิญญาณของการทำงาน

ธรรมะ คือ ธรรมชาติของมนุษย์ซึ่งมีเหตุมีผล สานถึงธรรมชาติของสรรพสิ่งทั้งหลาย อย่างปราศจากการแบ่งแยกโดยเงื่อนไขใดๆ ทั้งสิ้น

แก่นแท้ของธรรมะอยู่ในวิญญาณการทำงานร่วมกับเพื่อนมนุษย์ ถ้าใครสนใจค้นหาความจริงจากจุดนี้ย่อมพบได้เอง

ในเมื่อมนุษย์มีรากฐานจิตใจเป็นสิ่งที่กำหนดพฤติกรรมของร่างกาย นอกจากนั้นมนุษย์แต่ละคนไม่ได้อยู่คนเดียวในโลก หากจำเป็นต้องพึ่งพาซึ่งกันและกัน และอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ดังนั้น **มนุษย์แต่ละคนจึงมีหน้าที่เรียนรู้ซึ่งกันและกัน**

อนึ่ง การดำรงชีวิตของมนุษย์แต่ละคน จำเป็นต้องมีพื้นฐานที่มั่นคง เพื่อให้สามารถเป็นไปได้อย่างสมเหตุสมผล

เมื่อกล่าวถึงพื้นฐานชีวิตของมนุษย์ คงจะต้องสนใจค้นหาความจริงว่า แต่ละคนซึ่งแม้มีปัจจัยพื้นฐานแตกต่างกัน แต่ละคนก็ย่อมมีกระบวนการพื้นฐานเป็นลักษณะตัว

ในเมื่อมนุษย์แต่ละคนต่างก็มีจิตวิญญาณ ดังนั้น หากคิดถึงการเรียนรู้ที่มุ่งทิศทางเข้าถึงความจริง จึงควรเริ่มต้นจากรากฐานความรู้ซึ่งอยู่ในจิตวิญญาณตนเอง แล้วจึงสานเหตุผลออกไปสู่ชีวิตอื่นและสรรพสิ่งต่างๆ ซึ่งปรากฏเป็นความจริงอยู่ภายนอกตามขั้นตอนของเหตุและผล

กระแสจิตใญ่มนุษย์ ซึ่งมีทิศทางหมุนวนเป็นวัฏจักร หลังจากสานเหตุและผลจากตัวเองออกไปสัมผัสสิ่งภายนอกและรับรู้ได้แล้ว จึงวนกลับมาส่งผลกระทบจิตใจตัวเอง แล้วจึงมุ่งลงสู่ความรู้สึกซึ่งอยู่ในส่วนลึกของรากฐาน

สรุปจากสิ่งที่กล่าวมาแล้วทั้งหมด ถ้ามองเห็นภาพอย่างรวมๆ จะพบความจริงว่า **ความเป็นตัวของตัวเอง ซึ่งอยู่ในรากฐานจิตใจแต่ละคน น่าจะเป็นหัวใจสำคัญที่สุด** จึงจะสามารถกำหนดทิศทางการเรียนรู้ให้มุ่งสู่เป้าหมายที่แท้จริง

อนึ่ง สิ่งที่ปรากฏเป็นความจริงอยู่ในจิตวิญญาณของมนุษย์แต่ละคน หลังจากเกิดแรงดลใจหลังจากได้รับผลกระทบจากสิ่งที่อยู่ภายนอกทำให้เกิดแรงดลใจจะส่งกระแสความรู้สึกออกมา โดยผ่านการปฏิบัติจากร่างกายตัวเอง

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การทำงานในสิ่งซึ่งแต่ละคนรักและสนใจ แม้อาจไม่เหมือนกัน แต่ก็ย่อมช่วยให้มีการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ผ่านการปฏิบัติได้อย่างเป็นธรรมชาติ

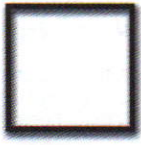
ดังนั้น จากเนื้อหาสาระเท่าที่กล่าวมาแล้วทั้งหมด เราจึงสามารถกล่าวอย่างเชื่อมั่นได้ว่า การทำงานจากความรักความสนใจ อันเกิดจากเงื่อนไขซึ่งอยู่ในรากฐานตนเอง ย่อมส่งผลช่วยให้แต่ละคนมีโอกาสนเรียนรู้ความจริง ซึ่งสานเหตุผลถึงกันได้หมดทุกเรื่อง หรืออีกนัยหนึ่ง อาจกล่าวอย่างมั่นใจได้ว่า **การทำงานจากรากฐานตนเองอย่างอิสระ คือการปฏิบัติธรรมขั้นพื้นฐาน** ด้วยเหตุนี้เอง ถ้าสนใจศึกษาเพื่อค้นหาความจริงในการดำเนินชีวิตจะพบได้ว่า การทำงานจากความรักอันมีต่อเพื่อนมนุษย์ทุกคนย่อมช่วยให้ผู้ปฏิบัติเกิดสติปัญญาและสมาธิ

การทำงานเพื่อหวังเรียนรู้ความจริง นับเป็นการปฏิบัติธรรมขั้นพื้นฐาน นอกจากนั้นยังสามารถพบความจริงต่อไปถึงผลสุดๆ อีกว่า การทำงานถือเป็นสิ่งส่งผลปูพื้นฐานด้านเศรษฐกิจอย่างสำคัญ ดังนั้น การปฏิบัติธรรมที่ไม่ทำงาน โดยเหตุที่นั่งเก็บตัวอยู่เฉยๆ นอกจากจะไม่ช่วยให้เกิดทิศทางซึ่งนำไปสู่การหยั่งรู้ความจริง ซึ่งหมายถึงการรู้ธรรมแล้ว ยังทำให้เกิดภาวะสูญเสียเศรษฐกิจร่วมด้วย

ดังนั้น การที่รากฐานจิตใจแต่ละคนตกอยู่ในสภาพยึดติดรูปแบบของเทคโนโลยี ย่อมถือเป็นอุปสรรคปิดกั้นสติปัญญา ทำให้เกิดปัญหาขวางกั้นการเรียนรู้ธรรมะอย่างสำคัญด้วย

อนึ่ง กระแสการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของเทคโนโลยีที่ช่วยให้มนุษย์ได้รับความสะดวกสบายเพิ่มขึ้น หรืออีกนัยหนึ่งช่วยสร้างนิสัยทำงานด้วยมือรวมถึงส่วนอื่นของร่างกายไม่เป็น ถือเป็นสิ่งปิดกั้นการเรียนรู้ธรรมะอย่างสำคัญ

จากเหตุนี้เอง กระแสการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของเทคโนโลยีที่ไหลบ่าจากภายนอกเข้ามาสู่ชีวิตคนในสังคมไทย จึงส่งผลทำลายคุณธรรมและจริยธรรม ซึ่งควรจะมีอยู่ในรากฐานจิตใจคนท้องถิ่นอย่างเป็นธรรมชาติ

ดังนั้น เราน่าจะมองเห็นความจริงได้อย่างชัดเจนว่า เมื่อรากฐานจิตใจคนท้องถิ่นซึ่งอยู่ร่วมกันและเคยสามัคคีถึงกันและกันในการทำงาน จำต้องแตกแยกจากกันเป็นเอกเทศ ย่อมส่งผลทำให้มนุษย์ทุกชีวิตที่เคยอยู่ร่วมกันอย่างสงบ ช่วยให้มีความสุขต้องเปลี่ยนสภาพมาเป็นการซุลมุนวุ่นวาย แข่งดีแข่งเด่นกันเอง และช่วงชิงผลประโยชน์ส่วนตน ทำให้นับวันก็ยิ่งเกิดความริวราวนในสังคมมากขึ้น

ดังนั้น ถ้าสามารถศึกษากระบวนการเรียนรู้ศีลธรรมจากสังขารของชีวิตแต่ละคน โดยมองเห็นเหตุผลจากแต่ละจุดที่เชื่อมโยงถึงกัน ย่อมรู้ได้ว่า การฟื้นฟูศีลธรรมหาใช่ง่ายเช่นการนำคนมานั่งรวมๆกันเพื่อฟังคนพูดเท่านั้น

หากแต่ละคนสามารถปลดความรู้สึกลึกซึ้งติดอกติดใจจากรากฐานความคิดตัวเองได้อย่างต่อเนื่อง ศีลธรรมภายในจิตใจ ย่อมมีโอกาสปรากฏออกมาอย่างอิสระ ผ่านสื่อการนำปฏิบัติที่มีผลสัมพันธถึงเพื่อนมนุษย์แต่ละคน ไม่ว่าจะเกี่ยวข้องกับเรื่องใด ก็ตาม

นอกจากนั้น การอยู่ร่วมกันอันดีเป็นพื้นฐานสำคัญของการเรียนรู้ ถ้ารู้คุณค่าของการนำมาใช้ประโยชน์ย่อมสามารถรู้ความจริงได้ว่าการทำงานร่วมกันกับเพื่อนมนุษย์บนพื้นฐานความหลากหลายอย่างปราศจากกรอบจำกัด ย่อมถือว่าการเรียนรู้ธรรมะอย่างเข้าถึงรากฐานจิตใจที่มั่นใจได้

มองเห็นคนในสังคมเสื่อมศีลธรรมได้จากไหน?

ดังได้กล่าวไว้แล้วว่า การศึกษาเป็นพื้นฐานสำคัญที่สุดของการพัฒนาคุณภาพคนในสังคม ความสนใจที่มีต่อการศึกษาก็ไม่ควรมองไปยังด้านการจัดการ อันเป็นเพียงสิ่งซึ่งมนุษย์ประดิษฐ์ขึ้น แต่ควรให้ความสำคัญกับด้านอันเป็นธรรมชาติ เพื่อใช้เป็นฐานการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงถึงด้านการจัดการอย่างสำคัญ

แต่ว่าภาพความจริงซึ่งปรากฏอยู่ในขณะนี้กลับสะท้อนให้เห็นว่า คนยึดติดอยู่กับด้านการจัดการ ทำให้ไม่อาจหยั่งรากลงถึงด้านอันเป็นธรรมชาติ เพื่อช่วยให้เกิดความเข้าใจได้อย่างลึกซึ้ง

ดังได้กล่าวชี้แจงไว้แล้วว่า การเรียนรู้ความจริงที่มุ่งลงถึงความเป็นธรรมชาติและให้ความสำคัญ ณ จุดนี้เหนือสิ่งอื่นใด ย่อมมีวิถีทางนำไปสู่ความสำเร็จและมีความมั่นคงยั่งยืนต่อไปได้

หากภาพความจริงที่ปรากฏอยู่ในสังคม มีกระแสของคนซึ่งก้าวไปสู่ด้านทางการมากไปกว่าหวนกลับมามองเห็นความสำคัญของด้านธรรมชาติแล้ว ย่อมหมายความว่าศีลธรรมและคุณธรรมในสังคมกำลังเสื่อมมากขึ้น ดังจะพบความจริงได้ว่า เยาวชนพากันแห่เข้าไปสมัครเรียนมหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นเพียงรูปแบบหนึ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมาทั้งระบบ

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ผู้ที่สมัครใจหรืออยากเข้าไปอยู่ในด้านทางการ ไม่ว่าจะเป็นสถาบันการศึกษาหรือองค์กรงาน และไม่ว่าของภาครัฐหรือเอกชนอย่างขาดการหยั่งรู้ความจริงของด้านธรรมชาติซึ่งอยู่ในรากฐานจิตใจตนเอง คนที่เข้าไปในสายนี้ส่วนใหญ่ก็คือเดินเข้าไป รับเครื่องมือกลับมาทำลายคนเช่นตน โดยใช้โอกาสการจัดการศึกษาเป็นเครื่องมือ ยิ่งนับวันย่อมเห็นได้ชัดเจนมากขึ้น

นับตั้งแต่การเบียดเสียดเยียดยัดกันไปสมัครเข้าเรียนมหาวิทยาลัย ก็คือผลจากการยึดติดรูปแบบ ซึ่งทำให้คนเดินเข้าไปสู่รูแคบๆ จึงตกเป็นเหยื่ออิทธิพลจากด้านการจัดการ ซึ่งช่วยหล่อหลอมคนไทยให้มีจิตใจตกเป็นทาสคนชาติอื่นมากขึ้น

แม้ผู้ที่ก้าวเข้าไปทำงานอยู่ในด้านทางการ อาจมีเหตุผลสองด้านด้วยกัน ด้านแรก ก้าวเข้าไปเพราะอยากเข้า ซึ่งหมายความว่าธรรมชาติของคนลักษณะนี้ถูกอิทธิพลรูปแบบจากด้านทางการครอบงำรากฐานจิตใจเข้าไว้แล้ว ไม่ว่ารับเข้าไว้มากหรือน้อยก็ตาม

หากไม่เกิดปัญหาซึ่งตนสัมผัสได้เองจากของจริงหรือไม่ก็พบกับปัญหาแล้วหลงเดินตามกระแสลึกลงไปอีก ย่อมถูกกลืนโดยกระแสจากพื้นฐานการจัดการให้คนตกเข้าไปอยู่ใต้อิทธิพลวัตถุ จนกระทั่งกลายเป็นทาสรับใช้คนอื่นชัดเจนมากขึ้น

ส่วนผู้ที่ก้าวเข้าไปเพราะขัดผู้อื่นไม่ได้ อาทิเช่น ขัดผู้มีพระคุณเป็นต้น แต่ภายในรากฐานจิตใจยังมีความเป็นตัวของตัวเองอยู่อย่างชัดเจน หากรักษาสິงนี้ไว้ได้อย่างมั่นคง วันหนึ่งก็คงจะถูกบีบรัดให้ต้องถอยกลับออกมาจากการตัดสินใจด้วยตัวเองไม่ว่าเร็วหรือช้า นั่นหมายความว่า ตนได้มุ่งมั่นรักษาอุดมการณ์ของศีลธรรมเอาไว้ได้อย่างมั่นคงมาโดยตลอด

กับอีกส่วนหนึ่งก้าวเข้าไปเพราะยัง 모르ความจริง จึงต้องการเข้าไปเพื่อเรียนรู้ ซึ่งคนกลุ่มนี้หลังจากรู้ได้ถึงระดับหนึ่งแล้วและรอดพ้นเงื้อมมือภาวะครอบงำความคิดออกมาได้ ก็จะถอยออกมาเพื่อมุ่งไปสู่ความคิดและทิศทางที่ใหม่กว่า

ทุกวันนี้ ฉันเฝ้ามองดูชนรุ่นหลังเบียดเสียดเบียดยัดแย่งกันเข้าไปอยู่ในรูเล็กๆ ทั้งๆ ที่โอกาสในการศึกษาหาความรู้จากรากฐานที่อิสระเปิดกว้างอย่างเต็มเปี่ยม ถ้าใครมีตรงนี้อยู่ย่อมสามารถเห็นได้เอง และสามารถก้าวเข้าไปสู่ช่องทางต่างๆ ได้ทุกเรื่องแม้ไม่ใช่มหาวิทยาลัย โดยที่พบความจริงว่า ชีวิตย่อมดีได้จากความรู้ความสามารถในรากฐานตนเองโดยแท้

ดังนั้น คนที่มุ่งเข้าไปสู่รูแคบๆ ย่อมเปรียบเทียบได้ดูจระเข้จกเงาซึ่งส่องสะท้อนให้เห็นภาพของความคับแคบซึ่งปรากฏอยู่ในรากฐานจิตใจเป็นส่วนใหญ่ อาจมีคนส่วนน้อยที่หลงเข้าไปอยู่ในนี้ เพราะยังมองความจริงได้ไม่ถึง คงมีทางเลือกได้สองทางคือ หากเกิดความรู้สึกอัดอัดใจมากขึ้น

ย่อมถอยออกมาเพื่อเปลี่ยนวิถีทางเดินใหม่ หรือไม่ก็ยอมถูกมันกลืนไปจึงอยู่ต่อไปนานๆ บางคนเมื่อใกล้เกณฑ์ผ่านพ้นแล้วก็ยังอยากอยู่ต่อ นั่นหมายถึงว่าชีวิตบุคคลลักษณะนี้ แทนที่จะมุ่งไปสู่ภาวะหลุดพ้น คงจะจมกองทุกข์ตายไปในที่สุด โดยไม่มีโอกาสพบคำตอบได้ว่าศีลธรรมคืออะไรกันแน่?

วิญญาณความรักธรรมชาติและงานศิลปะ ที่สานถึงคุณธรรมภายในหัวใจคน

หัวใจสำคัญที่สุดของความเป็นคนคือ มี **วิญญาณที่ให้ความรักแก่ธรรมชาติ** แต่อย่าเพิ่งข้ามขั้นตอนไปว่า **เพราะรักต้นไม้จึงรักธรรมชาติ**

ความรักธรรมชาติ ควรเริ่มต้นจาก **ธรรมชาติซึ่งปรากฏเป็นความจริงอยู่ในตนเอง** และจากรากฐานจิตใจที่อิสระ น่าจะช่วยให้เปิดกว้างออกไปให้ความรักสรรพสิ่งทั้งหลายซึ่งอยู่รอบด้าน

จึงทำให้มีโอกาสสานกระแสความรักถึงเพื่อนมนุษย์ทุกคน รวมทั้งชีวิตอื่นสิ่งอื่นอย่างปราศจาก **เส้นแบ่งแยก** ว่าเป็นคนชาติไหนภาษาไหน อีกทั้งมีความรู้สึกนึกคิดแตกต่างจากตนอย่างไร นอกจากนั้นยังไม่มี การแบ่งแยกว่า เป็นคน สัตว์ หรือต้นไม้ รวมถึงกระบวนการธรรมชาติอันเป็นพื้นฐานของชีวิตและสิ่งแวดล้อม ซึ่งปรากฏเป็นสัจธรรมอยู่ในโลก

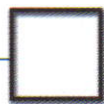

อนึ่ง การที่มีภาพสะท้อนปรากฏออกมาจากแนวคิดของคนส่วนใหญ่ในสังคมปัจจุบันว่า เพราะรักต้นไม้ อยู่กับต้นไม้ จึงเป็นคนรักธรรมชาติ และเข้าถึงธรรมชาติ หากนำเอาความสำคัญมาเรียงลำดับจากสิ่งที่กล่าวแล้วมาพิจารณา น่าจะพบความจริงว่า คนส่วนใหญ่ในสังคมยุคนี้มีรากฐานยึดติดอยู่กับปลายเหตุ

ทุกสิ่งที่กล่าวมาแล้วทั้งหมด บุคคลผู้มีวิญญานความรักธรรมชาติอันใสสะอาด ย่อมมีความรักอิสรภาพเป็นคุณสมบัติอยู่ในรากฐานจิตใจอย่างชัดเจน อีกทั้งมีการแสดงออก โดยการสร้างงานศิลปะจากจินตนาการซึ่งมีวิญญานภายในตนเองเป็นสิ่งที่กำหนด อย่างมีความสุข

อนึ่ง ผู้มีคุณสมบัติดังกล่าวแล้วอยู่ในหัวใจตัวเองอย่างครบถ้วน ไม่ว่าตนมีโอกาสสัมผัส ณ จุดใดในขณะใด ย่อมสานความสัมพันธ์จากใจถึงจุดอื่นได้หมดอย่างรู้เหตุรู้ผล

ดังนั้นไม่ว่าขณะใด ชีวิตจะสัมผัสอยู่กับสิ่งใดที่ปรากฏเห็นภาพเป็นอย่างไร ย่อมสามารถรู้และเข้าใจสิ่งนั้น รวมทั้งสานความรู้ความเข้าใจถึงภาพสิ่งอื่นได้อย่างลึกซึ้ง

จากความเข้าใจของผู้เขียนเรื่องนี้ ซึ่งตนรู้ว่ามีความรู้และสันตจิตเจตเจตงานด้านศิลปะไม่มากนัก หากเขียนจากใจ จึงต้องขออภัยผู้รู้ไว้ ณ โอกาสนี้ ก่อนที่จะกล่าวถึงเรื่องราวเกี่ยวกับงานด้านศิลปะ

ผู้เขียนเห็นว่า หัวใจของศิลปะเป็นสิ่งที่อยู่ในรากฐานของทุกคนอยู่แล้ว หากแต่ละคนมีความเคารพต่อผู้อื่น ซึ่งเป็นคนเช่นตน ย่อมสามารถเรียนรู้และเข้าใจได้ไม่ยาก สิ่งนี้หรือมิใช่ที่น่าจะถือเป็นคุณประโยชน์ของงานด้านศิลปะ ในเมื่อเราแต่ละคนจำเป็นต้องอยู่ร่วมกับทุกคน

จากพื้นฐานความรู้ดังกล่าวแล้ว หากผู้ใดมีอยู่ ย่อมสามารถอ่านถึงความจริงซึ่งอยู่ในหัวใจผู้อื่นได้ไม่ยาก จากรากฐานความรักซึ่งตนให้กับชีวิตคนทั้งหลาย เริ่มต้นความสำคัญจากชีวิตที่อยู่ติดพื้นดินอย่างเป็นธรรมชาติ และตนเองย่อมสะท้อนความจริงใจที่มีความรักและผูกพันอยู่กับการดำรงชีวิต ซึ่งให้ความสำคัญกับพื้นดินอย่างมีความสุข

บุคคลใดมีคุณสมบัติดังกล่าวมาแล้วทั้งหมด ปรากฏอยู่ในรากฐานจิตใจอย่างชัดเจน ไม่ว่าตนจะมีโอกาสสัมผัสกับสิ่งใดก็ตาม แม้พฤติกรรมที่แสดงออกจากชีวิตอื่น หรือสิ่งซึ่งปรากฏจากสิ่งอื่นดังเช่นเมื่อดินเมื่อดินทราย ย่อมมีจินตนาการที่เป็นสุนทรี

และคงไม่จบเพียงแค่นั้น หากเกิดความคิดริเริ่มสร้างงานในรูปแบบที่อิสระ อันเกิดจากวิญญานของตนที่มุ่งมั่นนำปฏิบัติอย่างมั่นคงอยู่บนวิถีทางอันเกิดจากรากฐานความคิดตนเอง ทำให้เกิดเป็นความจริงขึ้นมาได้เป็นช่วงๆ ส่งผลสะท้อนกลับมาทำให้ตนมีโอกาสรู้ถึงการเปลี่ยนแปลง อันเป็นวัฏจักรได้อย่างลึกซึ้ง ดังเช่นที่มักกล่าวไว้ให้คิดว่า ความฝันที่เป็นจริง

ดังนั้น การแสดงออกจาก งานดนตรี งานเขียนภาพ งานถ่ายภาพ งานประพันธ์ โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน อันเป็นวรรณกรรม หรือมีงานรูปแบบอื่นๆ เกิดขึ้นอีก

สำหรับผู้ที่มีความจริงใจเพราะมีความรักอย่างแท้จริง ไม่ว่าจะยืนอยู่ ณ สายไหน ย่อมไม่มีคำว่า **ตนไม่รู้เรื่องที่เป็นความจริงจากสายอื่น** หากมองเห็นเหตุผลที่สานถึงกันได้หมด นั่นหมายความว่า **ความจริงใจซึ่งแต่ละคนมีต่อผู้อื่นอย่างแท้จริง อันถือเป็น คุณธรรมที่ประเสริฐสุดแล้ว**

แต่มนุษย์ผู้ซึ่งยังมีกิเลส ย่อมมีความเป็นพรรคพวก เนื่องจากวิญญานตนเองยังได้รับการพัฒนาไม่ถึงจุดที่อิสระอย่างแท้จริง ย่อมละจากเส้นแบ่งแยกดังกล่าวได้ยาก จนกว่าจะสามารถเข้าใจความจริงของวิญญานตัวเองได้ถึงระดับหนึ่งแล้ว

สำหรับผู้ที่มีงมงายสิ่งต่างๆ มาปฏิบัติได้แล้ว และชีวิตยังคงต้องดำเนินต่อไป อีกทั้งรู้สึกห่วงใยว่า สิ่งซึ่งตนนำปฏิบัติจะส่งผลกระทบทำให้บุคคลอื่นจำต้องเดือดร้อน ณ โอกาสนี้ ใครขออนุญาตฝากแนวคิดที่เชื่อว่า น่าจะถือเป็นความจริงไว้รวม ๒ ประการ

ประการแรก จากหลักธรรมชาติซึ่งชี้ไว้อย่างชัดเจนว่า **ไม่มีอะไรที่เราจะหวังรับผลได้ร้อยทั้งร้อย** ดังนั้นจึงควรหวนกลับมาสำรวจตัวเอง เพื่อทบทวนดูว่าเรามีเป้าหมายอันแท้จริงหรือเปล่า กับอีกด้านหนึ่ง เราล้าปฏิบัติในสิ่งซึ่งตนคิดว่า ชอบแล้วด้วยเหตุและผลหรือเปล่าซึ่งความกล้า กับอีกด้านหนึ่ง **ไม่ว่าสิ่งใดจะเกิดขึ้นจากผลการปฏิบัติของตน นั่นคือวิถีทางซึ่งนำไปสู่การรู้ความจริง**

ประการที่สอง หากมองบุคคลใดจากรากฐานที่อิสระ และรู้ว่า **สิ่งใดคือเรื่องของเรา สิ่งใดคือเรื่องของเขา** ผลจากการปฏิบัติของเรา แม้อาจสร้างปัญหาให้กับผู้อื่น มันก็คือครูสอนให้เขาหวนกลับไปสำรวจตัวเอง เพื่อรู้ความจริงว่าตนได้ทำสิ่งใดไว้และควรปรับตัวปรับใจอย่างไรต่อไป

ความรักจากรากฐานอย่างแท้จริง ย่อมไม่เกรงคนเกลียดชัง โดยที่รู้ได้อย่างลึกซึ้งว่าวันหนึ่งผู้ซึ่งได้รับผลกระทบคงหวนกลับมารักเรามากขึ้นไปอีก จึงขึ้นอยู่กับ **ความกล้าที่จะปฏิบัติในสิ่งซึ่งเชื่อว่าชอบด้วยเหตุผลแล้ว**

อย่างไรก็ตาม **สังขรณ์ซึ่งแต่ละคนเรียนรู้โดยเน้นการนำปฏิบัติ จากจิตวิญญานที่ให้ความรักและซาบซึ้งกับพื้นดิน ย่อมมีเหตุผลเป็นสื่อสร้างสายสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ผู้มีรากฐานจิตใจร่วมกันเป็นหนึ่งเดียว** ช่วยให้เกิดความมั่นคงและนำไปสู่ความสุขสมปรารถนาอย่างแท้จริงได้ ทั้งแก่ตนเองและสังคม

ดังนั้น **ความเป็นไปได้จากวิถีทางที่ได้กล่าวมาแล้วทั้งหมด น่าจะหมายความว่า กระบวนการเรียนรู้ธรรมะจากธรรมชาติ ซึ่งควรจะได้รับผลมุ่งสู่เป้าหมายอันเป็นที่สุดแล้ว**

มนุษย์แต่ละคนที่เกิดมา ย่อมต้องพึ่งพาซึ่งกันและกัน โดยเริ่มต้นจากการพึ่งพาในด้านจิตใจ แล้วจึงก้าวไปถึงการพึ่งพากันและกันในด้านร่างกาย ซึ่งวิถีทางดังกล่าว บุคคลผู้รู้ธรรมะย่อมสามารถให้การเปลี่ยนแปลงมีโอกาสเป็นไปอย่างเป็นธรรมชาติหรือเป็นไปตามเหตุและผล

มนุษย์ผู้ซึ่งยังมีกิเลส ย่อมนำเอาความอยากจากตนเข้าไปแอบแฝง ทำให้ผลจากการปฏิบัติขาดความมั่นคง หากส่งผลหวนกลับมาทำร้ายตนเอง แต่ก็ควรเข้าใจว่า **สิ่งนี้คือธรรมชาติของโลกมนุษย์อีกเช่นกัน**

อย่างไรก็ตาม บุคคลผู้รู้ตนเอง ย่อมไม่ยอมให้กระแสดังกล่าวสร้างอิทธิพลไว้เหนือตน จึงมุ่งมั่นทำงานเพื่อมุ่งรักษาความมีวิญญานของตนไว้อย่างดีที่สุด

บทสรุป

เรื่องราวซึ่งนำมาบันทึกไว้นี้ ผู้เขียนเรียบเรียงขึ้นจากประสบการณ์ชีวิตทั้งหมดเท่าที่ได้มีการหวนกลับไปทบทวน เพื่อค้นหาความจริงจากสิ่งซึ่งตนผ่านร้อนผ่านหนาวและผ่านความรู้สึกทุกข์-สุข อันเป็นสิ่งหมุนวนกันเป็นวัฏจักร มาจนกระทั่งถึงช่วงนี้ จึงขออนุญาตนำเสนอออกเผยแพร่สู่ทุกคน โดยเฉพาะเน้นชนรุ่นหลัง ซึ่งย่อมมีผู้รับได้มากได้น้อยแตกต่างกันไป ใครที่มีกระแสจิตวิญญาณร่วมกันกับผู้เขียน ย่อมรู้ได้และรับได้ทั้งหมด

แต่ก็หาใช่ว่าผู้เขียนจะสามารถรู้ได้หมดแล้ว จึงยังคงสนใจเรียนรู้ต่อไปจนถึงจุดจบของชีวิต นั่นคือโรงเรียนใหญ่ที่สุดสำหรับชีวิตนี้ ซึ่งได้มีโอกาสเรียนรู้ความจริงจากสิ่งหลอกลวงที่แฝงอยู่ในบรรยากาศของโลกภายนอก อันไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

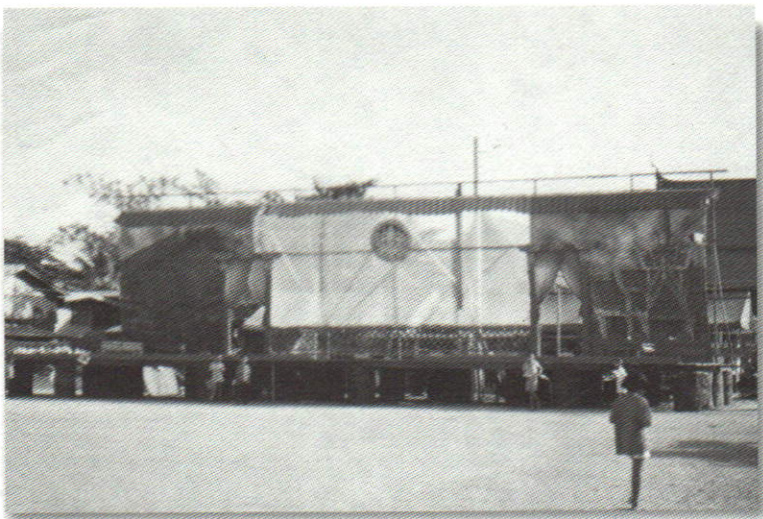
จาก โขนวิทยุ ถึง โขนโทรทัศน์

ปัญญา นิตยสุวรรณ

การแสดงโขนสมัยโบราณจะมีอยู่ ๕ ประเภท คือ โขนกลางแปลง แสดงบนพื้นดินกลางสนามหญ้า ใช้ธรรมชาติเป็นฉากประกอบ ส่วนโขนที่มีการปลูกโรงให้แสดงคือ โขนนั่งราว หรือ โขนโรงนอก ใช้ราวไม้กระบอกให้ตัวโขนนั่งแทนเตียง โขนที่วิวัฒนาการจากการแสดงหนังใหญ่ที่แสดงบนเวที ด้านหลังเป็นจอผ้าขาวเรียกว่า โขนหน้าจอ ซึ่งเป็นจอแบบที่ใช้แสดงหนังใหญ่ การแสดงโขนหน้าจอที่ว่าวิวัฒนาการมาจากการแสดงหนังใหญ่ก็เพราะในสมัยโบราณมีการขีด

หนังใหญ่ แล้วปล่อยตัวโขนออกมาแสดงในบางตอน เรียกว่า **หนังติดตัวโขน** ต่อมาเลิกการขีดหนังใหญ่ เหลือแต่การแสดงโขนล้วนๆ แต่ก็ยังแสดงอยู่ที่หน้าจอหนังใหญ่ จึงเรียกว่าโขนหน้าจอ การแสดงโขนในสมัยก่อนมีแต่การพากย์และเจรจาตามแบบการแสดงหนังใหญ่ เมื่อนำเอาการขับร้องและการจับระบำรำฟ้อนตามศิลปะของการแสดงของละครในเข้าไปร่วมอยู่ในการแสดงโขนเลยเรียกโขนประเภทนี้ว่าโขนโรงใน

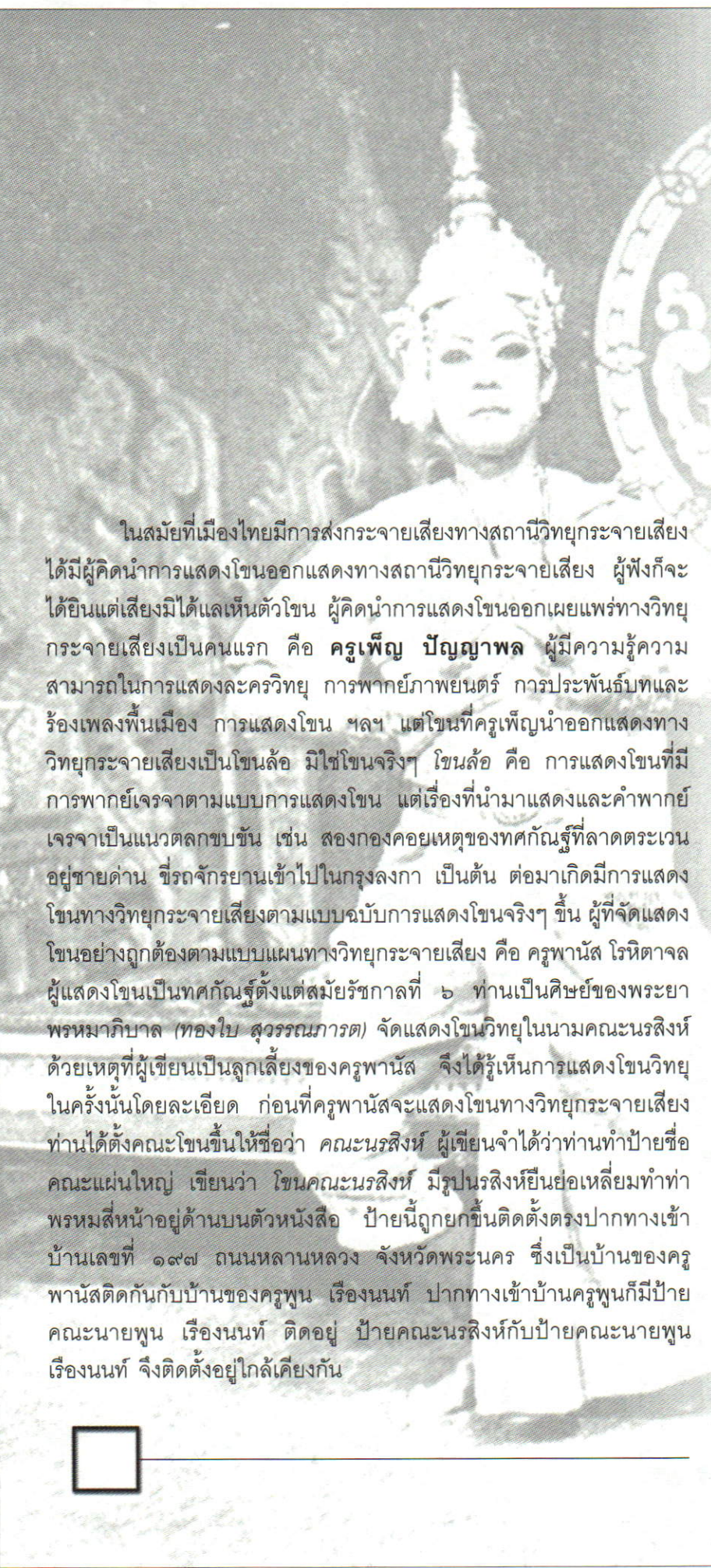
ครั้นถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เกิดมีละครดึกดำบรรพ์ซึ่งเป็นละครที่มีฉากประกอบตามท้องเรื่อง โขนจึงวิวัฒนาการให้มีฉากประกอบด้วย เรียกว่า **โขนฉาก** การแสดงโขนฉากนำเอาศิลปะการแสดงของโขนโรงในไปแสดง คือ การแสดงโขนที่มีทั้งการขับร้อง การพากย์เจรจาและการจับระบำรำฟ้อน

โรงโขนหน้าจอ

โขนทั้ง ๕ ประเภทดังกล่าวนี้ แสดงให้ผู้ชมได้
แลเห็นทางตาและได้ยินเสียงทางหู บางโอกาสผู้ชมยัง
ได้สัมผัสตัวผู้แสดงอีกด้วย ในกรณีที่โขนแสดงตอน
เย็นๆ เวลาเผาศพ ที่เรียกว่า การแสดงโขนหน้าไฟ
การแสดงโขนหน้าไฟในสมัยก่อนจะแสดงบนเวที
เนื่องจากการปลุกเวทให้แสดง เพราะหลังจากแสดง
ตอนเย็นแล้ว จะต้องแสดงตอนกลางคืนด้วย แต่ใน
ปัจจุบันนี้ การแสดงโขนเป็นภาวะยุ่งยากและหมด
เปลืองเงินทองมาก เจ้าภาพจัดงานศพจึงมักจะมีโขน
เฉพาะตอนเผาหลอกในตอนเย็นก่อนจะเผาจริง ซึ่งเรียก
กันว่าโขนหน้าไฟเพียงเท่านั้น ในตอนกลางคืนไม่มี
การแสดง ดังนั้นเจ้าภาพจึงมิได้ปลุกโรงให้โขนแสดง
โขนหน้าไฟจึงแสดงกันในศาลาข้าง บริเวณหน้าศาลาข้าง
ส่วนมากจะแสดงหน้าเมรุที่เผาศพ สมัยก่อนนิยมแสดง
ในขณะที่คนขึ้นเผาศพ ผู้ที่ขึ้นไปเผาศพจึงต้องเดินขึ้น
เมรุโดยผ่านตัวโขนที่กำลังแสดง ถ้าการแสดงตอนไหนมี
บรรดาพวกลิงมากมาย เช่น ตอนนางลอย พระรามยก
ขบวนพยุหเสนาลงไปสรงน้ำ ผู้แสดงเป็นสิบแปดมงกุฎ
หรือเรียกกันเป็นที่รู้ว่าเสนาลิง มักใช้เด็กๆ แสดง ผู้ที่ขึ้น
เผาศพเกิดความเอ็นดูพวกลิงเหล่านี้ก็มักจะเอื้อมมือไป
จับหัวหรือถูกเนื้อต้องตัวพวกเสนาลิงเล่นเป็นเหตุให้ผู้
เขียนเล่าว่า การชมโขนจะได้แลเห็นด้วยตา ได้ยินด้วยหู
และได้สัมผัสตัวแสดงอีกด้วย ปัจจุบันนี้การแสดงโขน
หน้าไฟนิยมแสดงก่อนเวลาเผา โดยแสดงระหว่างที่
ผู้มาเผาศพนั่งรอเวลาเผา เพื่อให้ผู้ที่มาเผาศพได้ดูโขน
อย่างเต็มที่ ไม่ต้องดูไปเดินขึ้นบันไดเมรุไปด้วย ส่วน
ผู้แสดงโขนก็ได้แสดงอย่างมีระเบียบเรียบร้อย เพราะ
ฉะนั้นการดูโขนหน้าไฟในสมัยนี้ ผู้ดูจึงไม่มีโอกาสได้
สัมผัสตัวโขนอีกแล้ว

ในสมัยที่เมืองไทยมีการส่งกระจายเสียงทางสถานีวิทยุกระจายเสียง ได้มีผู้คิดนำการแสดงโขนออกแสดงทางสถานีวิทยุกระจายเสียง ผู้ฟังก็จะได้ยินแต่เสียงมิได้แลเห็นตัวโขน ผู้คิดนำการแสดงโขนออกเผยแพร่ทางวิทยุกระจายเสียงเป็นคนแรก คือ **ครูเพ็ญ ปัญญาพล** ผู้มีความรู้ความสามารถในการแสดงละครวิทยุ การพากย์ภาพยนตร์ การประพันธ์บทและร้องเพลงพื้นเมือง การแสดงโขน ฯลฯ แต่โขนที่ครูเพ็ญนำออกแสดงทางวิทยุกระจายเสียงเป็นโขนล้อ มิใช่โขนจริงๆ โขนล้อ คือ การแสดงโขนที่มีการพากย์เจรจาตามแบบการแสดงโขน แต่เรื่องที่นำมาแสดงและคำพากย์เจรจามีเป็นแนวตลกขบขัน เช่น สองกองคอยเหตุของทศกัณฐ์ที่ลาดตระเวนอยู่ชายด่าน ชีรรถจักรยานเข้าไปในกรุงลงกา เป็นต้น ต่อมาเกิดมีการแสดงโขนทางวิทยุกระจายเสียงตามแบบฉบับการแสดงโขนจริงๆ ขึ้น ผู้ที่จัดแสดงโขนอย่างถูกต้องตามแบบแผนทางวิทยุกระจายเสียง คือ **ครูพานัส** โรหิตาจร ผู้แสดงโขนเป็นทศกัณฐ์ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๖ ท่านเป็นศิษย์ของพระยาพรหมมาภิบาล (ทองใบ สุวรรณภารต) จัดแสดงโขนวิทยุในนามคณะนรสิงห์ ด้วยเหตุที่ผู้เขียนเป็นลูกเลี้ยงของครูพานัส จึงได้รู้เห็นการแสดงโขนวิทยุในครั้งนั้นโดยละเอียด ก่อนที่ครูพานัสจะแสดงโขนทางวิทยุกระจายเสียง ท่านได้ตั้งคณะโขนขึ้นให้ชื่อว่า **คณะนรสิงห์** ผู้เขียนจำได้ว่าท่านทำป้ายชื่อคณะแผ่นใหญ่ เขียนว่า **โขนคณะนรสิงห์** มีรูปนรสิงห์ยืนย่อเหลี่ยมทำท่าพรหมสีหน้าอยู่ด้านบนบนตัวหนังสือ ป้ายนี้ถูกยกขึ้นติดตั้งตรงปากทางเข้าบ้านเลขที่ ๑๙๗ ถนนหลานหลวง จังหวัดพระนคร ซึ่งเป็นบ้านของครูพานัสติดกันกับบ้านของครูพูน เรืองนนท์ ปากทางเข้าบ้านครูพูนก็มีป้ายคณะนายพูน เรืองนนท์ ติดอยู่ ป้ายคณะนรสิงห์กับป้ายคณะนายพูน เรืองนนท์ จึงติดตั้งอยู่ใกล้เคียงกัน

ในระหว่างที่ยังไม่ได้รับงานโขนนั้น ครูพานัสก็คิดจะทำบทโขนไปแสดงทางวิทยุกระจายเสียง เมื่อติดต่อสถานีวิทยุได้แล้ว ท่านก็แต่งบทโขนชุดสร้างกรุงลงกา ครูพานัสเป็นคนเจรจาร่วมกับนายทวี ลูกเขยของท่านที่เจรจาโขนได้ มีการซ่อมพากย์เจรจาโขนชุดสร้างกรุงลงกาที่บ้านของครูพานัสเป็นประจำ ผู้เขียนได้เห็นบทโขนชุดนี้ และครูพานัสก็ชวนให้พากย์ด้วย แต่ในเวลานั้นราวๆ พ.ศ. ๒๔๙๓ ผู้เขียนยังเป็นเด็กเรียนอยู่โรงเรียนนาฏศิลป์ ขึ้นต้นปีที่ ๒ หัดโขนเป็นตัวพระ ยังไม่เคยหัดพากย์โขน จึงพากย์เจรจาโขนไม่ได้ ครูพานัสออกปากว่าจะหัดให้แต่ผู้เขียนกลัวจะพากย์ไม่ได้ จึงไม่ได้หัดได้แต่นั่งดูครูพานัสพากย์โขนกับลูกเขยของท่าน

เมื่อฝึกซ้อมกันหลายครั้งแล้ว ก็ถึงเวลาออกอากาศ ครูพานัสและนายทวีกับคณะนรสิงห์ก็ไปที่สถานีวิทยุ ๑ ปณ. ซึ่งตั้งอยู่ที่ชั้น ๒ อาคารกรมไปรษณีย์โทรเลขหลังเก่า (ปัจจุบันรื้อแล้ว) หน้าโรงไฟฟ้าวัดเลียบ ซ่างๆ สะพานพระพุทธรยอดฟ้าฯ ปัจจุบันคือเชิงสะพานพระปกเกล้าฯ ฝั่งพระนคร ผู้เขียนก็ร่วมไปด้วยได้แลเห็นการพากย์โขนออกอากาศในห้องส่งของสถานีวิทยุ ๑ ปณ. การแสดงโขนทางสถานีวิทยุกระจายเสียงของคณะนรสิงห์ในครั้งนั้นเป็นครั้งแรกและครั้งสุดท้าย เพราะต่อจากนั้นก็ไม่ได้เห็นครูพานัสจัดแสดงโขนทางวิทยุกระจายเสียงอีก

ระหว่างที่ผู้เขียนเรียนอยู่ในโรงเรียนนาฏศิลป์หรือวิทยาลัยนาฏศิลป์ในปัจจุบันนี้ ก็ไม่เคยได้ข่าวว่ามีใครคนไหนแสดงออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียง จนกระทั่งผู้เขียนออกจากโรงเรียนนาฏศิลป์ และเข้ารับราชการอยู่ในแผนกนาฏศิลป์ กองการสังคีต กรมศิลปากร **ครูอาคม สายาคม** ซึ่งเป็นศิลปินเอกของกรมศิลปากร เคยแสดงโขนล้อ ละครย้อย และเพลงพื้นเมือง คณะปัญญาพลของครูเพ็ญ ปัญญาพล ออกอากาศทางวิทยุกระจายเสียงมาตั้งแต่แรก ครูอาคมจัดนิยายประกอบดนตรีสากล และดนตรีไทยในนาม **คณะสายเมธี** แสดงออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยของกรมประชาสัมพันธ์เป็นประจำ ในเวลานั้นผู้เขียนแต่งบทนิยายและแสดงละครวิทยุอยู่กับครูอาคมด้วย ครูอาคมคิดจะนำโขนออกแสดงทางวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยบ้าง ท่านจึงไปขอรายการซึ่งก็ได้รับอนุมัติให้จัดแสดงโขนทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยได้เป็นประจำทุกเดือนเว้นเดือน โดยสลับกับการแสดงนิยายประกอบดนตรีสากล คณะสายเมธี เพื่อมิให้คณะที่แสดงโขนมีชื่อซ้ำกับคณะสายเมธี ครูอาคมจึงตั้งชื่อคณะที่แสดงโขนทางวิทยุกระจายเสียงว่า **คณะสายาคม**

ครูอาคมได้เวลาแสดงโขนออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ในเวลา ๒๑.๓๐ น. - ๒๒.๓๐ น. ท่านมอบให้ผู้เขียนจัดทำบทโขน โดยครูอาคมเป็นคนพากย์ร่วมกับครูประพันธ์ สุคนธชาติ และผู้เขียน นักร้องก็คือ ครูสุดจิต ดุริยประณีต ศิลปินแห่งชาติ คณะสายาคมแสดงโขนออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยมาเป็นเวลานานพอสมควร ก็เลิกกันไป เพราะค่าใช้จ่ายมาก ต้องมีวงปี่พาทย์ประกอบการแสดงด้วย ในเวลานั้นกรมประชาสัมพันธ์มีงบค่าใช้จ่ายให้คณะละ ๓๐๐ บาทเท่านั้น ครูอาคมพิจารณาเห็นว่าการเล่นอนิยายประกอบดนตรีสากลสลับกับนิยายประกอบดนตรีไทย ในนามของคณะสายเมธีจะดีกว่าแสดงโขน ท่านจึงเน้นหนักไปในการแสดงนิยายแทนการแสดงโขน

ครูอาคม สายาคม

ผู้เขียนเป็นคนทำบทและพากย์โขนให้คณะของครูอาคม เมื่อครูอาคมไม่จัดโขนแสดงทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ผู้เขียนจึงทำเรื่องเสนอผู้อำนวยการสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยในสมัยนั้นคือ นายदनัย ศรียาภย์ (ต่อมาเป็นอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์) ขอจัดโขนแสดงทางวิทยุกระจายเสียง ซึ่งนายदनัยก็อนุมัติ และมอบให้นายสุคนธ์ อำไพจิตร หัวหน้าแผนกจัดรายการจัดโขนของผู้เขียนซึ่งตั้งชื่อคณะว่า “ปัญญาศิลป์” ออกแสดงทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๔ เป็นต้นมา ตอนแรกก็แสดงกลางคืนเวลา ๒๑.๓๐ น. - ๒๒.๓๐ น. เดือนเว้นเดือน ต่อมาจึงเปลี่ยนมาแสดงในเวลา ๑๓.๐๐ น. - ๑๔.๐๐ น. ทุกวันอาทิตย์ต้นเดือนเป็นประจำ ผู้เขียนนำเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย มาจัดทำเป็นบทโขนแสดงตั้งแต่ต้นจนจบ แล้วจึงนำพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชมาจัดทำเป็นบทโขน แต่ก็แสดงไปไม่จบเรื่องเพราะผู้เขียนเลิกเสียก่อน เนื่องจากสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยย้ายจากอาคารกรมประชาสัมพันธ์ ถนนราชดำเนินไปอยู่ที่ถนนวิภาวดีรังสิต ซึ่งสมัยนั้นการคมนาคมไม่ค่อยสะดวก ผู้เขียนจึงขอเลิกรายการแสดงโขน

ต่อมาทางสถานีวิทยุศึกษา ขอให้ผู้เขียนจัดแสดงโขนทางวิทยุกระจายเสียงเป็นตอนๆ ครั้งละ ๓๐ นาที โดยการบันทึกเสียงติดต่อกันไป นำออกอากาศทางวิทยุเครือข่ายของกรมประชาสัมพันธ์ทั่วราชอาณาจักร ผู้เขียนนำประวัติของตัวเอกๆ ในเรื่องรามเกียรติ์มาทำเป็นบทโขนนำออกแสดงจนครบหมดทุกตัว รวมทั้งสิ้นประมาณ ๕๐๐ ตอน

การแสดงโขนทางวิทยุกระจายเสียง ที่เรียกกันง่าย ๆ สั้น ๆ ว่าโขนวิทยุ นั้น การดำเนินเรื่องมิได้ฉีกแตกต่าง

แตกต่างไปจากการแสดงโขนบนเวทีแต่อย่างใด ส่วนที่โขนวิทยุผิดกับโขนเวทีก็คือ ผู้ฟังได้ยินแต่เสียงพากย์เจรจา ขับร้อง และเสียงดนตรี โดยไม่เห็นตัวผู้แสดง การแสดงค่อนข้างจะรวดเร็วกว่าโขนบนเวที เพราะเพลงหน้าพาทย์ต่างๆ เช่น เพลงเชิด เพลงกราวใน กราวนอก เพลงฉิ่ง ฯลฯ ไม่ต้องบรรเลงยาวๆ เต็มเพลง เนื่องจากไม่มีตัวโขนรำรำ ดังนั้นถ้าต้องการดำเนินเรื่องให้เร็วขึ้นก็บรรเลงเพลงหน้าพาทย์ดังกล่าวมาแล้วเพียงสั้นๆ ก็พอ ส่วนเพลงหน้าพาทย์ที่บรรเลง ๒ เที้ยว เช่น เพลงตระนิมิต กระบองกัน ชำนาญ ฯลฯ ในการแสดงโขนวิทยุมักจะบรรเลงเพียงเที้ยวเดียวเท่านั้น สำหรับคนเจรจาเวลาเจรจาก็จะเจรจาเร็วๆ ได้ เพราะมีบทให้อ่านอยู่แล้ว ไม่ต้องมัวนึกถึงคำเจรจาว่าจะเจรจาอย่างไร และข้อสำคัญคือ ไม่มีตัวโขนมาตีบทตามคำเจรจาด้วย ผู้ที่เคยชมการแสดงโขนบนเวทีมาก่อน เมื่อมาฟังโขนทางวิทยุ เวลาที่พาทย์บรรเลงเพลงหน้าพาทย์ก็ต้องนึกถึงลีลาท่าทางของตัวโขนไปด้วย ว่าเพลงนั้นๆ ตัวโขนจะต้องทำท่าอย่างไร

ถ้าจะนับว่าโขนวิทยุเป็นวิวัฒนาการของการแสดงโขนอีกแบบหนึ่งก็น่าจะได้ เพราะเป็นการแสดงโขนที่ไม่เห็นตัวโขน ได้ยินแต่เสียงเท่านั้น ส่วนที่ผิดแตกต่างจากการแสดงโขนบนเวทีก็มีตามที่ได้เล่ามาแล้ว

สมัยที่ผู้เขียนจัดโขนแสดงออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ทั้งในตอนกลางคืนและตอนกลางวันนั้น ในมหามงคลวโรกาสสำคัญๆ เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษา วันเฉลิมฉลองพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก และพระราชพิธีสถาปนาสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร กรมประชาสัมพันธ์ก็ขอให้ผู้เขียนจัดแสดงโขนตอนที่เป็นมงคลเป็นรายการพิเศษแสดงในวันสำคัญดังกล่าว

การแสดงโขนออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยสมัยนั้น ผู้ที่อยู่ในสวนเขตจังหวัดนนทบุรี ที่รู้จักผู้เขียน เคยเล่าให้ฟังว่าได้ยินเสียงพากย์เจรจาโขนจากวิทยุที่ผู้คนในละแวกนั้นเปิดฟัง คิดว่าที่วัดข้างบ้านมีโขน ก็รีบแต่งตัวออกไปดู แต่ก็ไม่มีการแสดง สืบถามได้ความว่าเป็นเสียงการแสดงโขนจากวิทยุกระจายเสียง

เมื่อเล่าถึงโขนวิทยุแล้วก็จะขอเล่าเรื่องโขนโทรทัศน์ให้ทราบไว้ด้วย โขนโทรทัศน์นับเป็นวิวัฒนาการอีกขั้นหนึ่งของการแสดงโขนที่เกิดภายหลังโขนวิทยุ ศิลปะการแสดงโขนโทรทัศน์ก็คือโขนฉากนั่นเอง แต่โขนโทรทัศน์ดีกว่าโขนฉาก เพราะเทคนิคต่างๆ ทำได้ดีและแนบเนียนกว่าโขนฉาก ผู้เขียนจะเล่าถึงเรื่องโขนโทรทัศน์ให้ทราบต่อไป

เมื่อเมืองไทยมีสถานีโทรทัศน์ช่องแรก คือ สถานีไทยทีวีช่อง ๕ บางขุนพรหม ตั้งอยู่ในบริเวณธนาคารแห่งประเทศไทย ในสมัยนั้นโทรทัศน์เป็นของใหม่สำหรับคนไทย และโทรทัศน์ก็มีเพียงช่องเดียว ผู้คนจึงต้องเปิดช่อง ๕ ชมรายการโดยไม่มีช่องอื่นให้เลือกดูได้เหมือนในปัจจุบันนี้ การแสดงต่างๆ ของไทยไม่ว่าจะเป็นลิเก เพลงพื้นเมือง ละครรำ ฯลฯ ถูกนำไปแสดงออกอากาศทางโทรทัศน์เป็นประจำ โขนก็เป็นนาฏกรรมอีกชนิดหนึ่งที่แสดงออกอากาศด้วย ผู้ที่จัดโขนไปแสดงทางโทรทัศน์ในเวลานั้นคือครูยอแสง ภักดีเทวา การแสดงโขนสมัยนั้นต้องแสดงสด ไม่มีการบันทึกเทปอย่างในปัจจุบัน เวลาแสดงหากมีการผิดพลาดขาดตกบกพร่อง ก็ต้องปล่อยยให้เลยตามเลย ไม่มีโอกาสแก้ไขได้ ครูยอแสงจัดโขนแสดงทางสถานีโทรทัศน์ช่อง ๕ บางขุนพรหมหลายครั้ง ผู้เขียนพากย์โขนให้ครูยอแสงคู่กับคุณสุจินต์ งามบุญอุดม ซึ่งทำงานอยู่ที่โรงงานสุรา บางยี่ขัน มีความสามารถในการทำขวัญนาคและสนใจการพากย์เจรจาโขน จึงได้ศึกษาเล่าเรียนกับครูพานัส โรหิตาจล และครูทองย้อย สีตะโลหิต จนพากย์เจรจาโขนได้ดี

ในเวลาต่อมากรมศิลปากรก็จัดโซนชุดต่างๆ ออกแสดงทางโทรทัศน์บ้าง บางครั้งก็จัดรายการแสดง นาฏศิลป์ชุดต่างๆ เรียกว่าวิพิธทัศนา ประกอบด้วยการ แสดงระบำรำฟ้อน ส่งท้ายด้วยการแสดงละครหรือโขน ชุดยาว พอเหมาะกับเวลาแสดงภายใน ๑ ชั่วโมงเศษ ผู้อุปถัมภ์รายการของกรมศิลปากรสมัยนั้นคือบริษัท บาโรบราวน์ จำกัด ภายหลังจึงเปลี่ยนเป็นบริษัทมกล สุโกศล ผู้รับผิดชอบการแสดงโขนละครของกรมศิลปากร ออกอากาศทางโทรทัศน์คือ ครูอาคม สายาคม ก่อนจะ เริ่มการแสดงหลังจากจบไตเติ้ลแล้ว ครูอาคมจะเป็น ผู้บรรยายการแสดงในแต่ละครั้ง ต่อมาจัดให้สุภาพสตรี ซึ่งเป็นนาฏศิลป์ของกรมศิลปากรเป็นผู้บรรยายแทน

การแสดงโขน ละคร ฟ้อนรำ ของกรมศิลปากร ทางสถานีโทรทัศน์ช่อง ๔ บางขุนพรหม ดำเนินมาเรื่อยๆ จนย้ายไปออกอากาศชั่วคราวที่อาคารถนน พระอาทิตย์ บางลำพู เปลี่ยนเป็นช่อง ๙ กรมศิลปากร ยังติดตามไปแสดงโขนละครออกอากาศอยู่เป็นประจำ ทุกเดือน

สมัยต่อมาเกิดมีสถานีโทรทัศน์ช่อง ๕ ช่อง ๗ และช่อง ๓ เพิ่มขึ้น กรมศิลปากรก็จัดโขนละครไป แสดงทุกช่อง ในสมัยที่เปิดสถานีโทรทัศน์ช่อง ๕ ของ กองทัพบกใหม่ๆ นั้น มีผู้อุปถัมภ์การแสดงโขนของ กรมศิลปากรเป็นประจำทุกเดือน โดยมีวัตถุประสงค์ให้ กรมศิลปากรแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์ ตามพระราช- นิพนธ์ในรัชกาลที่ ๑ ตั้งแต่ต้นจนจบ กรมศิลปากร มอบให้วิทยาลัยนาฏศิลป์เป็นผู้จัดแสดงโขนทางสถานี โทรทัศน์ช่อง ๕ ของกองทัพบก การแสดงโขนในครั้งนั้น มุ่งเน้นไปในทางให้ทั้งความรู้และความบันเทิงแก่ผู้ชม ครูประพันธ์ สุขนระชาติ อาจารย์ทางวิชาการด้านพากย์ เจริญโขนของวิทยาลัยนาฏศิลป์เป็นผู้จัดทำบท ครู ประพันธ์จัดทำบทโขนดำเนินเรื่องตั้งแต่หิรันดย์กษัตริย์ม้วน แผ่นดิน เรื่อยไปตอนละเดือน การดำเนินเรื่องรามเกียรติ์ บางตอนมีความพิสดารยุ่งยาก ไม่สามารถจัดเป็นการ แสดงในรูปแบบของโขนได้ แต่เพื่อไม่ให้เสียเนื้อเรื่อง

เพราะมุ่งหมายจะแสดงให้เห็นครบตามเรื่องรามเกียรติ์ เมื่อถึงตอนที่ยุ่งยากพิสดารจัดแสดงโขนไม่ได้ ก็มีการ เขียนภาพจิตรกรรมบรรยายเรื่องราวในตอนนั้นๆ แทน ผู้ชมก็จะได้ทราบเรื่องรามเกียรติ์ติดต่อกันไปโดยไม่ขาด ตกบกพร่อง การแสดงโขนดำเนินเรื่องรามเกียรติ์ทาง โทรทัศน์ช่อง ๕ ของกองทัพบก โดยวิทยาลัยนาฏศิลป์ กรมศิลปากร ดำเนินมาเป็นเวลานานพอสมควรก็มีอัน ต้องเลิกกันไปไม่ถึงตอนจบของเรื่อง เนื่องจากผู้อุปถัมภ์ รายการขอเลิกอุปการะ โขนดำเนินเรื่องรามเกียรติ์ตาม พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๑ จึงต้องเลิกไปอย่างน่า เสียหาย

ต่อมาธนาคารกรุงเทพ จำกัด ขอรับเป็นผู้อุปถัมภ์ รายการแสดงนาฏศิลป์ไทยของกรมศิลปากร ทาง สถานีโทรทัศน์ช่อง ๕ กองทัพบกเป็นประจำทุกเดือน กรมศิลปากรก็จัดการแสดงโขนและละครสลับผลัด เปลี่ยนกันไปแสดง ผู้เขียนรับหน้าที่จัดทำบท ถึงเวลา แสดงก็ไปสถานีด้วย เพื่อดูการซ้อมเข้ากล้องก่อนแสดง จริง เมื่อไปถึงห้องส่ง ผู้เขียนจะสำรวจดูว่าจากแต่ละ ฉากที่เจ้าหน้าที่ของสถานีจัดทำไว้ั้นถูกต้องตามที่กำหนด หรือไม่ บางครั้งผิดความประสงค์ หรือจากไม่เรียบร้อย ตามบทก็ขอร้องเจ้าหน้าที่ให้ช่วยแก้ไข และจัดทำให้ เรียบร้อย เช่น ฉากป่าจะมีเรื่องต้องแก้ไขเป็นประจำ เพราะฉากป่าที่ทางสถานีจัดทำมักจะนำต้นไม้ที่ใส่กระถาง มาวางๆ ไว้ พอผู้เขียนไปเห็นเขาก็ต้องขอให้เขาช่วยหา ไม้สดำหรือผ้าที่ทำสีคล้ายๆ มาคลุมรอบๆ กระถางเพื่อ บังไม่ให้คนดูเห็นกระถาง สมมติว่าผ้านั้นคือดินโคนต้นไม้ ถึงแม้ว่าจะไม่เหมือนทีเดียว แต่ก็ยังดีกว่าในป่ามีต้นไม้ อยู่ในกระถาง

สิ่งที่แก้ไขไม่ได้มีอยู่อย่างหนึ่ง ในสมัยนั้นห้อง
ส่งห้องหนึ่งของสถานีโทรทัศน์ช่อง ๕ จะเป็นห้องโล่งๆ มี
ผนังสีขาว ขอบผนังด้านล่างเป็นรอยต่อเท่าแผ่นกระดาน
เห็นชัดเจน เวลาแสดงโชว์ถ้ามีฉากท้องฟ้า เขาจะใช้ห้อง
ส่งนี้เป็นที่แสดง โดยสมมติว่าผนังขาวๆ นั้นเป็นท้องฟ้า
เวลากล้องจับภาพตัวโชว์รายอยู่ผนังตรงนี้จะแลเห็น
รอยต่อเท่าแผ่นกระดาน ทำให้ไม่สวยงามเท่าที่ควร

ต้นไม้บางต้นที่นำมาประกอบฉาก ลำต้นเป็น
การประดิษฐ์ขึ้นแล้วนำกิ่งไม้จริงๆ มาเสียบไว้ บางครั้ง
เจ้าหน้าที่ตัดกิ่งไม้มาเสียบตั้งแต่ตอนกลางวัน พอถึง
เวลาแสดงตอนกลางคืนไฟไม่ก็เขียวเฉา ต้องขอให้เขา
ไปตัดกิ่งใหม่ๆ มาเสียบ เวลาออกอากาศจะได้ไม่มีข้อ
บกพร่อง อย่างนี้เป็นต้น

การแสดงโชว์ทางโทรทัศน์ นำเอาศิลปะการ
แสดงโชว์ฉากไปแสดง แต่การแสดงแบบเนียนเห็นจริง
เห็นจรงมากกว่าโชว์ฉาก เช่น การแปลงกาย ถ้าเป็นการ
แสดงโชว์ฉาก ในปัจจุบันนี้เขาจะดับไฟมืดในตอน
เปลี่ยนตัว เมื่อเปลี่ยนตัวกันแล้ว จึงจะเปิดไฟสว่างตาม
เดิม ก่อนดับไฟคนดูก็จะแลเห็นตัวโชว์ที่ร่างแปลงกาย
พอดับไฟมืดมองไม่เห็นตัวแปลงกายวิ่งเข้าโรง หรือถึงจะ
พอมองเห็นก็แกล้งทำเป็นไม่เห็นเสียก็สิ้นเรื่อง พอตัวแปร
ลงมายืนแทนที่ไฟเปิดสว่าง คนดูก็ทำเป็นรับรู้ว่าตัวโชว์
ตัวก่อนแปลงกายมาเป็นตัวนี้ สำหรับการแสดงโชว์ทาง
โทรทัศน์ในสมัยก่อน เวลาแปลงกายเขาจะใช้ ๒ กล้อง
กล้องหนึ่งจับภาพตัวโชว์ที่กำลังร่างร่างเพื่อแปลงกาย
อีกกล้องหนึ่งก็เตรียมจะจับภาพตัวโชว์ที่แปลงกายแล้ว
ตอนท้ายเพลงรัว กล้องแรกจะค่อยๆ ทำให้ภาพจางลง
กล้องที่สองก็จะจับภาพตัวแปรเด่นชัดขึ้นเป็นการ
ซ้อนภาพ นับเป็นการแปลงกายในโทรทัศน์ซึ่งดูจะ
แนบเนียนพอสมควร แต่ก็ยังมีข้อผิดพลาดหรือบกพร่อง
ได้ในบางครั้ง คือ ที่ตัวโชว์ทั้งตัวร่างแปลงกายและตัว
ที่แปลงกายแล้วยืนอยู่ไม่เหมือนกัน กล่าวคือ ตัวร่าง
แปลงกายยืนอยู่ใกล้ต้นไม้ต้นหนึ่ง แต่ตัวที่ซ้อนภาพ
ขึ้นมากลับยืนอยู่อีกที่หนึ่ง คนที่จ้องดูภาพทางจอแก้ว
ก็อาจจะแลเห็นความบกพร่องนี้ได้

โชว์โทรทัศน์จะแสดงจับไว้มากกว่าโชว์ฉาก เพราะ
บริเวณที่แสดงมีน้อย ตัวแสดงที่เป็นเสนาและไพร่พลจึง
ต้องมีจำนวนน้อยตามไปด้วย เพื่อไม่ให้คนแสดงมาก
เกินไปจนล้นฉาก การเปลี่ยนฉากก็รวดเร็ว ตัวโชว์
ออกจากฉากนี้แล้ว กล้องตัดไปรับภาพตัวโชว์เข้ามา
ในอีกฉากหนึ่งได้ทันที โดยไม่ต้องให้ตัวโชว์ออกมา
หน้าม่านแล้วปิดม่านเปลี่ยนฉาก เหมือนการแสดงโชว์
ฉาก เพราะฉะนั้นลีลาท่าร่างของการแสดงโชว์โทรทัศน์
ในบางเพลง จึงร่าอย่างย่อๆ ไม่ต้องร่าจนครบกระบวนท่า
เหมือนโชว์ฉาก

ขอย้อนไปเล่าถึงการแสดงโชว์ในฉากท้องฟ้าอีก
ครั้ง นอกจากจะแสดงตามแบบที่มีฉากที่เป็นผนังสีขาว
ตามที่เล่ามาแล้ว โทรทัศน์บางช่องจะฉายภาพเมฆลอย
ไปมาในท้องฟ้าประกอบฉากท้องฟ้าที่ตัวโชว์กำลังร่าง
ร่างอยู่ด้วย ทำให้คนดูแลเห็นเหมือนกับว่าตัวโชว์ตัวนั้น
กำลังร่างอยู่ในท้องฟ้าจริงๆ ซึ่งโชว์ฉากไม่สามารถจะทำ
แบบนี้ได้

โชว์ทางโทรทัศน์ของกรมศิลปากรแสดงอยู่
หลายปี ในที่สุดผู้อุปการะรายการก็เลิกไป ปัจจุบันนี้
ไม่มีการแสดงโชว์ทางโทรทัศน์ให้ชมกันแล้ว (นอกจาก
รายการคันทองสองไทยของกรมศิลปากรที่ไปถ่ายวีดิทัศน์
การแสดงโชว์และการแสดงต่างๆ มาเผยแพร่ทางสถานี
โทรทัศน์สีช่อง ๗) ทั้งนี้เพราะขาดผู้อุปถัมภ์รายการ
และผู้ชมก็พากันไปสนใจละคร เกมโชว์ และรายการ
อื่นๆ เสียหมด ทำให้นาวีตกว่าเมื่อคนไทยไม่สนใจที่จะ
สนับสนุนการแสดงโชว์ซึ่งเป็นศิลปวัฒนธรรมไทยให้
ดำรงคงอยู่ ต่อไปในอนาคตเวลาแสดงโชว์อาจจะไม่มี
คนดูก็ได้

นิทานคำกาศ

มงคลสูตร

(ตอนที่ ๙)

มงคลที่ ๒๑

อุปมาโทจ (ความไม่ประมาท)

ความไม่ประมาทใน พหุธรรมะโกศล

(พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๖)

เนาวรัตน์ (ทองมรกต) พลเดช

นิทานคำกาศเรื่องพระเจ้ากกุฎปาลเถระ

กาพย์ฉบับ ๑๖

ในครั้งพุทธกาลนานมา	บุรุษหนึ่งศรัทธา
ออกบรรพชาเป็นพระสงฆ์	บวชเรียนโดยตรง
ด้วยท่านมีเจตจำนง	
ไม่มีความประมาทในธรรม	ไตรปิฎกเลิศล้ำ
พากเพียรเรียนรู้บุญกรรม	
ในการพระพุทธานุศาสน์	ธุระในศาสน์ว่า
วันหนึ่งทูลถามพระศาสดา	ให้แจ้งแก้ไข
จะมีมากน้อยเพียงไร	
องค์พระโลกนาถแถลงไข	เล่าเรียนสามประการ
ว่าธุระมีสองสถาน	
หนึ่งพระคณฤชงาน	อีกพระวินัยซ้ำ
จากพระไตรปิฎกธรรม	
คือพระสูตรอันเลิศล้ำ	เรียนกรรมฐานพา
ทั้งพระปรมาตมศรัทธา	
สองวิปัสสนาธุระหนา	ยกตนผ่องแผ้ว
ชำระสันดานให้พิสุทธิ	
ถึงวิมุตติมรรคผลสุด	เล่าเรียนมิพวง
พ้นจากต้นหาพาหลง	
ภิกษุผู้ใดเจาะจง	ถวายอัญชลี
หลงไหลในทางโลกีย์	
ภิกษุได้ฟังยินดี	บอกกรรมฐานการ
ข้าพระองค์จะเรียนกรรมฐาน	
สมเด็จพระศาสดาจารย์	
แก่ภิกษุผู้ตั้งใจ	

กาพย์สุรางคนางค์ ๒๘

ภิกษุรูปนั้น บำเพ็ญขยัน สงบหทัย
 ได้พระกรรมฐาน เขียวชาญเร็วไว เสรีจสมฤตย์ มิได้รอรี
 ชวนเพื่อนพระสงฆ์ ได้สามสิบองค์ รับจรัล
 กราบบังคมลา ศาสดาชินสีห์ เข้าพนาลี กรรมฐานภาวนา
 ภิกษุทั้งหลาย เดินทางเตรียมกาย จนถึงราวป่า
 ถึงบ้าน “ปจันตคาม” มิช้า ผู้คนก็มา นอบน้อมซุติ
 ถามภิกษุว่า ท่านทั้งหลายมา จะไปไหนนี่
 ภิกษุทั้งหลาย ตอบว่าเราเ็น รับจรัล หาที่สบาย
 ครานั้นปวงชน จึงขอนิมนต์ อยู่วิหารราย
 ครั้นจนเวลา เข้าพรรษากลาย ภิกษุผู้เฒ่า จึงกล่าววาทา
 ดูกรภิกษุ บัดนี้ใกล้ลู่ กาลเข้าพรรษา
 ตลอดสามเดือน ขอเตือนศรัทธา ท่านถืออริยา- บธสักเท่าไร
 ภิกษุทั้งหลาย ตอบอย่างง่ายด้าย ด้วยจิตสดไธ
 พวกเราขออยู่ สู้ปฏิบัติไป อริยาบธไซ้ ทั้งสี่ประการ
 คือการนั่งยืน เดินนอนไม่เฝื่อน ให้ทุกขสังขาร
 ห้วนน้ำจึงว่า อย่าประมาทการ เรียนพระกรรมฐาน จากพระศาสดา
 หากท่านไม่มี ความเพียรพิริย วันเข้าพรรษา
 ให้พระชินสีห์ ยินดีปรีดา เสียตายหนักหนา อย่าประมาทกัน

ภาพย่นานี ๑๑

พระเถระว่าดังนั้น	พอถึงวันเข้าพรรษา
จึงเข้าวิปัสสนา	สมาทานอันยิ่งยง
ถือศีลสูงอธิก	เนสขชิกฤตงค์
ไม่นอนสามเดือนทรง	ดำรงด้วยอิริยาบถสาม
คือการนั่งยืนเดิน	ให้เจริญทุกโมงยาม
จงกรมครบด้วยความ	มิประมาทสะอาดใจ
ครั้นถึงกลางพรรษา	เกิดโรคขึ้นทันใด
จักขุน้ำตาไหล	ให้เจ็บปวดทรมาน
จักขุแพทย์รักษา	หยอดยาตามาเนิ่นนาน
มิหายได้รำคาญ	ลูกกลมเป็นทั้งซ้ายขวา
นายแพทย์ยิ่งสงสัย	เพราะเหตุใดเรารักษา
หยอดตาครั้งเดียวนา	ก็เคยหายคลายอาวรณ

ครั้นพบพระเถระ	ในขณะบทจร
ออกบิณฑบาตบวร	ณ ตำบลคนทำทาน
ข้าแต่พระสงฆ์เจ้า	โปรดบอกเล่าและไซยาน
หยอดตามาเนิ่นนาน	แต่ไม่หายคลายสักที
ท่านนั่งหรือนอนหยอด	หม้ออันทอดตามวจี
ภิกษุผู้ทรงศรี	มีตอบคำทำนึ่งเฉย
ครั้นภิกษุครรไล	หม้อตามไปไม่ละเลย
ถึงวิหารอันท่านเคย	กรรมฐานมานานวัน
เห็นมีแต่ที่นั่ง	ที่นอนตั้งไม่จัดสรร
หม้อจึงอ้อนวอนครัน	ว่าท่านนอนเสียเถิดรา
หยอดยาตาจะหาย	พอผ่อนคลายค่อยวิปัสสนา
พระเถระยังเฉยชา	นอนหยอดตามิรับคำ
หม้อเหลือจะอ้อนวอน	ท่านไม่นอนท่านก็ทำ
ตนเองให้ป่วยซ้ำ	ซ้ำเลิกไปไม่รักษา

กาพย์สุรางคนางค์ ๒๘

ครันหมอกลับไป โรคโรคาใน จักขุซ้ายขวา
ก็ยิ่งเจ็บปวด รวดร้าว ныนา แต่ดวงหทัยา กล้าแข็งแกร่งไกร
ท่านให้อโวกา ตนเองมิขาด อย่าประมาทใจ
หม้อไม่รักษา มาถึงเราไป ยิ่งเพิ่มเพียรให้ ในกรรมฐาน
เราอยู่ในหัตถ์ มัจจุราชขัด แต่อย่าร้าวราน
เกิดแก่เจ็บตาย ชาตินี้พอการ อย่าให้พบพาน เกิดอีกเลยนา
เราไม่มุ่งหมาย เกิดแก่เจ็บตาย อีกในชาติหน้า
เจริญสมณธรรม เลิศล้ำหนักหนา ไม่ประมาทว่า กายเป็นของเรา
อันว่ากายา ธาตุสี่รวมมา อย่าทีกักเอา
สังขารทั้งหลาย ชันธุ้น้าเป็นเจ้า มิใช่ของเรา จงอย่าแหนหวง
เป็นรูปเป็นร่าง ลักษณะรางซาง คือสิ่งหลอกหลวง
อาจดับลับไป เปลี่ยนให้ชั่วทรวง อย่าแหนอย่าหวง กายาทั้งหลาย
วันออกพรรษา จักขุซ้ายขวา ก็แตกทำลาย
อันกิเลสमार ผาผลาญมากมาย ก็ขาดง่ายตาย ไปจากสันดาน
เป็นพระอรหันต์ ผลบุญตามทัน เป็นสมุจเฉทประหาร
ด้วยความพิริยะ ไม่ประมาทการ ตัดกิเลสमार สำเร็จสมใจ

ภาพย์ฉบับ ๑๖

จึงได้นำมกรชนไข
“พระจักขุปาลเถระ”

เป็นพระอรหันต์อริยะ
เคยก่อกรรมใดไว้หนา

ชาตินี้จึงมีนัยนา
แก้ว่าชาติก่อนนั้นหรือ

เคยเป็นหมอตามีชื่อ
คือหมोजักขุเทวดา

ครั้งหนึ่งได้รับรักษา
หญิงตาบอดนั้นมีดมน

แล้วหมอก็กล่าวยุบล
รักษานัยน์ตาจนหาย

หญิงนั้นรอดชีวาวย
หมอได้สิ่งใดตอบแทน

หญิงตอบอย่างมีหวังแน
เราขอยอมตัวเป็นข้า

รวมทั้งบุตรและธิดา
เป็นข้าแห่งท่านโดยดี

หมอจึงรักษานารี
สามารถทำการงานสบาย

แต่หญิงนั้นใจมักง่าย
ด้วยมัจฉริยะมีดมน

แสรังทำเป็นไม่เห็นหน
ไม่ยอมให้ตนบุตรธิดา

มอบตัวให้หมอเป็นข้า
หมอมาย่อมเยือนสงสัย

จากชนทั่วไป

แต่พระเถระ

บอดมีดมิดตา

กิตติศัพท์เลื่องลือ

แก้ไขนัยนา

ว่าถ้าหากตน

โรคเคลื่อนคลาย

ด้วยใจหนักแน่น

เรายอมอาสา

จนตาหายดี

จิตใจกลับกลาย

ตาบอดทุกข์ทน

หลอกมานานข้า

กาพย์สุรางคนางค์ ๒๘

หมอลองลึงเกด ค้นหาสาเหตุ ก็เห็นเลศนัย
รู้ว่าถูกหลอก กลิ้งกลอกกระไร เธอเราจะให้ ตอบแทนทันควัน
จึงประกอบยา มีฤทธิ์แรงกล้า หยอดตาหญิงนั้น
ตาทั้งสองขว ้ายาจับพลัน แสบวายชีวัน ตาแตกทำลาย
ด้วยอกุศล ก่อกรรมนำผล จนเกิดเสียหาย
ครันเมื่อหมอลดา ถึงชีวาวาย เกิดใหม่ที่น่าหน่าย ตาบอดทุกที
ถึงหาร้อยชาติ ครั้นนี้สิ้นชาติ เวรกรรมราว
แม้เป็นภิกษุ ล่วงลัทธินี้ กรรมก็ยังมิ ตาบอดมีดมัว
อันชนทั้งหลาย ท่านยังไม่สลาย อย่าก่อกรรมชั่ว
แม้ประมาทเหตุ ก็เลศยวนยั่ว จงมีใจกลัว อกุศลกรรม
กุศลอกุศล อันตัวบุคคล จงใจกระทำ
สร้างสมทีละน้อย ค่อยค่อยหนุนนำ ให้ผลตามกรรม ดีชั่วนั้นแล
อุปมาดังชน อยากได้น้ำฝน เต็มอ่างแน่แท้
ฝนตกทีละหยาด ก็อาจเต็มบ่ได้ อย่าได้เชื่อนแซ เพียรก่อกรรมดี
ความไม่ประมาท จิตใจสะอาด ด้วยคุณธรรมมี
ทำบาปได้บาป ทำบุญสุขศรี ช่วยหนุนชีวิ มีมงคลแล

มงคลที่ ๒๒

คารโวจ (ความเคารพ)
เคารพ ณ ผู้ควร
จะประณตและน้อมสිරิ
(พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๖)

นิทานคำกาพย์เรื่องผู้อาวโส

กาพย์ฉบับ ๑๖

ครั้งอดีตกาลนานมา	ในไพรพนา
ป่าหิมพานต์กว้างใหญ่	
ณ ที่นั้นมีต้นไทร	เติบโตกระไร
เป็นที่อาศัยสัตว์ทั้งสาม	
หนึ่งคือนกกระหาญผู้งาม-	จิตใจทุกยาม
ด้วยพระโพธิสัตว์บังเกิดมา	
สองคือวานรเก่งกล้า	มีกิริยา
ซุกซนลนแบบวานร	
สามคือช้างพลายบวร	ทั้งสามกินนอน
ด้วยกันฉันมิตรสหาย	
สามสัตว์สามผู้สามชาย	รักกันดุจดล้าย
พี่น้องท้องเดียวกันมา	
วันหนึ่งจึงนกกกระหา	กระหู่ถามว่า
สามเราใครแก่กว่ากัน	
จักได้เคารพอภิวันท์	นับให้วัลดลั่น
ไปตามอายุยืนนาน	
ช้างว่าเราเกิดก่อนกาล	แก่กว่าสองท่าน
จดจำได้ครั้งยังเยาว์	
ออกจากท้องมารดาเรา	ตามแม่เหยาเหยา
มาตามมรรคาป่าไพร	
เรายังเห็นว่าต้นไทร	ลอดท้องเราได้
เราไซ้เป็นผู้อาวโส	
วานรจึงว่าอะไ	อย่าเพ็งวางโต
จงฟังข้าบ้างเกิดรา	
เมื่อเราเป็นลิงเล็กนา	มากับมารดา
ไทรสูงเสมอเศียรเรา	
ข้ายังเก็บยอดไทรเถา	เป็นอาหารเล่า
แล้วใครจะแก่กว่ากัน	

ภาพย์สุรางคนางค์ ๒๘

ฝ่ายนกระทา ได้ฟังไยรา และวานรนั้น
จึงว่าเพื่อนรัก อย่าพักหนุนหัน ฟังเราก่อนกัน จักพลันเข้าใจ
ณ ปาตกรโน้น ออกไปไกลโพ้น มีต้นไทรใหญ่
เราได้เก็บกิน ซึ่งผลลูกไทร แล้วกลับเร็วไว มา ณ ที่นี้
ถ้ายอุจจาระ ลงกองขยະ ในดงพงพี
เกิดเป็นต้นไทร ไซ้คือต้นนี้ ช่วยตัดสินที่ ใครแก่กว่ากัน
ทั้งลิงและช้าง ได้ฟังข้ออ้าง นกกระทานั้น
ทั้งสองเชื่อถือ ไม่ดื้อดิ่งดัน เคารพต่อกัน ตามอาวูโส
กระทาพีใหญ่ ลิงถัดลงไป น่องช้างตัวโต
เป็นน้องสุดท้อง รักพี่อ้อโข ยิงยศภิญโญ รักกันมั่นคง
โพธิสัตว์กระทา สอนน้องสองรา ประพฤติซื่อตรง
รักษาศีลห้า อย่าได้ไหลหลง ช้างลิงใจจง เคารพพี่ชาย
ถือศีลคงมั่น มีความสุขสันต์ อยู่อย่างสบาย
ไม่เบียดเบียนสัตว์ รมัถระวังกาย ครั้นชีวาวาย ไปสู่สวรรค์

ภาพย์ยานี ๑๑

ครันกลับชาติมาเกิด	นกระทากลับกลายพลัน
เป็นองค์พระภาควันต์	พระสัมมาสัมพุทธองค์
ลิงกลับชาติมาเกิด	ถือกำเนิดเป็นพระสงฆ์
สาวกผู้ยิ่งใหญ่	พระสารีบุตรอุตมิไกร
ช้างกลับชาติมาเกิด	ถือกำเนิดอันยิ่งใหญ่
คือพระโมคคัลลานไซ้	สาวกสองรองบาทา
อันการเคารพผู้	อาวูโสสิ่งล้ำค่า
จากอ่านนิทานมา	เป็นแบบอย่างนกช้างลิง
แม้สัตว์คนละพวก	ก็สะดวกได้สูงสิง
รักกันมั่นแท้จริง	มิกระด้างสร้างควมดี
มนุษย์เวไนยสัตว์	ปฏิบัติสมคักดิ์ศรี
เคารพผู้ที่มี	อาวูโสโตกว่าตน
ประนมนบนอบไหว้	สิ่งที่ได้คือมงคล
ผู้ใหญ่ให้พรดล	บันดาลสุขทุกคืนวัน

(ด้วยความเอื้อเฟื้อจากสำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)

(ต่อฉบับหน้า)

พระจันทร์.....จากวันวาน

ดวงฤทธิ์ แคล้วปลอดทุกข์

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กาญจนบุรี

คุณย่านั่งอยู่บนพรมผืนน้อยนั้น แม้ผิวจะเหี่ยวแห้ง หากสะอาดสะอ้าน หอมกรุ่น ดวงตามีประกายแจ่มใส ผ้าโจงกระเบนที่คุณย่านั่งอยู่นั้นท่านบอกเราว่าเป็นผ้าโบราณเรียกว่า “ผ้าลาย” เขียนลวดลายบนผืนผ้าด้วยมืออย่างประณีต เป็นงานฝีมือชั้นสูงจากอินเดีย ตั้งแต่ครั้งกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น คุณย่าสวมเสื้อคอกระเช้าตัดเย็บจากผ้าป่านสีขาวนวลขลิบลูกไม้เรียบร้อย ไหล่ท้วมที่จุ่มงอนนั้นถูกคลุมให้กระชับด้วยผ้าฝ้ายทอมือเนื้อหนา ตะขบริมฝีปากอยู่เสมอด้วยผ้าเช็ดหน้าที่กรุณกลืนเทียนอบและเครื่องร่ำ...หอมก่าจาย...ใกล้ตัวคือเชี่ยนหมากเงินดุนใบใหญ่ ภายในมีตลับงาช้างลวดลายใบเล็กๆ และขวดแก้วเจียรในขนาดกะทัดรัดจัดวางอยู่เรียงราย

“ไม่หนาวหรือลูก สวมเสื้อทับอีกสักตัวสิ เดี่ยวจะเป็นหวัด”

คุณย่าบอกเราด้วยน้ำเสียงห่วงใย

“ครับ คุณย่า แต่คืนนี้อากาศดีนะครับ ลมแม่น้ำพัดเย็นสบาย พระจันทร์วันเพ็ญทรงกลม ทอแสงสีนวลกระจ่างเย็นตาเย็นใจสวยจริงๆ ผมไม่เคยรู้สึกสดชื่นสบายใจเช่นนี้มาก่อนเลย”

เราอยู่ในท่าครึ่งนั่งครึ่งนอนใกล้ๆ กับคุณย่า หยิบกิ่งแก้วที่มีกระแตตัวน้อยๆ ทำจากดอกเข็มวาระแตสีขาว ลออดาดอกเล็กๆ กลิ่นหอมๆ เกาะอยู่ ๒ - ๓ ตัว ฝีมือเรียงร้อยของคุณย่าสำหรับใช้

บูชาพระในค้ำคื่นนี้ จากถาดเงินขึ้นมาสวมชื่นชมในความน่าเอ็นดู กล่าวรำพึงเหมือนกับตกอยู่ในภวังค์

“ผมคิดถึงสมัยที่ผมยังเป็นเด็กตัวเล็กๆ คุณย่าจะอุ้มผมมานั่งเล่นมองพระจันทร์วันเพ็ญที่นอกชานชานน้ำนี้ และช่วยกันร้องถามไถ่ข่าวคราวกับพระจันทร์ว่า...

พระจันทร์เจ้าขา

ดิฉันถามข่าว

พระจันทร์โคกเศร้า

ดิฉันเป็นทุกข์

พระจันทร์เป็นสุข

ดิฉันสบาย

พระจันทร์เดือนหงาย

ดิฉันนั่งเล่น

เดือนมืดไม่เห็น

ดิฉันนอนเสีย

ใช่ไหมครับคุณย่า”

สุดท้ายปาดานี้เรามาเยี่ยมคุณย่าที่บ้าน
บ้านหลังนี้เราเคยอาศัยอยู่เมื่อเรายังเล็ก
เรารักและผูกพันกับบ้านหลังนี้มาก บ้านของ
คุณย่าเป็นบ้านเรือนไทยหลังใหญ่กลางสวน
มีนกชานซึ่งปูด้วยไม้กระดานผืนหนาแผ่น
กว้างๆ ที่ถูกขัดถูจนเป็นมัน สะอาด ยื่นออกไป
ไปสู่แม่น้ำเจ้าพระยา ด้านข้างของนกชาน
มีต้นลำพูต้นใหญ่ ซึ่งในยามราตรีจะส่อง
ประกายระยิบระยับไปด้วยแสงสีนวลของฝูง
หิ่งห้อยที่อาศัยอยู่บนนั้น ครอบครัวของเรา
มักกิจกรรมร่วมกัน ณ บริเวณนกชานแห่งนี้
อยู่เสมอ เราจะเห็นคุณย่าสอนหลานๆ ผู้หญิง
ปอกมะปรางไว้เป็นลวดลายต่างๆ เช่น ลายริ้ว
ลายหอยแครง ลายคดกริช ลายเกล็ดเต่า หรือ
ลายสามตาโตซึ่งเป็นลายไฟในสมัยโบราณ
เป็นต้น แล้วจึงนำมาซักเงาในน้ำเชื่อมที่ทำ
จากน้ำฝนลอยด้วยดอกขมนาดที่มีกลิ่นหอม
เป็นเอกลักษณ์เฉพาะแตกต่างจากดอกมะลิ
กุหลาบมอญ หรือกระดังงาลานไฟเช่นที่ใช้กัน
ทั่วไป จากนั้นจึงนำมาอบด้วยควันเทียนอบ
จนหอมกรุ่น หรือไม่เช่นนั้นท่านก็จะสอน
ให้ปั้นขนมจีบไทย โดยแผ่แป้งให้เป็นแผ่นบางๆ
แล้วขึ้นรูปเป็นรูปหม้อขนาดกะทัดรัด ตักไส้ใส่
จากนั้นจึงจีบแบ่งที่ห่อไส้ขนมให้เป็นจีบเล็กๆ
แล้วพับขมวดยอดเป็นรูปหัวนกกระยาง สำหรับ
ไส้ขนมนั้นท่านจะให้เด็กในบ้านผัดไว้หลาย
อย่าง เช่น ไส้หมู ไส้ไก่ ไส้ปลา และไส้กุ้ง
หอมพุงนำรับประทานด้วยกลิ่นอายของราก
ผักชี กระเทียม พริกไทย เมื่อนำไปนึ่ง เสร็จ
แล้วนำมารับประทานแรมกับผลตะลิงปลิงสด
นั้นเป็นชิ้นเล็กๆ ซึ่งมีรสเปรี้ยวแทนรสเผ็ดของ
พริกชี้ฟ้าได้เป็นอย่างดี

นิทานอีกเรื่องหนึ่ง คือ เรื่องที่กล่าวถึง “ตากับยายอยู่บน
ดวงจันทร์” คุณย่าเล่าให้ฟังว่านิทานเรื่องนี้มีผู้เล่าสืบเนื่องกันมา
ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาแล้ว แต่ก็ยังไม่ทราบที่มาที่แน่ชัดนัก มี
เพียงบทกล่อมจากข้าก่อก่อมลูกหลวงที่ใช้ให้กล่อมเจ้านายพระองค์
เล็กๆ ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ที่กล่าวพรรณนาให้เห็นภาพของ
ยายกับตา และเรื่องกระต่ายในดวงจันทร์ไว้อย่างแจ่มชัด เราขอ
ให้คุณย่าร้องให้เราฟังอีกสักครั้ง หลังจากที่คุณเคยร้องให้เราฟัง
ครั้งเมื่อเรายังเล็ก ซึ่งท่านก็ร้องให้เราฟังด้วยความเต็มใจ

ทกเพลาราตรี...”

เมื่อไม่นานมานี้ เรากับคุณย่าได้ไปชมภาพยนตร์ไทยย้อนยุคเรื่องหนึ่ง ในตอนต้นเรื่องนั้น ภาพยนตร์ได้นำเสนอถึงเรื่องราวความเชื่อถือของคนไทยที่มีมาแต่ครั้งโบราณ คือ เรื่องของ จันทรปราดา หรือ จันทรคราส ที่ชาวบ้านร้านถิ่นพากันทำเสียงอึกทึกกรึกโครมด้วยการตีเกราะเคาะไม้ บ้างก็ยิงปืนขึ้นบนท้องฟ้า นัยว่าเพื่อขับไล่ราหูที่กำลังจะอมพระจันทร์ คุณย่าอธิบายให้เราฟังว่า ในเรื่องนี้สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงทราบภาพ พระบิดาแห่งประวัติศาสตร์ไทย พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ ทรงมีพระอรรถาธิบายเกี่ยวกับความเชื่อนี้ไว้ว่า

“เป็นความเชื่อของคนไทยมาแต่โบราณว่า ที่เกิดจันทรคราสเป็นเพราะราหูจะเข้าจับกินพระจันทร์เป็นที่รู้กันแม้กระทั่งลูกเด็กเล็กแดงพอเห็นจันทรคราสก็พอใจจะส่งเสียงแปลกๆ ขึ้นไปบนฟ้า หวังจะให้ราหูตกใจทิ้งพระจันทร์ ทำนองเดียวกันกับชนบทให้ทิ้งข้าวในนา มิใช่ว่ากลัวพระจันทร์จะล้มตาย เป็นแต่ช่วยให้พ้นความรำคาญเท่านั้น และยังเชื่อต่อไปอีกว่าราหูนั้นมีเพียงครึ่งตัว ดังนั้น ถ้าเห็นพระจันทร์ผ่านเงามืดเฉียงไป ก็เข้าใจว่าพระราหูต้อง “คาย” พระจันทร์ แต่ถ้าพระจันทร์มืดเงามืดตรงไป ก็แสดงว่าพระจันทร์หลุดเลยออกไปทางท้องพระราหู จึงมักมีคำถามกันว่า “ขึ้น” หรือ “คาย” เพราะต้องการให้ “พระราหูคายพระจันทร์...””

เมื่อเล่าถึงตอนนี้คุณย่าให้เด็กในบ้านไปหยิบหนังสือในห้องสมุดมาเล่มหนึ่ง เป็นหนังสือจดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน ภาค ๑๙ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ คุณย่าเปิดให้เราดูและเล่าให้ฟังว่า นอกจากประชาชนคนสามัญจะมีความเชื่อในเรื่องจันทรปราดาแล้ว ในราชสำนักไทยของเรานั้น มีประเพณีหลวงที่ยึดถือปฏิบัติกันมาแต่โบราณเกี่ยวเนื่องกับวันมีจันทรปราดาด้วยเช่นกัน โดยทรงบันทึกไว้ว่า

“วันนี้เป็นวันจะมีจันทรปราดา เจ้าพนักงานตั้งพระแท่นสงฆ์ศาลาข้างพระแท่นข้างพระที่นั่งอมรินท ด้านตะวันออก เวลาค่ำกรมแสงตั้งกล้องสอง เจ้าพนักงาน ชาวประโคมเตรียมพร้อมตามบุรพราชประเพณี ครั้นเวลายามเศษ แต่เป็นที่เดียวกันว่า ๓๙ ๔๐ ๔๒ นาฬิกาขอมณฑลพระจันทร์หมองแล้วขาดขอบข้างทิศอาคเนย์เป็นจันทรปราดา ไหรัสประโคม เจ้าพนักงานประโคมสังข์ แตร มโหรีชัยมโหรีกรมแสงในตามธรรมเนียม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกจากพระที่นั่งอมรินทเสด็จไปประทับพระที่นั่งราชฤดี ทรงผลัดพระภูษา ทรงสะพักโขมพัสต์ เสด็จเข้าสู่ที่ทรงพระมูรธาภิเษกสนาน ตามโบราณราชประเพณีเพื่อทรงพระเจริญสุขสิริสวัสดิ์สถาพร เจ้าพนักงานประโคมสังข์ แตร มโหรี

ชัยพิณพาทย์ นฤนาท เจ้าพนักงานถวายพระเต้าต่างๆ เป็นอันมาก ครั้นสงฆ์แล้วทรงเครื่องมาประทับพระที่นั่งสนามจันทร์ พระราชทานเงินพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าทูลละอองพระบาททั้งฝ่ายทหารพลเรือนเป็นอันมาก...”

สำหรับเรื่องของพระจันทร์ในงานศิลปะนั้น คุณย่าเล่าว่ามีปรากฏอยู่มากมาย นักโบราณคดีได้ขุดค้นพบหีบงาช้าง ที่ตำบล จันเสน อำเภอดุสิต จังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งเป็นงานศิลปะในระยะแรกเริ่มสมัยประวัติศาสตร์ ลวดลายที่ปรากฏบนหีบงาช้างนั้น แสดงภาพพระจันทร์ร่วมกับสิ่งอันเป็นมงคลต่างๆ เช่นพระอาทิตย์ หอยสังข์ ฉัตร หม้อน้ำ เป็นต้น คุณย่าเล่าว่า นักโบราณคดีได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับหีบงาช้างดังกล่าวนี้ว่า น่าจะถูกนำเข้ามาจากประเทศอินเดีย เพราะมีลักษณะคล้ายคลึงกับหีบที่ใช้กันทั่วไปในประเทศอินเดีย สัญลักษณ์รูปพระจันทร์ บนหีบงาช้างนี้น่าจะผูกพันกับเรื่องราวทางศาสนาของอินเดียอันสืบเนื่องมาเป็นพื้นฐานความเชื่อของคนไทยเราในเวลาต่อมา

คุณย่าเล่าต่อไปว่า เรื่องราวของพระจันทร์ที่ปรากฏในงานศิลปะของไทยนั้น มิให้เห็นเด่นชัดอีกครั้งในสมัยกรุงสุโขทัยเป็น ราชธานี จากภาพสลักบนรอยพระพุทธรูปที่วัดเสด็จ พบที่จังหวัดกำแพงเพชร แสดงภาพกระต่ายในวงพระจันทร์ ตามความเชื่อเรื่อง “กระต่ายในดวงจันทร์” อันมีที่มาจากเรื่อง **สสชาติก** ในอรรถกถาชาดกตั้งแต่ครั้งพุทธกาล

ในศิลปะไทยสมัยอยุธยา เราพบว่าพระจันทร์มักจะปรากฏคู่อยู่กับพระอาทิตย์ในภาพเล่าเรื่องไตรภูมิ ทั้งในงานจิตรกรรมและประติมากรรม ดังเช่นในภาพปูนปั้นเล่าเรื่องพุทธประวัติตอนพระพุทธรองค์เสด็จลงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ บริเวณผนังด้านหน้าของวิหารวัดไผ่ อำเภอบางบาล จังหวัดลพบุรี ที่แสดงภาพเทพพระจันทร์ประทับบนราชรถที่ประดับตกแต่งด้วยรูปกระต่ายคู่กับรูปเทพพระอาทิตย์ประทับบนราชรถที่ตกแต่งประดับตกแต่งด้วยรูปนกยูง คุณย่าบอกเราว่า นกยูงเป็นสัญลักษณ์แทนพระอาทิตย์ เช่นเดียวกับที่กระต่ายเป็นสัญลักษณ์แทนพระจันทร์ อันมีที่มาจากชาดกเรื่อง **โมรชาดก** ใน

อรรถกถาชาดก นอกจากนี้ในภาพจิตรกรรมเล่าเรื่องไตรภูมิที่ผนังด้านหน้าพระประธานในพระอุโบสถวัดเกาะแก้วสุทธาราม จังหวัดเพชรบุรี ปรากฏภาพพระอาทิตย์กับพระจันทร์โคจรอยู่รอบจักรวาลอันมีเขาพระสุเมรุเป็นศูนย์กลาง รูปพระจันทร์นั้นเขียนเป็นกรอบวงกลมระบายพื้นสีเหลืองอมส้ม ภายในวงกลม

มีรูปกระต่าย ส่วนรูปพระอาทิตย์เขียนเป็นกรอบวงกลมระบายพื้นสีแดง ภายในวงกลมมีรูปนกยูง

ส่วนศิลปะล้านนาของภาคเหนือ นั้น พบว่ามีการใช้สัญลักษณ์พระจันทร์คู่กับพระอาทิตย์เช่นเดียวกันแต่มีความแตกต่างกันไปบ้างตรงที่รูปพระอาทิตย์กับพระจันทร์จะอยู่หน้าข้างกับต้นโพธิ์อันเป็นฉากหลังของพระประธาน หรือปรากฏเป็นงานประติมากรรมปูนปั้นขนาดเล็กประดับตามซุ้มประตูทางเข้าวัดที่ชาวเหนือเรียกกันว่า “ซุ้มโขง” ดังตัวอย่างที่พบในวัดพระธาตูลำปางหลวง จังหวัดลำปาง เป็นต้น

เมื่อคุณย่าเล่ามาถึงตอนนี้เราขอตัวเข้าไปนำเครื่องดื่มมาให้ท่าน เพื่อให้ท่านได้หยุดพัก สักครู่เราจึงยกถ้วยบรรจุน้ำชาวดังอุ่นๆ หอมกรุ่นออกมา ท่านยกขึ้นจิบช้าๆ อย่างสบายอารมณ์

คุณย่ายิ้ม ก่อนจะเล่าต่อไปว่า ความผูกพันระหว่างคนไทยกับพระจันทร์นั้นคงสืบเนื่องต่อมายังสมัยรัตนโกสินทร์ สัญลักษณ์รูปพระจันทร์ยังคงอยู่คู่กับพระอาทิตย์ โดยแสดงเป็นส่วนหนึ่งของสัญลักษณ์ในเรื่องไตรภูมิหรือจักรวาล แต่ก็ได้เปลี่ยนแปลงไปบ้าง คือเทพพระจันทร์จะประทับอยู่บนราชรถเทียมม้าขาว และเทพพระอาทิตย์ประทับบนราชรถเทียมด้วยราชสีห์ ดังตัวอย่างจากภาพจิตรกรรมที่คอซอง^๑ของพระอุโบสถวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม กรุงเทพมหานคร เป็นต้น แต่ทั้งนี้ก็ยังปรากฏภาพจิตรกรรมบางแห่งได้มีการผสมผสาน

^๑ ส่วนของเรือนที่ต่อตั้งแต่หัวเสาสุดขึ้นไปอีกชั้นหนึ่งถึงจันทัน (จันทัน คือตัวไม้เครื่องบนแห่งเรือนอยู่ตรงกับช่อ สำหรับรับแปลนหรือรับระแนง)

รูปแบบให้ออกมาเป็นรูปเทพพระจันทร์ทรงราชรถที่เทียมด้วยม้า และมีกระต่ายอยู่ท้ายรถ และรูปเทพพระอาทิตย์ทรงราชรถเทียมราชสีห์ และมีนกยูงอยู่ท้ายรถ ดังปรากฏอยู่ที่ภาพจิตรกรรมฝาผนังด้านหลังพระอุโบสถวัดบวรสถานสุทธาวาส หรือวัดพระแก้ววังหน้า ติดแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งพระนคร เป็นต้น

ท่านว่าไม่เพียงแต่ในงานจิตรกรรมเท่านั้น ในแผ่นดินรัตนโกสินทร์เราพบว่าพระจันทร์ยังปรากฏอยู่ในงานประณีตศิลป์อื่นๆ ด้วยเช่นกัน อาทิ งานจำหลักไม้ งานเขียนลายรดน้ำ เป็นต้น

ในสมัยแผ่นดินของพระพุทธเจ้าหลวง หรือพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ นั้น มีการใช้ตราจันทรมณฑลเป็นตราประจำกระทรวงวัง และต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๖ ก็พบว่าสัญลักษณ์ประจำจังหวัดจันทบุรีนั้นเป็นรูปกระต่ายในดวงจันทร์ด้วยเช่นกัน

เรื่องราวความผูกพันระหว่างคนไทยกับพระจันทร์ที่คุณย่าเล่าให้เราฟังนั้น แสดงให้เห็นว่ามีมาเนิ่นนานตั้งแต่ครั้งอดีตจวบจนปัจจุบันเลยทีเดียว เราารู้สึกว่า แม้คนไทยไม่ได้มีพิธีกรรมที่กระทำเพื่อบูชาพระจันทร์โดยตรง แต่ก็ยกย่องพระจันทร์เป็นสิ่งที่สูงส่ง ตลอดจนเป็นสิ่งที่สวยงามสดดงามเสมอมา ดังเช่นการเปรียบดวงหน้าของหญิงสาวที่มีความงามละไมหมดจด ว่าเป็นความงามดุจพระจันทร์วันเพ็ญ ดังพระราชนิพนธ์โอ้หนาในล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ ๒ ซึ่งได้รับการยกย่องจากวรรณคดีสโมสรว่าเป็นยอดแห่งกลอนบทละครใน ได้กล่าวไว้ถึงตอนที่โอ้หนาลอบชมโฉมนางนุชบาความว่า

“พักตร์น้องละอองนวลปลั่งเปล่ง
ดังดวงจันทร์วันเพ็ญประไพศรี
อรชรอ่อนแอ้นทั้งอินทรี
ดั่งกินรีลงสรงคงคาลัย...”

อีกทั้งในวรรณกรรมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันหลายเรื่อง ชื่อของสตรีสำคัญในเรื่องมักจะมี ความหมายสื่อถึงพระจันทร์อยู่เสมอ ดังเช่น “ดวงจันทร์” นางเอกแสนสวยสายเลือดสุพรรณ แห่งเรื่องเลือดสุพรรณ “ตะละแม่จันทร์” สตรีผู้สูงศักดิ์จากเมืองพม่า แห่งเรื่องผู้ชนะสิบทิศ ของท่าน “ยาขอบ” ตลอดจน “แม่เพ็ง” สาวชาววังในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นแห่งเรื่องรัตนโกสินทร์ หรือแม้แต่ “แม่ผัวจันทร์” สาวสมัยผู้กุมหัวใจคุณหลวงหนุ่มกระทรวงธรรมการในสมัยรัชกาลที่ ๕ แห่งเรื่อง “ทวิภพ” วรรณกรรมร่วมสมัยของ “ทมยันตี” เป็นต้น

นอกจากนี้ชาวจีนที่ได้อพยพเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร ยังได้นำประเพณีการไหว้พระจันทร์อันเป็นความเชื่อถือดั้งเดิมตั้งแต่ครั้งบรรพกาลเข้ามายึดถือปฏิบัติ คนไทยจึงได้รับรู้เรื่องราวและประเพณีอันเกี่ยวเนื่องกับพระจันทร์ในมุมมองที่แตกต่างไปจากความเชื่อดั้งเดิม

คุณย่าเอนกายพิงหมอนอิงช้าๆ แล้วว่า นี่เป็นเพียงเศษเสี้ยวเล็กๆ ที่นำมาเล่า เพื่อรำลึกว่าในยามคำคิณนั้นพระจันทร์ได้อยู่เคียงข้างกับมนุษย์เสมอมา ยังจะคงอยู่ตลอดไปในโลกปัจจุบัน ที่แม้มนุษย์สามารถขึ้นไปเยือนดวงจันทร์ได้อย่างอาจหาญ และในโลกแห่งรัตติกาลที่แม้จะสว่างไสวไปด้วยแสงไฟประดิษฐ์ ความผูกพันของคนไทยกับพระจันทร์จะเริ่มเลือนลาง...จิตจางลงหรือเปล่า...จะยังมีเสียงขอพรจากจันทร์เจ้า ...และยังจะมีเด็กอีกสักกี่คนหนอ ที่นอนหลับฝันถึงกระต่ายน้อยในดวงจันทร์...หรือ...รับรู้เพียงว่ามีรอยเท้าของมนุษย์อยู่บนดวงจันทร์เท่านั้น

ประวัติการประกวดร้องเพลง แห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๔๒

ณ สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรมโฆษณาการ

ชิงชนะเลิศ

ใหญ่ นายน

หลังจากเสร็จสิ้นการประกวดร้องเพลงชิงชนะเลิศแห่งประเทศไทยครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๔๖ ไปแล้ว เป็นเวลาถึง ๖ ปี จนกระทั่งขึ้นปีที่ ๗ ทางกรมโฆษณาการก็ดำริที่จะจัดการประกวดร้องเพลงชิงชนะเลิศแห่งประเทศไทยครั้งที่ ๒ ขึ้น จึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมาคณะหนึ่งเพื่อพิจารณากติกาและกฎเกณฑ์ในการตัดสินให้คะแนน

ครั้นถึงเดือนสิงหาคม และเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๔๒ ทางกรมโฆษณาการสมัย พ.ท. หลวง-

รณสิทธิพิชัย เป็นอธิบดี จึงอนุมัติให้จัดการประกวดร้องเพลงชิงชนะเลิศแห่งประเทศไทยครั้งที่ ๒ ขึ้น โดยใช้กฎเกณฑ์และกติกาเดิม เพียงแต่เพิ่มเพลงบังคับเข้าไปอีก และให้มีการถ่ายทอดออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยทั่วประเทศอีกด้วย พร้อมทั้งเชิญชวนให้พี่น้องชาวไทยทุกคน กรุณาช่วยกันเป็นกรรมการให้คะแนนมาด้วยเหมือนครั้งแรก

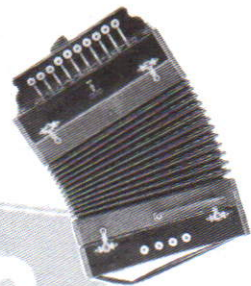
สำหรับในครั้งนี้เพลงบังคับในรอบแรกนั้น เป็นเพลงพระราชนิพนธ์ “สายฝน” มีเนื้อร้องดังนี้

เมื่อลมฝนบนฟ้ามาลือ
เหมือนจะเอนรากคลอนถอนไป
พระพรหมท่านบันดาลให้ฝนหลัง
น้ำทิพย์สดเป็นสายพรายพลีทิวงาม
สดเป็นสายพรายพลีทิวทุ่ง
รุ่งเลื่อมลายพร่างพรายนา
พระพรหมช่วยอานวยให้ชื่นฉ่ำ
น้ำฝนหลังลงมาจากฟ้าแดนไกล

ต้นไม้พลีลู่กิ่งใบ
แต่เหล่าไม้ยังกลับงาม
เพื่อประทังชีวิตมิทราม
ทั่วเขตคามชุ่มธารา
แดดทอรุ่งอร่ามตา
ยามเมื่อฝนมาแต่ไกล
เพื่อจะนำดับความร้อนใจ
พืชพรรณไม้ชื่นเย็นยง

ทำนอง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
คำร้อง พระนิพนธ์ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจักรพันธ์เพ็ญศิริ
พระราชนิพนธ์เพลงนี้เป็นลำดับที่ ๓ ของเพลงพระราชนิพนธ์

เมื่อผ่านรอบแรกไปแล้ว ครั้นถึงรอบที่ ๒ จึง
เปลี่ยนเพลงบังคับใหม่ไปเป็นเพลงพระราชนิพนธ์
“ดวงใจกับความรัก” มีเนื้อร้องดังนี้

คำคืนนภาดาราวราว	ประกายแสงดาวพรราวตา
ดาบเรียงเคียงแสงดวงจันทร์	เพลื่นชมแสงพรายนภาเห็นดวงดาราล้อมจันทร์
ที่จริงนั้นเดือนและดวงดาว	ต่างเรืองแสงวาวพราวพรรณ
ด้วยแรงจากแสงดวงตะวัน	จึงมีแสงเดือนงามครันแสงดาวประชันนำชม
เปรียบดวงดาวและดวงเดือน	ก็เหมือนมั่นแหม่นในรมย์
เปล่งแวไปเปลี่ยนใจชม	ด้วยจินตนาอารมณ์นานาประการ
แน่นอนแท้จริงคือดวงใจ	ส่องแวรักไปยืนนาน
เปรียบดั่งกับแสงตะวันตระการ	ยังคงแสงงามสะคราญแสงทองยืนนานเรื่อยมา
ตะวันฉายมาดาราฉาย	ส่องแสงพริ้มพรายนัยน์ตา
รื่นรมย์ชมแสงดวงจันทร์	ชมดาวล้อมเดือนงามตาพริ้มพรายนภาแสงงาม
มาตรมั่นสูญดวงตะวันไป	ประดาแสงในฟ้าทราม
ผู้คนสัตว์ไม่ว่าตายตาม	ตะวันสูญไปเป็นยามล้วนมีแต่ความมืดมน
เปรียบดวงดาวและดวงเดือน	ก็เหมือนมั่นแหม่นในรมย์
เปล่งแวไปต่างใจคน	เปลี่ยนแปลงไปตามใจตนเวียนวนจนตาย
ตะวันนั้นเหมือนดังดวงใจ	หากสิ้นแสงไปรักคลาย
ขาดความรักเหมือนชีวาวาย	จะเป็นหรือตายทั้งใจและกายไม่วายโศกโทรม

ทำนอง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
คำร้อง พระนิพนธ์ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจักรพันธ์เพ็ญศิริ
เป็นเพลงพระราชนิพนธ์ลำดับที่ ๖

การประกวดดำเนินผ่านไปแล้ว ๒ รอบ แบบ
ใครดีใครอยู่ ใครรู้ไม่ได้ก็ตรูรอบไป เปิดโอกาสให้ผู้ที่เขา
มีความสามารถไปต่อสู้ในรอบที่ ๓ หรือเรียกว่ารอบ
ชิงชนะเลิศ ในรอบนี้เองที่เปลี่ยนสภาพของนักร้องแต่
ละคนให้ไปยืนเด่นสุดยอดดังดวงดาว และถ้าไม่ดีจริงก็
มีหวังเป็นดาวร่วงจากฟากฟ้าแน่นอน

“เป็นเพราะอะไร”

“ก็เป็นเพราะเพลงบังคับนะซี”

“ทำไม...รอบหนึ่ง...รอบสองก็ยังผ่านมาได้
สบายมาก”

“ก็ในรอบที่สามนี้มันไม่เหมือนกับรอบที่หนึ่งกับ
ที่สองหรอกนะ เขาเพิ่มเพลงบังคับเข้ามาอีก ๒ เพลง
และก็ให้ตัวเรามาจัดหามาด้วยอีก ๑ เพลง ก็รวมเป็น
๓ เพลงด้วยกัน”

“โอ้โฮ...เอากันถึงเพียงนั้นเชียวรี”

“ก็นั่นนะซี...และก็ได้ข่าวแว่วๆ มาว่า มีเพลงบังคับอยู่เพลงชื่อว่า “โหด” กับนักร้องเหลือเกิน ผู้แต่งเพลงนี้ตั้งใจแต่งให้ร้องยากที่สุดในครั้งนี้”

“ใครละ...เป็นผู้ที่แต่งเพลงนี้ให้ยากที่สุด”

“โอ้...ก็จะมีใครซะอีกละ นอกจากครูเอื้อ สุนทรสนาน กับครูแก้ว อัจฉริยะกุล สองท่านนี่แหละ”

“พอจะรู้มั๊ย...ว่าเพลงที่ยากเพลงนี้ชื่ออะไร”

“เอ...ดูเหมือนจะชื่อว่า “จังหวัดชีวิต” นะ เอล่ะอย่าถามต่อไปอีกเลย พอดีได้เนื้อร้องมา ดูนีซี”

ชีวิตคือชีวิต ชีวิตก็คืองานเรา

กิจการจะดี อาศัยจังหวัดช่วยกัน

ชีวิตระวางเหมือนดังจังหวัดเพลง บรรเลงได้ส่วนสรร

รู้จังหวัดสำคัญมันคง

แต่คนผิดหวัง เพราะความไม่ระวางที่ท่า

ผิดแบบลีลา ชีวิตก็ถลาคว่าลง

ถ้ารู้ลิลารักษาจังหวัดไว้ จะไปตลอดตรง

งานคงเสริมและส่งผลไกล

ชีวิตผิดหวัง ยังไม่ทันจึงคว้า

ความเจ็บจำ ข้าทรงใน

ถูกเขาประณามหยามให้

ชีวิตพลัดไป ทั้งเจ็บทั้งอายกัน

นี่แหละชีวิต มักมีจังหวัดผิดลงได้

สุดแต่ว่าใคร จะวางจังหวัดไว้คงมัน

ชีวิตระวางจังหวัดสำคัญ ชีวิตและเพลงเขาเปรียบเหมือนกัน

ถ้าใครเดินตามแนวนั้น เป็นสุขเฮย...

นี่ละครับคือเนื้อเพลง “จังหวัดชีวิต” ที่สมบูรณแบบ ส่วนท่านองนั้นอย่างให้พูดเลย มีลีลาและระดับเสียงที่สูง - ต่ำ คละเคล้ากันไป พร้อมทั้งมีจังหวัดที่ขึ้นและขัดสอดแทรกอยู่เป็นระยะๆ เท่านั้นยังไม่พอยังแถม “โน้ต ๓ พยางค์” เข้าไปอีก ถ้านักร้องคนไหนไม่สนใจฝึกฝนแล้ว มีหวังไม่ได้เข้าถึงรอบชิงชนะเลิศอย่างแน่นอน แต่ถ้าคนไหนฝึกฝนจนชำนาญ ความหวังที่จะเป็นนักร้องแห่งประเทศไทย ก็อยู่เพียงแค่เอื้อมเท่านั้น

ส่วนอีกเพลงหนึ่งในขบวนเพลงบังคับ คิดว่าเพลงนี้พอจะกล่อม-แก้มไปได้ เพราะว่าเป็นเพลงในจังหวัดมารัช คงไม่ยากเหมือนเพลงแรก เพลงนี้ชื่อว่า **สดุดีบรรพไทย** มีเนื้อร้องดังนี้

ไทยมีประวัติไทยทั้งชาติเกริกไกร
สร้างไทยเอาไว้ให้ถึงไทยรุ่นเรา
ไทยวีรชนสละชีพตนแลกเอาพื้นดินเรา
ค่าเท่าเลือดเนื้อชาติไทย

พื้นผไทเป็นไทยอยู่ถึงลูกไทย
หลานไทยสืบมา ขอให้ไทยประชา
รุ่นหลังต่อมารักชาติสืบไป เกิดทุน
คุณความดี ขอสดุดีบรรพไทย สืบแปล
ล้านภาคภูมิในใจ ชาติไทย ไชโย...

ท่านอง ครูเอื้อ สุนทรสนาน

คำร้อง ครูแก้ว อัจฉริยะกุล

หมดเพลงบังคับของทางราชการไปแล้ว ๒ เพลง แต่ละเพลงนั้นล้วนแต่ “กระดุก” ทั้งนั้น ที่นี้ก็มาถึงเพลงที่นักร้องจะต้องหามาเอง อันนี้สบายใจได้เลย ใครละจะไปหาเพลงที่ยากๆ มาร้องจริงไหม เอาท่านองที่ง่ายๆ เคยร้องมาจนชุ่มปอด เนื้อหาสาระให้ตีหน้อย หวานๆ ปนเศร้าเคล้าน้ำตา เพื่อว่ากรรมการได้ฟังแล้วก็คะแนนให้ทันที อย่างเช่น

บุญช่วย หิรัญสุนทร ผู้ได้

รับรางวัลชนะเลิศนักร้องแห่งประเทศไทย เพลงที่เขาเลือกเอามาร้องในรอบชิงชนะเลิศนั้นก็คือเพลง “**โลมอนงค์**” ซึ่งมีเนื้อร้องดังนี้

งาม...โคมแ่งงามตาแท้
ชวนแล ยามเพ่งพิศเพลินตา
คิ้วแ่งอน ดุจคันศรามา
นวลโบหน้า ดังจะเย้ยเดือนเพ็ญ

ทรง...โคมแม่วนชายเล่น
เพียงเห็น เมียงชะม้ายชายตา
ลาล่าวณย์ สุดเสกสรรวาจา
งามที่ท่า ดังนางฟ้าจำแลง

อนงค์...ชาวฟ้าคงปั้นแต่ง
เพื่อแข่ง งามเย้ยปวงบุษบา
เสียงล้ำลือ งามแม่เหนือวิมาลา
ล้ำเลิศล้ำ ยิ่งชาวฟ้านางดิน

พรสวรรค์ประทานเธอมาให้
ใจโล เจิดโคมยุพิน
พริ้มเพรา ดังหยาดฟ้ามาดิน
ร้อยแดนถิ่น เฝ้าเรียกหาอนงค์...

เพลงนี้ บุญช่วย หิรัญสุนทร
แต่งทั้งคำร้อง ทำนอง และขับร้องเอง
จนได้รับรางวัลชนะเลิศในครั้งนั้น คือ
เงินคนละ ๑,๐๐๐ บาท (หนึ่งพันบาท)
ชั้นนำพานรอง และประกาศนียบัตร

ที่นี่...ก็ถึงนักร้องชนะเลิศแห่ง
ประเทศไทยฝ่ายหญิง คือ **ทัศนัย ชะ
อุมงาม** (นามสกุลเดิมคือ “โกมลเมฆ
ณ อยุธยา”) เพลงที่เธอเลือกหาเอา
มาร้องในรอบชิงชนะเลิศคือ “**เพลง
ดอกบัว**” ซึ่งมีเนื้อร้องดังต่อไปนี้

เห็นดอกบัวเบ่งบานตระการตา
เหมือนดอกฟ้าผุดกลางหว่างสระใส
กลีบขึ้นชู ขาวชมพูวิไล
แย้มบังใบบริสุทธิ์สะอาดพร่า

แม้นดอกบัวเปรียบเป็นเสน่หานรี
สมชื่อชี้เชิดงามเมื่อยามสาว
ค่าตัวดีเพราะไม่มีราคีค่า
ถึงงามพราวก็ไม่เหมือนมากความดี

จงรู้จักกันวลสงวนตัว
เหมือนดอกบัวบริสุทธิ์สมศักดิ์ศรี
อย่าให้ข้าเพราะค่าลงที่กาลี
แม้นราคีเกียรติจะยับอัปรา

ขอเทิดทูนดอกบัวทั่วแดนไทย
ยกย่องไว้ประดับชาติคู่ศาสนา
หากนารีไร้ราคีมีราคา
ขอบูชาเชิดชูไว้ดังดอกบัว...

ทำนอง - คำร้อง สนิท ศ. (สนิท ศิริวิสูตร)

ผมจำได้ว่ายังมีอีกเพลงหนึ่งที่ ทัศนัย ชะอุมงาม นำมาร้อง จะ
เป็นรอบที่หนึ่งหรือรอบที่สองจำไม่ได้ซะแล้ว เพลงนั้นคือ **เพลงม่านชีวิต**
มีเนื้อร้องดังนี้

ลมฝนโบกมาเมื่อเข้าหน้าฝน
เมฆลอยคล้อยวน พาฝนหล่นพรำ
คู่มัวมืดฟ้ามัวขึ้นจ้ำ แดนดินชุ่มน้ำล้นนองไหลป่า
เหล่าพันธุ์พฤกษาขึ้นชู

เมฆฝนบัดบังดั่งม่านบังฟ้า
มืดมนมิพา แดนฟ้ามืด
เดือนดาวถูกแฝงแสงมัวรูปห่อ มองไปไม่รู้เหลือดูเห็นได้
จะมองทางไหนก็เลื่อนกลาง

หากเปรียบความหวังดั่งแสงเดือนดาว คราวนี้เลื่อนลอย
เมฆหม่นฝนปรอยค้อยขวางทาง
หากเปรียบชีวิตคิดไปยิ่งเศร้า คราวถูกขัดขวาง
บาปหลังช่วงพราง ทุกทางมิดลาย

ม่านฟ้าปิดบังดั่งม่านชีวิต
ปิดบังหวังจิต ยังคิดไม่วาย
รอคอยที่หวัง ผังใจมิหน่าย
รอวันเมฆร้ายคล้อยคลายหายห่าง เปิดทางชีวิตสดใส...

ทำนอง - คำร้อง สนิท ศ. (สนิท ศิริวิสูตร)

ทัศนัย ชะอุ่มงาม ได้รับรางวัลชนะเลิศนักร้อง
แห่งประเทศไทย ได้รับรางวัลเงินสด ๑,๐๐๐ บาท (หนึ่ง
พันบาท) ชัยน้ำพานรองกับประกาศนียบัตร

ท่านที่เคารพ ตอนนี้อยู่ตอนอนุญาตออกนอกเรื่อง
สักเล็กน้อย เกี่ยวกับนักร้องชนะเลิศแห่งประเทศไทยนี้
แหละครับ คือในราววันที่ ๒๑ - ๒๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๖
ขณะที่ผมกำลังเขียนเรื่องนี้อยู่ อยากได้ข้อมูลเกี่ยวกับ
เรื่องนี้ ก็นึกถึงเพื่อนรักที่เขามีส่วนร่วมอยู่ด้วย ถึงนักร้อง
หญิงคนหนึ่งว่าเขาเอาเพลงอะไรไปร้องในรอบชิงชนะเลิศ
ผมรีบโทรไปที่บ้านเขาแต่ไม่ติด คิดว่าอีกสัก ๒ - ๓ วัน
จะโทรไปใหม่ เวลาผ่านไปจนถึง

วันที่ ๒๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๖ ตอนเช้าอ่าน
หนังสือพิมพ์พบข่าวว่า “นักร้องชนะเลิศแห่งประเทศไทย” เสียชีวิตคาโมโครโฟนที่ห้องอาหารรสสุคนธ์ เขา
คือ “บุญช่วย หิรัญสุนทร” โอ...เพื่อนรักไม่น่าจะด่วน

จากไปเร็วเหลือเกิน แถมยังเอาข้อมูลต่างๆ ในการ
ประกวดร้องเพลงชิงชนะเลิศแห่งประเทศไทยติดตัวไป
ด้วยอย่างน่าเสียดาย

นี่ละที่โบราณเขาว่าไว้ อย่าผัดวันประกันพรุ่ง
มีอะไรที่คิดจะทำก็รีบทำซะ อย่ามัวคิดว่า ประเดี๋ยว
ก็ได้ๆ มันจะชวดเหมือนอย่างผม สมน้ำหน้าไหมครับ

นักร้องที่ได้รับรางวัลชนะเลิศแห่งประเทศไทย
พ.ศ. ๒๕๓๒ ทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิง เสร็จสิ้นขบวน
ความตามท้องเรื่องไปแล้ว ถัดไปก็จะเป็นนักร้องที่
ได้รับรางวัลที่ ๒ ซึ่งมีทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิง คือ
ไชยยศ อมาตยกุล กับ ธิธาร์ธน์ พิมพ์สาย ว่าทั้งสอง
คนนี้จะเข้านำเอาเพลงอะไรมาร้องในรอบชิงชนะเลิศ

สำหรับนักร้อง “รองชนะเลิศหรือรางวัลที่ ๒” ฝ่ายชายนั้นคือ “ไชยยศ อมาตยกุล” ได้นำเพลงที่หา มาเอง ร้องในรอบสุดท้ายนี้คือเพลง “ดาวร่วง” เนื้อ ร้องมีดังนี้คือ

มองดูเดือน	เห็นเคลื่อน	คล้อยลอย
น้ำค้างย่อย	หยาดกระเซ็น	เห็นดาวขาว
อร่ามเหลือง	เรืองทอ	นภาพราย
เสียดายแต่	ดวงดาว	ไม่เคลื่อนคลาย
เห็นดาวร่วง	ลับพราก	ลงจากฟ้า
เสียดาย	ดารานั้น	ฉันทใจหาย
ไอ้ดาวเอ๋ย	เคยสว่าง	กระจ่างพราย
มาลวงลับ	ดับหาย	ไปกับตา...

(เพลงนี้เป็นบทประพันธ์ และทำนองของ ครู มงคล อมาตยกุล กับครูช่วง กุลตันท์ ในจังหวัดฉะเชิงเทรา บันทึกลงแผ่นเสียงเลขที่ ที. ๘๑๑๗ วงดนตรี ดุริยะโยธิน” ร้องโดย ไชยยศ อมาตยกุล)

สำหรับนักร้อง “รองชนะเลิศ หรือรางวัลที่ ๒” ฝ่ายหญิง นั้นคือ “ธิดารัตน์ พิมสาย” ได้นำเพลงที่หา มาเอง ร้องในรอบสุดท้ายคือเพลง “ห่วงรัก-เหวลึก” เนื้อร้องมีดังนี้คือ

รัก...เปรียบไฉนห้วยเหวธาร
น้ำใสไหลเซาะเสนาะสำเนียงถวิล
เหว...ห่วงลึกคะเนหยิ่งได้
ลมปากลิ้นคนไหลวนยิ่งกว่ากระแสชล
ห้วยละหานธารทะเล
หยิ่งใจมนุษย์ลึกซึ้ง
ขอ...ใ้หนักตรองดูให้แน
หญิงชายเพื่อนรัก ออกจะหักหัวใจร้างราน

เย็นฉ่ำชื่นบานสดสวยตระการชวนอาบกิน
ฟุ้งซ่านดังเสียงพิณ จิตต์ถวิลชวนภิรมย์
พิศواسโฉมใจเอ๋ยยากยิ่งยังมีสม
หวานยิ่งกว่ารสสุคนธ์ดั่งน้ำมนต์ซาบซ่านหวานซึ่ง
ยังพอคะเนสายดังหยิ่งยังถึง
ยากหยิ่งถึงเปรียบปาน
รักเกิดผันแปร หัวใจจะเศร้าโศกฟุ้งซ่าน
เพราะห่วงรักที่ขึ้นบาน นำทะยานใจสู่เหวตรอมใจ

(หมายเหตุ เพลงนี้เนื้อร้องของ ชลอ ไตรตรอง-สอน ทำนองของ พิมพาวรรณ ในจังหวัดพิจิตรหรือต่อมาได้บันทึกแผ่นเสียงเลขที่ ที. ๘๑๐๐ วงดนตรีสากล คณะตรากระทาย ร้องโดย ธิดารัตน์ พิมสาย)

นักร้องรองชนะเลิศทั้งหญิงชาย พร้อมทั้งเพลง ที่นำมาร้องในรอบสุดท้ายก็ได้นำมากล่าวไว้เรียบร้อยแล้ว คงเหลือแต่รางวัลที่ ๓ ทั้งชายหญิง สำหรับนักร้อง รางวัลที่ ๓ ฝ่ายชาย นั้นก็คือ “ณรงค์ ธนวังน้อย” ซึ่งนำเพลงที่หา มาเองร้องในรอบสุดท้ายคือ “เพลง ไอ้อนิจจา” เนื้อร้องมีดังนี้คือ

คืนนี้เด่นเดือนเหมือนคืนก่อนนั้น
คืนนี้ซีเธอลืมน้ำคำ ไ้รักฉันมีกรรม
เธอห่างไกลเฝ้าใจให้ระทม จากผู้คู่ชม

ใจฉันคร่ำครวญหวนเฝ้าแต่ฝัน
เธอนั้นได้ฝากใจไว้สอน ให้คำรักเคยวอน
ใจเธอร้ายแล้วก็หน่ายน้ำคำ ต้องหมองระกำ

มีรักที่เคียงก็เพียงแต่คอย
ลืมหรือเปล่าที่เราเรียนรมย์ สุดจะรักระทมขึ้นชมรักรา
ไอ้อนิจจา...ฉันพลอยรำหาพาคอย

(หมายเหตุ เพลงนี้เนื้อร้องของ อมร แม่นเมือง-
แมน ทำนองของ ทองคำ ปราโมท ในจังหวัดสโลว์
ต่อมาได้บันทึกแผ่นเสียงเลขที่ ที.๘๑๑๐ วงดนตรีสากล
ตรากระต่าย ณรงค์ ธนวังน้อย ร้อง)

ส่วนนักร้องฝ่ายหญิงรางวัลที่ ๓ นี้ มีด้วยกัน
๒ คน คือ

๑. สุพรรณิกา วงศาพรรณ
๒. จิระจิตต์ ปัทมินทร์

ได้รับเงินรางวัลคนละ ๕๐๐ บาท พร้อมของ
ที่ระลึก และประกาศนียบัตร

สำหรับรางวัลชมเชยนั้นมี ๓ รางวัลด้วยกัน
เงินรางวัลคนละ ๒๐๐ บาท และประกาศนียบัตร คือ

๑. นายสวัสดิ์ รอดเจริญ
๒. นายนิริศ อารีย์
๓. นายสัญญา อมรศักดิ์

เป็นอันว่าผลของการประกวดร้องเพลงชิง
ชนะเลิศแห่งประเทศไทย ในปี พ.ศ. ๒๕๙๒ ผมได้นำ
มาเสนอท่านจนครบถ้วนขบวนความ เริ่มตั้งแต่รางวัล
ชนะเลิศจนถึงรางวัลชมเชย มิได้ขาดตกบกพร่องเลย
แม้แต่คนเดียว ส่วนเพลงนั้นมีบางท่านมีอาจนำมาเสนอ
ได้ เพราะได้พยายามค้นคว้าแล้วอย่างสุดความสามารถ

มีเธอเคล้าคู่รำพันคำคืนวันนั้นยังจำ
สุดซึ้งใจตรมให้ละเมอพราวเพ้อกระไร
แสนตรมขึ้นชมฤทัยโฉนเธอหักกรักรอน
ละเมอเพ้อพราวรำพัน ต่อจันทร์ที่ฉันเคยวอน
กลับถอนคืนคำ ได้แต่ครวญให้หวนไม่วาย
ฉันจึงต้องซ้ำเพราะพรวนน้ำคำที่ระทม
อารมณ์ฝันใฝ่ใจลอย สุดที่จะสอยคอยชม
เชืออะไรในน้ำคำเธอ เฝ้าแต่เพื่อเธอคงลืมสัญญา
ได้แต่เศร้าเหงาใจ...

นี่แหละครับ...ผลของการทำอะไรแล้ว ขาด
การบันทึกข้อมูลต่างๆ ไว้ จึงทำให้คนรุ่นหลังๆ มีอาจ
ทราบข้อมูลได้ นอกจากจะยกเมฆเอาเอง เป็นผลเสีย
อย่างมากมาย ดังนั้น จึงใคร่วิงวอนท่านที่เคารพ หากว่า
มีเหตุการณ์ใดๆ ที่ท่านได้ประสบพบเหตุมา จงกรุณา
เกิดครับ เขียนบันทึกไว้ให้ลูกหลานพอได้ทราบบ้างก็
จะเป็นพระคุณอย่างยอดเยี่ยม สวัสดิ์... 🙏

ไม้ประดับยืนต้นบางชนิด

ชาคริต จุลกะเสวี

ชมรมพัฒนาและพิทักษ์การเกษตรแห่งชาติ

พืชพันธุ์ไม้ทั้งหลายแหล่ มีความสำคัญต่อสังคมไทยเรามาตั้งแต่โบราณกาล ถ้าลองย้อนดูตั้งแต่สมัยสุโขทัย แม้ในศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช (พ.ศ. ๑๘๒๐ - ๑๘๖๐) ก็ยังคำจารึกส่วนหนึ่งไว้ว่า

“...เมืองสุโขทัยนี้จึงชม สร้างป่าหมากป่าพลู ทัวเมืองทุกแห่ง ป่าพร้าวก็หลายในเมืองนี้ ปาลางก็หลายในเมืองนี้ หมากม่วงก็หลายในเมืองนี้ หมากขามก็หลายในเมืองนี้ ใครสร้างไว้กลางเมืองสุโขทัยนี้...”

ซึ่งปาลางก็คือปาลาน หมากก็คือหมากสง ที่กินกับพลู พรวัวก็คือมะพร้าว หมากม่วงก็คือมะม่วง หมากขามก็คือมะขาม นั่นเองแหละครับ

ซึ่งศาสตราจารย์พิเศษ ประชิต ลามานนท์ ที่ปรึกษากองบำรุงรักษาราชอุทยาน สำนักพระราชวัง ได้เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับเรื่องไม้ประดับนี้ไว้น่าสนใจมาก ช่วยให้ทราบว่าต้นไม้ที่มีกล่าวถึงมากในสมัยพ่อขุนรามคำแหง ก็ยังมีอีกหลายอย่าง เช่น ไม้ตาล หรือตาลตะโหนด ไม้ค้อ ไม้จ๊ว เหล่านี้เป็นต้น

ในสมัยกรุงศรีอยุธยา คือตั้งแต่ในรัชกาลของพระเจ้าอู่ทอง มาจนถึงสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ก่อนกรุงแตกครั้งแรก ซึ่งได้มีความสัมพันธ์ระหว่างกรุงจีนกับกรุงศรีอยุธยากระชับขึ้นแล้ว ก็ได้มีการกระชับไมตรีระหว่างราชทูต โดยสมเด็จพระนครอริยาราชก่อนที่จะขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดิน ก็ได้เสด็จไปเยือนพระเจ้ากรุงจีน และในราว พ.ศ. ๑๙๑๓ พระเจ้าไถ่จ๊วฮ่องเต้ ได้ส่งราชทูตมาแสดงไมตรีแก่กัน ก็ได้มีการส่ง

จีนเผือก หมี และเต่าหักษา รวมอยู่ในรายการสิ่งทีส่งมาถวายพระเจ้ากรุงไทยเราด้วย ซึ่งเต่าหักษาในปัจจุบันยังมีเหลือพันธุ์อยู่ทางจังหวัดนราธิวาส

ต่อมาใน พ.ศ. ๑๙๒๐ พระเจ้าสุพรรณบุรีก็ได้ส่งเจ้านครอินทร์ ราชโอรส ไปเฝ้าพระเจ้ากรุงจีนเป็นครั้งที่ ๒ อีกด้วย ราชไมตรีระหว่าง ๒ ประเทศนี้จึงสนิทสนมคล้ายกับสมัยสุโขทัย ในยุคนั้นพันธุ์ไม้ที่ได้รับการยกย่องให้เป็นของสูง ก็คือ ต้นชบา ซึ่งมีชื่อเดิมเรียกว่า ชะบาป

ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช พ.ศ. ๒๑๙๙ - ๒๒๓๑ ยุคสมัยราชธานีลพบุรี ประเทศไทยได้กระชับสัมพันธ์ไมตรีกับประเทศฝรั่งเศส มีการส่งพระยาสิทธิราชเดโช และเจ้าพระยาโกษา (เหล็ก) กับเจ้าพระยาโกษา (ปาน) ไปเฝ้าพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ณ พระราชวังแวร์ซายส์ ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช มีชาวต่างประเทศท่านหนึ่งคือ ออกญาวิชาเยนทร์ ซึ่งเป็นชาวกรีก ชื่อ คอนสแตนติน ฟอลคอน เป็นที่ปรึกษา

ในช่วงนั้นก็ได้มีการนำเอาต้นลั่นทม ซึ่งมีดอกสีขาวจากเม็กซิโกเข้ามาปลูกในเมืองไทยเราด้วย

ลั่นทม

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชรัชกาลที่ ๑ ช่วง พ.ศ. ๒๓๒๕ - ๒๓๕๒ ได้ทรงสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานีแล้ว ด้วยพระราชปณิธานอันแรงกล้าที่จะทำนุบำรุงบ้านเมืองและพระพุทธศาสนา จึงได้มีการสร้างเมืองสร้างพระบรมมหาราชวัง ปราสาทราชมนเฑียร และพระอารามหลวง ได้มีพระราชบัญชาให้กำหนดเขตทำสวน ปลูกผักไม้ผล อดุมด้วยพันธุ์ไม้ต่างๆ เจริญสืบเนื่องต่อมาจนทุกวันนี้

ในช่วงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒ ในระหว่าง พ.ศ. ๒๓๕๒ - ๒๓๖๗ ก็ได้มีการนำพันธุ์ไม้จากต่างประเทศเข้ามาอีกหลายชนิด ซึ่งมีมาจากประเทศจีน ก็มักจะมีชื่อคำหน้าว่า “ยี่” อย่างเช่น ยี่เข่ง ยี่โก ยี่สุนซ็อน และพวกแอมหนึ่ง (เล้านั่งฮวย) พุดตาน สนั่นหาง สิงห์ เหล่านี้ด้วย

ในรัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. ๒๓๖๗ - ๒๓๙๔ ซึ่งทรงโปรดงานราชนิยมในศิลปพรรณไม้ประดับสืบเนื่องต่อจากพระราชบิดา ก็ได้มีงานยกย่องใช้ประโยชน์จากต้นพุดตาน รำเพย อินทผลัม ต้นทับทิม ต้นส้มมือ ท้อ เหล่านี้ด้วย

พุดตาน

ในรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. ๒๓๙๔ - ๒๔๑๑ ยุคนี้ไม่ตัดแต่งต้นใหญ่ๆ ซึ่งเป็นไม้ป่า ได้มีการนำมาใช้ประโยชน์กันมากขึ้น เช่น ต้นแก้ว ต้นตะโก ต้นไทร กล้วยพัด ต้นช่อนกลิ่น

มาถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ พ.ศ. ๒๔๑๑ - ๒๔๕๓ ก็ได้ทรงนำการสังสมพรรณไม้ทางประวัติศาสตร์ นำมาใช้ปลูกประดับบ้านเมืองกันมากยิ่งขึ้น ที่ได้รับการริเริ่มจนเฟื่องฟูในสมัยนั้นก็มี เช่น กุหลาบต่างๆ ปาล์มน้ำมัน ยูคาลิปตัส สัก หางนกยูง เหล่านี้เป็นต้น

หางนกยูง

ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๕๓ - ๒๔๖๖ รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ก็เป็นช่วงที่ไม่ประดับนานาชนิดได้รับความนิยมมาก มีการประกวดไม้ประดับต่างๆ กันมากขึ้น เพื่อคัดเลือกพันธุ์ไม้ที่ดีที่สุดเอาไว้ขยายพันธุ์ต่อมา

ในช่วงของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ พ.ศ. ๒๔๖๘ - ๒๔๗๗ ช่วงนี้พรรณไม้ประดับที่ทรงโปรด ออกจะเป็นประเภทมีกลิ่นหอม เช่น ดอกราตรี และกุหลาบต่างๆ และไม้ดอกอีกหลายชนิดด้วย

ราตรีสีทอง

และมาในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ พ.ศ. ๒๔๙๙ จนถึงปัจจุบันนี้ ได้มีโครงการเกษตรตามพระราชดำริกว้างใหญ่ไพศาล มากสาขากิจกรรมการเกษตรของไทย ในช่วงปัจจุบันจึงมีพันธุ์ไม้ดอกไม้ประดับ และไม้ยืนต้นที่ให้ต้นและดอกสวยงาม เผยแพร่ขยายพันธุ์ปลูกกันแพร่หลายมากที่สุด

ดอนญาควินสิริภักดิ์

ไม้ดอกพันธุ์ใหม่ๆ ก็มีมากมายหลายชนิด เช่น กุหลาบควีนสิริกิติ์ กุหลาบทรีโรส ขบาสีฟ้า ดอนญาควีนสิริกิติ์ ฯลฯ เหล่านี้เป็นต้น

กุหลาบควีนสิริกิติ์

ในปัจจุบันไม้ยืนต้นที่ปลูกประดับกันอยู่นั้น ก็โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นต้นไม้ให้ร่มเงา ต้นไม้บริเวณที่พักผ่อนหรือสนามกีฬา ต้นไม้บริเวณที่จอดรถ ต้นไม้ประดับถนน ต้นไม้บังลม และต้นไม้ที่มีรูปทรงสวยงามเป็นพิเศษ ดังนั้น แต่ละความมุ่งหมายจึงต้องรู้จักเลือกพันธุ์ไม้ลงปลูกให้เหมาะสมด้วย เช่น

สำหรับต้นไม้ที่ให้ร่มเงาได้ดีนั้น เป็นต้นไม้ที่ค่อนข้างจะโตช้า ให้ร่มเงาได้ดี เช่น ต้นจามจุรี ขมพูพันธุ์ทิพย์ ตะแบก นนทรี ประดู่ กระพี้จั่น พิกุล อโศกสบัน กระทิง

ขมพูพันธุ์ทิพย์

ประดู่

ต้นไม้บริเวณที่พักผ่อน หรือสนามกีฬา ต้องเป็นไม้ที่ไม่มีส่วนใดเป็นอันตราย เช่น ไม่มีหนาม น้ำยางที่เป็นพิษ ไม่มีกิ่งหรือรากอากาศห้อยย้อย ควรจะไม่ใช่ไม้ที่มีระบบรากลอย ต้นไม้พวกนี้ก็มีเช่น กระถินณรงค์ กระถินหางกระรอก กัลปพฤกษ์ ชงโค ตะแบก ต้นหยง นนทรี ประดู่ พิกุล ลำดวน อโศกสบัน อินทนิลน้ำ

กระถินหางกระรอก

อินทนิลน้ำ

ต้นไม้บริเวณลานจอดรถ ควรเป็นไม้ที่ไม่ผลัดใบ มีเรือนยอดแผ่กว้าง กิ่งไม้เปราะหักง่าย อาจเลือกใช้ต้นประดู่ กระถินณรงค์ สำหรับต้นหูขวานนั้นมีช่วงผลัดใบ แต่เป็นระยะสั้นๆ และใบใหม่ก็มีสีเขียวดี

ต้นไม้ถนน เช่น ตะแบก ประดู่ กระพี้จั่น พิกุล เสลา อินทนิลน้ำ และปาล์มบางชนิด

ต้นไม้บังลม เช่น แปรงล่างขาว รัตมา หลิว อโศกอินเดีย สนทะเล สนประดิพัทธ์

กระพี้จั่น

ต้นไม้ที่มีรูปทรงสวยงามเป็นพิเศษ หรือสามารถตัดแต่งรูปทรงได้ เช่น ต้นตีนเป็ด พิกุล หลิว หลิวทอง รัตมา น้ำเต้า ต้นทองหลวงต่างๆ กระทิง สัตตบรรณ สนฉัตร กระถิน มะขามเทศ สนประดิพัทธ์ไทร

รัตมา

ในบรรดาต้นไม้ที่ได้รับ ความนิยมปลูกประดับ และเพื่อประโยชน์ต่างๆ ด้วย ที่มักจะถูกเรียกชื่อกันผิดพลาดบ่อยๆ นั้น ก็ดูเหมือนจะมีอยู่ในกลุ่มของต้นราชพฤกษ์ คุณ กัลปพฤกษ์ และชัยพฤกษ์ เหล่านี้ด้วย

สนฉัตร

เพื่อประโยชน์ของท่านผู้อ่านที่สนใจ จึงขอ นำมาบอกเล่าสู่กันฟังไว้ เป็นข้อสังเกตในการพิจารณา เรียกต่อไปให้ถูกต้องด้วยก็จะดี

เพราะที่จริงนั้น ต้นไม้ที่มีดอกสวยงามทั้ง ๔ ชื่อที่กล่าวถึงนี้ ต่างก็เป็นพืชที่อยู่ในตระกูลถั่ว หรือ Leguminosae ด้วยกันทั้งนั้น แต่ต่าง Family กัน และมีลักษณะแตกต่างกันไปตามแต่ชนิดนั้นๆ ไป

ราชพฤกษ์

- ชื่อตระกูล : Leguminosae (Caesalpinioideae)
- ชื่อวิทยาศาสตร์ : Cassia fistulal, L.
- ชื่อสามัญ : Golden Shower Tree, Indian Laburnum, Pudding Pipe Tree, Purging Cassia
- ชื่ออื่น : คุณ ชัยพฤกษ์ ลมแล้ง
- ถิ่นกำเนิด : เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทางตอนกลางและตอนใต้ของอเมริกา และทางเหนือของออสเตรเลีย มีพบตามป่าเบญจพรรณแล้งทั่วทุกภาคของไทย

ลักษณะทั่วไป

ต้น เป็นไม้ต้นขนาดเล็กถึงขนาดกลาง สูง ๘ - ๑๕ เมตร เป็นไม้ผลัดใบ เรือนยอดทรงกลมแผ่กว้าง เปลือกต้นเรียบเกลี้ยง สีน้ำตาลแกมเทาอ่อน ต้นที่โตเต็มที่เปลือกต้นเป็นสีน้ำตาลเข้ม ทนต่อดินเลวได้ดี ไม่ควรปลูกในที่ที่มีระดับน้ำใต้ดินสูง ปลูกริมทะเลได้

ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนก ปลายคู่ เรียงสลับ ใบย่อย ๔ - ๑๐ คู่ รูปไข่ หรือรูปขอบขนานแกมรูปไข่ ใบกว้าง ๔ - ๘ เซนติเมตร ยาว ๗ - ๑๕ เซนติเมตร ปลายใบแหลม โคนใบมน แผ่นใบบาง ใต้ใบสีอ่อนกว่าหน้าใบ เส้นแขนงใบถี่ ขอบใบเรียบ ก้านใบยาว ๕ - ๑๐ มิลลิเมตร

ราชพฤกษ์

ดอก ออกดอกเป็นช่อ แบบช่อกระจุกตามกิ่ง ช่อดอกห้อย ยาว ๒๐ - ๔๕ เซนติเมตร มีดอกจำนวนมาก กลีบเลี้ยงมี ๕ กลีบ รูปรีแกมรูปไข่ ด้านนอกมีขน กลีบดอกมี ๕ กลีบ รูป

ไข่หรือรูปไข่กลับ **ดอกมีสีเหลือง** เส้นผ่าศูนย์กลางดอก ๕ - ๘ เซนติเมตร มีเกสรเพศผู้ ๑๐ อันขนาดไม่เท่ากัน ดอกทยอยบานจากโคนช่อมาหาปลายช่อ เกสรตัวเมียมีขนาดเล็ก ออกดอกเดือนกุมภาพันธ์ - พฤษภาคม

ผล เป็นฝัก ทรงกระบอก กว้าง ๑.๕ - ๒.๕ เซนติเมตร ยาว ๒๐ - ๖๐ เซนติเมตร เมื่อแก่เป็นสีน้ำตาลดำ มีเมล็ดจำนวนมาก เมล็ดรูปร่างแบนมน สีน้ำตาลเป็นมัน

การขยายพันธุ์ โดยการเพาะเมล็ด

การใช้ประโยชน์ เปลือกและเนื้อไม้ใช้ในการ
ฟอกหนัง และมีสรรพคุณทางพืชสมุนไพรดีด้วย

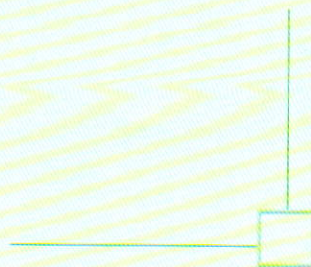
ลักษณะนิสัยการเจริญเติบโตในรอบปี

ผลิบาถึงใบแก่ในช่วงเดือนธันวาคม - ตุลาคม
เริ่มทิ้งใบถึงหยุดทิ้งใบในเดือนพฤศจิกายน - ธันวาคม
ออกดอกระหว่างเดือนมีนาคม - เมษายน เมื่อดอก
เริ่มโรยจึงติดผล และจะทยอยแก่ ระหว่างเดือน
มีนาคม - พฤศจิกายน มีอัตราการเจริญเติบโต
ของต้นช้า

การเป็นมงคล

คนไทยโบราณเชื่อกันว่า บ้านใดปลูก
ต้นราชพฤกษ์ไว้ประจำบ้านจะช่วยให้เป็นมงคล
ให้มีเกียรติ มีศักดิ์ศรี คนไทยส่วนใหญ่ยอมรับว่า
ต้นราชพฤกษ์เป็นต้นไม้ที่มีคุณค่าสูง และยังเป็น
สัญลักษณ์ประจำชาติไทยอีกด้วย นอกจากนี้คนไทย
แต่โบราณยังเชื่ออีกว่า ใบของต้นราชพฤกษ์เป็นสิ่ง
ศักดิ์สิทธิ์ ในพิธีทางไสยศาสตร์จึงมีการใช้ใบราชพฤกษ์
ทำน้ำพระพุทธรณ์สละเคราะห์ได้ผลดี ดังนั้น จึงถือ
กันว่าต้นราชพฤกษ์เป็นไม้มงคลนามที่ควรปลูกได้ดี

เกี่ยวกับต้นเหล่านี้น่าสังเกตก็คือ ต้นราชพฤกษ์
นี้เองก็มีอยู่อีกหลายชื่อ แต่ที่ประชาชนชาวไทยมักนิยม
เรียกกันทั่วไป ก็คือชื่อ **ต้นคูณ** ทางภาคตะวันออก-
เฉียงเหนือก็นิยมเรียกอีกชื่อหนึ่งคือ **ต้นลมแล้ง** และ
ก็มักจะมีผู้เข้าใจผิดเรียกกันว่า **ต้นชัยพฤกษ์** ซึ่งเป็นการ
ไม่ถูกต้อง เพราะต้นชัยพฤกษ์ถึงแม้เป็นไม้ตระกูลถั่ว
ด้วยกัน แต่ก็อยู่คนละ Family กัน และมีดอกต่างกัน

ชัยพฤกษ์

- ชื่อตระกูล : Leguminosae (Caesalpinioideae)
- ชื่อวิทยาศาสตร์ : Cassia javanica, L.
- ชื่อสามัญ : Javanese Cassia, Pink Shower, Pink-and-white Shower, Rainbow Shower
- ชื่ออื่น : กัลปพฤกษ์ ลักเคยลักเกลือ กาลพฤกษ์ ชีเหล็กยะวา
- ถิ่นกำเนิด : อินโดนีเซีย และประเทศในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ลักษณะทั่วไป

ต้น เป็นต้นไม้ขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ สูง ๑๕ - ๒๕ เมตร หรือถึง ๔๐ เมตร เป็นไม้ผลัดใบ ทรงเรือนยอดไม่แน่นอน ส่วนใหญ่เป็นรูปร่ม แผ่กว้าง เปลือกต้นสีน้ำตาล เมื่อต้นยังเล็กจะมีหนาม เจริญเติบโตได้ดีในดินทราย ในที่มีแสงแดดจัดจะขึ้นได้ดี

ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนก ปลายคู้ เรียงสลับ แกนกลางใบประกอบยาว ๑๐ - ๔๓ เซนติเมตร มีใบย่อย ๕ - ๑๕ คู่ รูปขอบขนานหรือรูปไข่แกมรูปรี กว้าง ๑.๕ - ๒.๕ เซนติเมตร ยาว ๒.๕ - ๕ เซนติเมตร ปลายและโคนใบมน หรือกลม ใต้ใบมีขนละเอียด

ดอก ออกดอกเป็นช่อแบบช่อกระจุกตามกิ่ง ดอกมีกลิ่นหอมอ่อนๆ ช่อดอกยาว ๕ - ๑๖ เซนติเมตร กลีบเลี้ยงรูปไข่ ปลายแหลม สีแดงเข้มหรือแดงอมน้ำตาล กลีบดอกมี ๕ กลีบ สีชมพู รูปไข่กลับ โคนคอดเป็นก้าน เส้นผ่าศูนย์กลางดอก ๓ - ๕ เซนติเมตร เกสรเพศผู้ ๙ - ๑๐ อัน สีเหลือง ๓ อัน มีลักษณะยาวโค้ง และมีกระเปาะรูปกลมหรืออยู่กึ่งกลางก้านเกสร ออกดอกในเดือนกุมภาพันธ์ - เมษายน

ผล เป็นฝักกลม กว้างประมาณ ๑.๕ เซนติเมตร ยาว ๒๐ - ๖๐ เซนติเมตร สีดำ มีเมล็ดฝักละ ๕๐ - ๗๕ เมล็ด ลักษณะเมล็ดกลมแบน สีน้ำตาลเป็นมัน

ชัยพฤกษ์

การขยายพันธุ์ โดยการเพาะเมล็ด

หมายเหตุ มีอีกต้นหนึ่งที่คล้ายกันคือราชพฤกษ์ป่า หรือลักเคยลักเกลือ (Cassia agnes Brenan) เป็นต้นไม้หายาก ต่างกันที่ช่อดอกของราชพฤกษ์ป่าจะออกอยู่ตามปลายกิ่ง

กัลปพฤกษ์

กัลปพฤกษ์

- ชื่อตระกูล : Leguminosae
 ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Cassia grandis*, L.
 ชื่อสามัญ : Horse Cassia
 ชื่ออื่น : ชัยพฤกษ์

ลักษณะทั่วไป

กัลปพฤกษ์เป็นพรรณไม้ยืนต้นขนาดกลาง ลำต้นมีความสูงประมาณ ๑๐ - ๑๕ เมตร เปลือกนอกมีสีเทา ลำต้นมีรอยเป็นเส้นเล็กน้อย แตกกิ่งก้านพุ่มสู่ด้านบนไม่ค่อยเป็นระเบียบ ใบเป็นแผง มีใบย่อยประมาณ ๕ - ๖ คู่ ออกเรียงตรงกันตามก้านใบเป็นคู่ๆ ใบบางเรียบ ปลายใบแหลม ขนาดของใบกว้างประมาณ ๒ - ๔ เซนติเมตร ใบยาวประมาณ ๔ - ๗ เซนติเมตร

ดอก จะออกเป็นช่อตามกิ่งก้าน มีกลิ่นหอม **มีสีชมพูแกมขาว** ดอกบานจะมีความกว้างประมาณ ๒ - ๓ เซนติเมตร มีกลีบดอก ๕ กลีบ ตรงกลางดอกจะมีเกสรตัวผู้เป็นสีเหลือง ผลเป็นฝักกลมยาว มีสีดำเมื่อแก่เนื้อในฝักมีสีขาวกั้นเป็นชั้นๆ แต่ละชั้นจะมีเมล็ดเรียงอยู่ภายใน ฝักหนึ่งยาวประมาณ ๑๕ - ๓๐ เซนติเมตร

การเป็นมงคล

คนไทยโบราณเชื่อกันว่า บ้านใดปลูกต้น
กัลปพฤกษ์ไว้ประจำบ้าน จะช่วยทำให้เกิดความประสบ
ผลสำเร็จในชีวิตได้ดี มีโชคลาภดี เพราะต้นกัลปพฤกษ์
เป็นต้นไม้ที่เป็นสัญลักษณ์แห่งความมีชัยชนะ และ
ความอิสระเสรี

นอกจากนี้ยังเชื่ออีกว่าต้นกัลปพฤกษ์เป็นต้นไม้
ของเทพเจ้า เพราะต้นกัลปพฤกษ์เป็นต้นไม้ที่ศักดิ์สิทธิ์
เป็นไม้มงคลที่มีคุณวิเศษตามตำนานในพระพุทธศาสนา
แต่สมัยโบราณมาแล้ว ดังนั้นต้นกัลปพฤกษ์จึงถือเป็น
ไม้มงคล เป็นต้นไม้ที่ควรปลูกประดับได้ดีเช่นเดียวกับ
ราชพฤกษ์

ทางภาควิชาพืชสวน คณะเกษตร มหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์ ได้มีงานวิจัยศึกษาเกี่ยวกับช่วงการออก
ดอกของไม้ประดับยืนต้นไม้อื่นๆ มากมายหลายชนิด
พอชี้ให้เห็นได้ชัดเจนยิ่งขึ้นว่า เราสามารถที่จะเลือก
ปลูกต้นไม้ประดับต่างๆ ที่มีดอกออกสวยงามไว้ให้ชมด้วย
ความสุขใจได้ทยอยไปตลอดทั้งปีโดยไม่ยากเลย

เกาะเกร็ด

ภาพ : อนุตรา หงษ์สุวรรณ

วัดปรมย์ยิกาवास ตั้งอยู่ที่เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เดิมชื่อ วัดปากอ่าว เป็นวัดโบราณตั้งแต่สมัยอยุธยา ต่อมารัชกาลที่ ๕ โปรดให้ปฏิสังขรณ์ใหม่ทั้งวัด เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลสนองพระคุณพระเจ้าบรมมณียิกาเธอ สมเด็จพระยาสุดาร์ตนาธิราชประยูร ผู้ทรงอภิบาลพระองค์มาแต่ทรงพระเยาว์ และพระราชทานนามว่า วัดปรมย์ยิกาवास ภายในพระอุโบสถมีภาพจิตรกรรมฝาผนังมีพระหัตถ์หม่อมเจ้าประวิธ ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมขุนราชสีหวิกรม เป็นภาพพุทธประวัติ

พิพิธภัณฑ์เกาะเกร็ด ภายในจัดแสดงวัตถุโบราณต่างๆ เช่น พระพุทธรูป ซึ่งมีผู้ทูลเกล้าฯถวายรัชกาลที่ ๕ ตู้พระไตรปิฎก ตู้เครื่องมุก โลงเหม ตาลปัตร ภาพเขียนของจิตรกรจีน ชาวเวียดนามและเครื่องใช้ต่างๆ ในสมัยรัชกาลที่ ๕ เป็นต้น

ผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา หัตถกรรมพื้นบ้าน
ของหมู่บ้านเครื่องปั้นดินเผา ตำบลเกาะเกร็ด
อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

ภาพ : วรทัศน์ ฤกษ์สิทธิสวัสดิ์